

DIPLOMADOLGOZAT

NEMES Enikő

Vidékfejlesztési agrármérnök

Csíkszereda

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Vidékfejlesztési agrármérnök Szak

**Falusi turizmus és lehetőségei a vidék fejlődésben – egy kiakná-
zatlan világörökségi helyszín perspektívájából**

Belső konzulens:

Nagyné Dr. Molnár Melinda

Egyetemi docens

Készítette:

NEMES Enikő

Neptun kód: KJDH2D

Tagozat: levelező

Intézet/Tanszék:

**Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Inté-
zet, Vidék- és Területfejlesztés Tanszék**

Csíkszereda

2023

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	4
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1. AZ ÖRÖKSÉG ÉS AZ ÖRÖKSÉGTURIZMUS FOGALMA	6
2.1.1. Kultúra és örökség.....	6
2.1.2. Az örökség nemzetközi védelme	9
2.1.3. A kulturális örökség típusai.....	10
2.1.4. Az örökség, mint érték és identitás erősítő.....	11
2.2. ÖRÖKSÉGTURIZMUS	12
2.2.1. A turizmus rendszere	13
2.2.2. Az örökség turizmus kínálata	15
2.2.3. Az örökség, mint vonzerő.....	15
2.2.4. Az örökségkínálat tér és területi kapcsolatai	17
2.2.5. Az örökségturizmust támogató szolgáltatások	18
2.2.6. Az örökségturizmust támogató tematikus utak.....	19
2.2.7. Az örökségturizmus kereslete.....	19
2.2.8. Turista tipológia.....	21
2.3. ÖRÖKSÉGTURIZMUS MARKETING.....	23
2.3.1. Marketing stratégia	23
3. SAJÁT VIZSGÁLAT	27
3.1. A KUTATÁSI CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK	27
3.2. A TELEPÜLÉSEK BEMUTATÁSA	28
3.3. MÓDSZERTAN.....	33
3.3.1. A kutatás módszertana.....	33
3.4. EREDMÉNYEK.....	37
3.4.1. Szekunder és primer kutatás eredménye	37
3.4.2. Az adatforrások eredményeinek összevetése.....	69
4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....	72
4.1. KÖVETKEZTETÉSEK.....	72
4.2. JAVASLATOK	78
5. ÖSSZEFOGLALÁS.....	80
IRODALOMJEGYZÉK	84
MELLÉKLETEK	93
FÜGGELÉKEK.....	109

1. BEVEZETÉS

A kulturális örökség legyen az épített vagy szellemi örökség, a múlt olyan eleme, amely hozzájárul ahhoz, hogy egy terület turisztikai célponttá váljon.

Témaválasztásom motivációs faktora megismerni a turizmus szerepét a település életében és feltárni azokat a problémákat, amely révén érthetővé válik, hogy Székelyderzs mint világörökségi helyszín, miért nem tudott sikeresen (illetve nagyon kismértékben) becsatlakozni a román, valamint a nemzetközi turisztikai hálózatba.

Székelyderzs 1999-ben került fel a világ idegenforgalmi térképére, mint „vártemplomos falvak Erdélyben” elnevezés alatt, hat másik erdélyi településsel együtt.

Dolgozatom célja, hogy a hat másik település összehasonlításával feltérképezsem azokat a faktorokat, amelyek eddig megakadályozták e világörökségi helyszín bekapcsolódását a turisztikai körforgásba, feltárni azokat az akadályokat és elégtelenségeket, melyek ennek a helyszínnek, napjainkban tapasztalható, visszamaradott gazdasági fejlődését jellemzi.

Megítélésem szerint Székelyderzs turizmusában meglehetősen nagy potenciál rejtőzik, melynek kiépítése, fejlesztése igen jelentős gazdasági potenciált hordoz magában.

Jelenleg főként a mezőgazdaságra (állattenyésztés, földművelés) támaszkodó helyi gazdaság működik. Úgy vélem ugyanakkor, hogy egy jól átgondolt, integrált, helyi fejlesztésű stratégiával, a megfelelő források és tudásállomány biztosításával ki lehetne alakítani egy jelentősen magasabb életszínvonalat, megélhetést, életérzést, biztosító olyan helyi gazdaságot, ami jobban épít az idegenforgalomra.

Első lépésben szakirodalmi vizsgálatokkal tártam fel az örökség fogalmának az értelmezését, az örökség nemzetközi védelmét és annak jelentőségét. Ezt követően kitértem arra, hogy az örökség, mint érték milyen hatást fejt ki a helyi identitásra és milyen szerepet játszik a turizmusban és annak fejlesztésében.

A szakirodalmi áttekintés után kérdőíves kutatást végeztem Székelyderzsben. A primer kutatás során azt vizsgáltam, hogy az erődtemplom, hogyan és milyen mértékben járul hozzá a település turizmusához. E felmérés során igyekeztem felfedni a lakosok turizmussal, a turistákkal és az örökséggel kapcsolatos attitűdjét. A kérdőíves kutatást kiegészítésére mély interjút készítettem. A mélyinterjú során az volt a fő célom, hogy felderítsem azokat a faktorokat, amelyek eddig megakadályozták vagy hozzásegítették, e világörökségi helyszín bekapcsolódását a turisztikai körforgásba. A mélyinterjú során a település polgármesterével,

az erődtemplom lelkészével folytatott beszélgetések alkalmával a település turisztikai helyzetéről, valamint az erődtemplom turisztikai hasznosításáról igyekeztem releváns információkra szert tenni.

Szekunder kutatást végeztem az erődtemplomos falvakban, amely során hét Erdélyi településre Székelyderzsre, Prázsmára, Szászfehéregyházára, Száskézdire, Berethalomra, Nagybaromlakra, Kelnekre vonatkozóan végeztem vizsgálatokat. A területek közötti különbségek vizsgálatához statisztikai adatokat, terepkutatást, megfigyelésen alapuló kutatást is végeztem, így szélesebb körből szerzett információk alapján tudtam elemezni és értékelni a tárgy településeket. A szekunder kutatás kiegészítésére, megkérdezésen alapuló rövid kérdőívet készítettem az önkormányzat döntéshozói számára, ez által igyekeztem a polgármesterek segítségével feltérképezni a települések turisztikai fejlettségét.

Mivel a települések turizmusának fejlődésére számos tényező hatást gyakorol, mint a társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és kommunikációs tényezők, a várható eredmények hozzájárulhatnak a turisztikai döntéshozók informáltságának a javításához, elősegítve azt, hogy az erődtemplom hasznosításával egy megalapozottabb, összességében egy kedvezőbb változásokat eredményező döntések szülessenek.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. AZ ÖRÖKSÉG ÉS AZ ÖRÖKSÉGTURIZMUS FOGALMA

Kutatási témám a turizmus rendszerén belül jól behatárolhatóak a kulturális és örökség turizmushoz, továbbá az idegenforgalomhoz kapcsolódik. Mivel a kultúra, mint örökség kiemelkedő szerepet játszik a turizmusban és fejlesztésben az alábbiakban e fogalmak eltérő szempontú megközelítéseit mutatom be.

2.1.1. Kultúra és örökség

A kulturális örökség fogalmának meghatározásához először a kultúra fogalmát szükséges értelmezni. A kultúra definíciójának könyvtárnyi irodalma van, a tudomány számos ága, mint a társadalomtudomány, az antropológia, szociológia, pszichológia vizsgálta a kultúra fogalmát azonban átfogó, egységes meghatározás nem született.

Ha a szó eredetét vizsgáljuk akkor a latin colere igéből származik, amely alatt Cato (ie.234-149) a művelést, elsősorban a földdel kapcsolatos megművelésre értette.

E kifejezés jelentéstartalmában egyaránt jelen van „a föld megművelése, mint tevékenység és a megművelt föld, mint eredmény” (Veress, 1999, 8-9. old.). A fogalom értelmezése folyamatosan változott és idővel önállósodott és egyre inkább áttevődött az emberek ki művelésére, ápolására, képességeik és jellemük fejlesztésére (Farkas, 2005).

Ez az első lépés Cicero nevéhez fűződik, aki a Tusculanae Disputationes (Kr, e I. század) című munkájában fogalmazta meg a „cultura animi” - a lélek művelése kifejezést, amelyben a műveletlen lelket a gondozatlan földhöz hasonlítja (Kondor, 2003).

A XVIII. század végén a kultúra szó szinonimájaként elterjedt a képzés kifejezés, a XIX. század első felében a két kifejezést ugyanolyan értelemben használták. Ebben az értelemben a képzés már az emberek természetes adottságaira, képességeire vonatkozik. Samuel Puffendorf (hivatkozik Maróti, 2005) állítása szerint általános szükséglet, hogy az ember önmaga művelődjön és olyan műveltségre tegyen szert, amely hasznos, ami hozzájárul a személyes boldogulásához és egy magasabb rendű élethez is juttatja. Tehát a kultúra az a cél, amely felé az ember igyekszik, hogy fejlődjön és megvalósítsa önmagát és ezt az oktatás, a tudás által éri el.

A kultúra fogalom jelentés változásai a XVII. és a XVIII. század folyamán társadalmi, gazdasági és művelődési életben egy sor olyan folyamat ment végbe, amelyek eredményeképpen az emberi élet kulturálttá vált és a felhalmozódott javak és értékek kulturális értéké

váltak. Egyre inkább felértékelődött és értékke vált az emberi alkotás ennek megfelelően felértékelődtek mindazok az emberi lehetőségek és képességek is, amelyek az emberek szellemi, lelki, művészeti, esztétikai fejlődését szolgálta (Veress, 1999).

Kroeber és Kluckhohn amerikai antropológusok 1952-ben a kultúra fogalmának 400 különböző meghatározását vizsgálták és ennek alapján 160 kultúra definíciót soroltak fel. A közös tanulmányba a kultúra fogalmkörébe sorolják az összes szokásokat, hiedelmeket, eszméket, nyelveket és az anyagi kultúra elemeit (Lázár – Dragan, 2017).

Veress (1999, 33. old) szemléletmódja szerint a kultúra fogalom körébe beletartozik a politikai, gazdasági, vallási rendszerek, ezeknek az intézményeknek köszönhetően „emelkedett fel az emberiség a kultúra állapotába”. Az általa létrehozott kultúra fogalmkörébe beletartozik a nyelv is, amely lehetővé teszi a tapasztalatok, a tudás készlet felhalmozását és megőrzését.

A kulturális antropológia meghatározása szerint a kultúra egy adott társadalom mindazon ismereteinek, viselkedési szokásainak, hiedelmeknek, vallási normáinak, szimbólumainak az összessége, amelyek az emberi közösség összetartozását és létezését biztosítják és meghatározza az egyén helyét és viszonyát a saját, illetve más közösségekhez. A kultúra legáltalánosabb jelentése a hétköznapi életben a magas kultúra, leggyakrabban ebben az értelmében használjuk. A magas kultúra jelentése magába foglalja a kulturális termékek összességét, azokat a kulturális tárgyakat és szellemi alkotásokat, amelyeket a társadalom saját kultúrájának és értékének tekint.

Geertz (2001) (hivatkozik Kanyó, 2021, 7, old) értelmezésében a kultúra kifejezés nagy szerepet játszik az örökség intézményesülésében „A kultúra szimbólumokban megtestesülő jelentések történetileg közvetített mintáit jelenti” - írja „Az értelmezés hatalma” című munkájában. „A szimbolikus formákban kifejezett örökölt koncepciók azon rendszerét érti ez alatt, amelynek segítségével az emberek kommunikálnak egymással, állandósítja és fejleszti az élettel kapcsolatos tudásukat és attitűdjeiket”.

A kulturális örökség és a kultúra viszonyát illetően két féle megközelítési móddal is találkozhatunk. A tágabb értelmezése szerint örökség minden, amit az előző generáció hagyott ránk, tehát a kultúra is örökségnek számít. A szűkebb értelmezés szerint a kultúrának csak bizonyos elemei válnak kulturális örökséggé, azon elemei, amit értékesnek tartanak és megtartásra érdemesnek.

Az örökség meghatározása nem egyszerű feladat, az örökség fogalmát ugyan csak sokan és sokféleképpen határozták meg. Annak ellenére, hogy definíciója nem egységes, az 1970-es évektől fogva kezdett beépülni a társadalmi - kulturális, politikai folyamataiba.

Ha először az etimológiáját nézzük, a latin *patrimonium* szót, (Arcanum.com) az örökség kezdetben az apa örökségét jelöli és azt, amit az ő utódaira át hagyományhoz. Guy Di Méo francia professzor tanulmánya (Processus de patrimonialisation et construction des territoires) szerint az Örökség szó első írásos említése a XII. században jelent meg, ezekben a szövegekben az örökség minden olyan magán vagyponra vonatkozott, amely a családfőhöz tartozott és a leendő letéteményesei a család vagy a közösség tagjai lesznek.

Ez az alapvető utalás az apa tulajdonára és jogaira azt az alapgondolatot vezeti be, hogy az örökség nemzedékek közötti átadás, a továbbadásának ez a fogalma mára túlmutat a magánszférán.

Ma az örökség alatt már nemcsak az anyagi javakat értünk, hanem minden olyan múltbeli vagyont mint (eszméket, történeteket, szokásokat, hagyományokat, tradíciókat) amit megőrzésre és továbbadásra érdemesnek tartunk.

A történelem vonatkozásában az örökség megőrzése azonban hiányos, mert „nem minden örökséget ítél a társadalom megtartásra érdemesnek” (Husz, 2007, 22. old).

Egy adott társadalom számára mi számít örökségnek, az jelentősen függ az adott közösség értékrendszerétől, hagyományától, szokásától és kulturális normáitól. Ebben a kontextusban az örökség nem a múltról szól, hanem a múlt elemeinek újratereztéséről, ami társadalmi értéként részei az örökségnek és büszkén akarnak emlékezni rájuk.

Az örökség a múltból visszamaradt fizikai és nem fizikai hagyaték (értékek, emlékek, művészetek, szokások, szertartások, életmódok és hagyományok). Bármilyen múltbeli tárgy akkor válik örökséggé, ha az adott közösség igényeinek és gazdasági vagy kulturális céljainak megfelelnek. Ebből kifolyólag az örökség jelentős gazdasági tevékenység az örökség turisztikai szektorban. Tehát az örökség sokkal inkább a jelenkori társadalom megítélésétől, értékrendszerétől, normáitól függ mintsem saját tulajdonságainak értékétől (Asworth.G. J. 1991, hivatkozik Pap, 2014).

Az örökség intézményesített fogalma Európában 1970-es években került előtérbe. A világ épített és természeti örökségének védelmére született meg az UNESCO Világörökségi Egyezmény (Párizs, 1972), amelynek célja „az emberiség kulturális és természeti örökségének védelme és azok nyilvántartásba vétele” (Wikipédia, 2022). Románia a rendszerváltás követően 1990-ben írta alá ezt az egyezményt, amivel vállalta, hogy a területén fekvő világörökségi helyszíneket óvja és megőrzi a későbbi generációk számára is (Decretul Lege, nr 187/1990).

2.1.2. Az örökség nemzetközi védelme

Az örökség intézményesülését egy paradigmaticus jelentőségű esemény váltotta ki, amely egy nemzetközi összefogás első példája volt az 1960-as évek elején. Az 50-es években az egyiptomi kormányzat egy víztározót kívánt létesíteni Assuannál amely az Abu Simbel templomoknak az elárasztását jelentette volna.

A műemlékek pusztulásának híre óriási nemzetközi aggodalmat váltott ki ezért az UNESCO (Egyesült Nemzetek nevelésügyi, tudományos és kulturális szervezete) mozgalmat indított a megmentésükre. A templom együttest kőtömbökre vágták és egy közeli mesterseges dombon építették fel újra. Ez volt a történelem eddigi legnagyobb régészeti mentő akciója, amiben 1700 munkás vett részt. A templomok áttelepítésének költsége nyolcvan millió dollárba került, aminek a felét 50 ország adománya fedezte (wikipedia, Abu_Szimbeli_templomok, 2022). Ez a történet rávilágít arra, hogy a műemlékek az egész világ, az egész emberiség számára egyetemes jelentőséggel bírnak, ennek hatására az UNESCO az ICOMOS-al (Műemlékek és Történeti Együttesek Nemzetközi Tanácsa) együttműködve egy egyezmény kidolgozásába kezdett az értékvédelem területén, amelynek segítségével lehet biztosítani az értékek védelmét és megőrzését a jövő nemzedéke számára.

Az UNESCO-nak a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló világörökségi egyezménye, 1972 november 16-án született meg, amelynek célja az emberiség kulturális és természeti örökségeinek védelme és megőrzése. Az örökség megőrzése, hasznosítása tehát közösségi érdek, a jövőbeni fenntarthatóságának biztosítása az egész társadalom számára közös felelősséget jelent. Az egyezmény az egyetlen olyan jogi eszköz, amely nemzetközi felelősségvállalást és együttműködést tesz lehetővé a világ kulturális és természeti értékeinek védelmére.

Ettől fogva az örökség kategória olyan tárgyi értékek, amelyek összekapcsolnak a múlttal és áthagyományozódott értékeket reprezentálnak, ami a jelen és a jövő nemzedékeinek szól. Figyelemre méltó és védelemre érdemes kulturális örökség értelmezése nyitott és folyamatosan változó, az UNESCO kiterjeszti a mai és múltbeli kultúra minden mozzanatára (az építészeti, a néprajzi, az ipari örökség, természeti tájak) és szellemi kultúra összes elemeire (hagyomány, népszokások, mondák, hiedelmek, tudás, készség, ábrázolás, műalkotás és kulturális színhely).

Miután az egyetemes kulturális örökség fogalma testet öltött 1989-ben a Világörökségi Bizottság közzétette a Világörökségi Listát, amire felvették az első helyszíneket. A listára

történő felterjesztés a tagállamok feladata és azok a kulturális és természeti örökségi helyszínek kerülhetnek fel, amelyek az egész társadalom számára meghatározó jelentőségűek és egyetemes értéket képviselnek. 2022 októberig 1154 helyszín került fel a listára: 897 kulturális és 218 természeti, 39 helyszín pedig vegyes, mivel mindkét kategória feltételeinek megfelel (Unesco World Heritage Convention, 2022).

Az örökségvédelem intézményesítése Romániában a 20. század közepére nyúlik vissza, ekkor alakult meg az Örökségvédelmi Hivatal, ami az épített örökség védelmét és felügyeletét látta el. Románia a rendszerváltás után 1990-ben csatlakozott az UNESCO- egyezményhez és a következő évben 13 javaslatot nyújtottak be az UNESCO Bizottsághoz, amelyek közül csak a Duna-deltát fogadták el. A Világörökségi Bizottság 1990-ben további három elfogadásáról döntött. Ezek a dák erődítmények a Szászvárosi- hegységben, Segesvár történelmi központja és a máramarosi fatemplomok, majd 1993-ban a moldovai kolostorok a horezui kolostor, valamint 1999-ben az erdélyi erődtemplomos falvak kerültek fel a listára. A védelem folyamatos gondozást, karbantartást és megőrzést jelent annak érdekében, hogy az épített örökségek fennmaradjanak és hozzáférhetővé váljanak a jövő generáció számára is.

2.1.3. A kulturális örökség típusai

Az UNESCO által 1972-ben (UNESCO, 1972) megfogalmazott kulturális örökség típusok a materiális örökségen belül az épített és természeti örökségek, ami egy közösség, egy nemzet vagy az egész emberiség története szempontjából jelentős műemlékek, épület csoportok, városi vagy vidéki helyszíneket, kulturális tájakat foglalja magában. Az építészeti örökség mindazon épületek összessége, amelyet az előttünk levő nemzedékek építettek és amelyekhez valamilyen történelmi esemény vagy közösségi esemény kapcsolódik.

A Világörökségi Egyezmény 2003-ban (Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről 2003) meghatározta a kézzel nem megfogható immateriális örökség kategóriát, amely olyan ismeretekből, készségekből, ábrázolásokból és kifejezésekből áll, amelyeket az emberek kulturális örökségük részeként ismernek fel. Ebbe a kategóriába tartoznak a történetek, mondák, dalok, különféle szokások, nemzedékről nemzedékre öröklődő hagyományos mesterségek, amelyek szorosan kapcsolódnak egy bizonyos közösséghez és egy adott területhez.

A dolgozatom témáját tekintve az erődtemplomok építészeti örökségét elsősorban az erődtemplomok alkotják, de részét képezik az építészeti örökségnek a templomokhoz tartozó haranglábak, parókiák és az egyház közösségi épületei. Erődtemplomokat Erdélyben a XII.

századtól kezdve építettek, az így létrejött erődtemplomok évszázadokon keresztül nyújtottak védelmet a faluközösségeknek (kirchenburgen.org, 2022). Az erődtemplomot rendszerint a falu központjában helyezték el. Az erődtemplom középpontjában a templom áll, amelyet kör alakú fallal, védőtoronnyal és raktárhelyiséggel vettek körül. Az erődtemplom vész esetén akár hónapokig képes volt befogadni és ellátmányozni a falu lakosságát, mivel bástyáiban őrizték a falu lakosságának gabona és szalonna készletét. Az erődök falában kialakított tárolókat sorszámozott ajtókkal látták el és kulccsal kizárólag a raktár tulajdonosa rendelkezett.

Az erődtemplomok mára elvesztették védelmi funkciójukat, de néhány településen a hagyományt őrizve mind a mai napig a templom bástyáiban tárolják a gabonát és a szalonnát.

2.1.4. Az örökség, mint érték és identitás erősítő

Világunk épített környezetből tevődik össze, ami kimagasló egyetemes értéket hordoz, melyek a történelem, természet, művészet vagy a tudomány jellegzetes arcúlatát képviselik. Minden településnek megvan a saját jellemvonása, amelyet a térbeli fekvés, a közösségi élethez kapcsolódó események, a társadalmi életmód és a kulturális fejlődés sajátosságai határoznak meg. Egy épített örökség történeti értéke múltjából adódik, hűen tükrözi az egyes korok gazdasági, társadalmi viszonyait, életkörülményeit.

Az épített örökség esztétikai értéket nyújt, ami időben változó módon érvényesül, hiszen az is előfordulhat, amit a múltban szépnek találtak, a mai kor embere már nem feltétlenül értékeli ugyanúgy. Tehát az örökség, mint érték a jelenkori társadalom megítélésétől, értékrendszerétől, normáitól függ és nem a saját tulajdonságainak értékétől (Asworth.G.J. 1991, hivatkozik Pap, 2014).

Az identitás fogalmához számos irányból lehet közelíteni, de leginkább mégis a kultúra irányából ragadható meg. A kultúra fogalma igen sokféleképpen értelmezhető, az ember a közösség értékeiből merít, amit a szocializáció, az oktatás, a kultúrával való kapcsolat útján tudja megszerezni. Az identitás sohasem magától alakul, hanem mindig azok az értékek formálják, amelyet a közösség éppen felvállal, hangsúlyoz, vagyis ami befolyásolni fogja a közgondolkodást és az egyén gondolkozását is.

A humánetológia is egyértelműen hangsúlyozza, hogy a csoporthoz való vonzódás és a csoport identitás képesség az egy velünk született tulajdonság, hogy különös készségünk van az iránt, hogy csoport része legyünk, a csoporttal azonosuljunk (Csányi, 2000).

Ezeket a közösségi identitás tartalmakat a szocializáció, a kultúra közvetítés és az oktatás tudja formálni. A tradíció teremtés az örökség védelemnek és talpon tartásának a legmeghatározóbb eleme, ami nemcsak a tárgyi épített örökséget jelenti, hanem a térnek tartalommal való a betöltési feladatát is. Minden térnek megvan a saját szellemisége, értéke, kulturális egyedisége, sokszínűsége, amelyek alapvető identitásképző tényezőkké válnak. A kulturális tevékenységeken való részvétel és általa megélt élmény, nagy mértékben erősíti az identitástudatot és egy adott közösséghez való tartozás érzetét.

Gyáni (2008) szemléletmódja szerint „a hagyomány, a történelem, a kommunikatív vagy kulturális emlékezet és az örökség” döntő szerepet játszik a kollektív identitás kialakításában. Ezért nagyon fontos a helyben érvényesülő lokális és nemzeti értékek, valamint a kultúrával kapcsolatos örökségek megőrzése, továbbadása a jövő generáció számára.

2.2. ÖRÖKSÉGTURIZMUS

A turizmus a világon az egyik legdinamikusabban növekvő szektor, ami sok ország számára az egyik legfontosabb bevételi forrást is jelenti. A turizmus legdinamikusabban fejlődő periódusa a 20. század második felében zajlott le. Számos kísérlet történt a turizmus fogalmának meghatározására, de egyértelmű tömör meghatározás nem született mivel komplex jellegénél fogva a meghatározásokra a szakemberek a turizmus más és más fontos tényezőit hangsúlyozták. Robert Glücksmann (hivatkozik Gundel, 1937, 12. old) a német közgazdász és a berlini iskola egyik létrehozója a turizmus megfogalmazásában a hangsúlyt, a személyek állandó lakóhelyük elhagyására helyezi, „A turizmus a térnek az emberek által való, állandó, lakóhelyüktől különböző helyre irányuló leküzdése, azon célból, hogy ott tartósan vagy átmenetileg tartózkodjon”. E korai meghatározás még nem tér ki arra, hogy ez a cselekvés szabadidő eltöltésére vagy munkára irányul és hogy a megszokott környezetből milyen motivációval és milyen igénnyel lép ki.

Swinknél már megjelenik az utazás motivációja miszerint a turizmus a személyek állandó lakóhelyük elhagyását jelenti, bármilyen szellemi, testi, vagy szakmai okból.

Hunziker és Krapf (hivatkozik Tasnádi, 1998, 34. old.) a két svájci professzor 1942-ben, a mai napig a legelfogadottabb meghatározást alkotott. Véleményük szerint a turizmus „tartózkodásból eredő kapcsolatok és jelenségek összessége” az ideiglenes lakóhely változtatás célja nem lehet letelepedési szándék sem jövedelmező tevékenység folytatása.

Przeclawski (1993) (hivatkozik Rátz, 1999) szemléletmódja szerint a turizmus hosszú múltra visszatekintő összetett gazdasági, társadalmi, pszichológiai és kulturális jelenség,

amely alapvető hatást gyakorol az egyes nemzetek gazdasági, társadalmi, kulturális életére, a társadalmi kapcsolatokra és az emberek életminőségére. Az örökség turizmus kiemelkedő szerepet játszik a modern turizmusban és fejlesztésben.

A múlttal való ismerkedés egyik módja az örökségi helyszínek, attrakciók meglátogatása. Az örökség turizmus központjában az örökség áll, amely olyan múltbeli értéket jelent, amelyet egy generáció fontosnak, megőrzésre méltónak tart és továbbad a következő generációnak (Hall-Mc Arthur, 1998, hivatkozik Nagy K, 2011).

Az örökségturizmus a turizmus szektoron belüli elhelyezkedésében nem alakult ki közös álláspont. Néhányan az örökség turizmust a kulturális turizmus részeként vagy akár szinonimájának tekintik. A besorolás függ a kultúra értelmezésétől is, mivel a kulturális turizmusban nem tartozik bele a természeti értékek felkeresése, míg az örökség turizmusnak része a világörökségi helyszínek. Más meghatározásban felfogható olyan turizmus fajtaként, amely az örökségeken alapul amelynek esetébe „az örökség egyrészt a termék központi eleme másrészt pedig a fő motiváció a turisták számára” (Swarbrooke, 1994, hivatkozik, Nagy K. 2013, 440. old.).

Hall és Zeppel (1990) (hivatkozik Nagy A., 2013, 39. old.) a kulturális turizmus és az örökség turizmus kapcsolatát úgy látják, hogy a kulturális turizmus „tapasztalati élmény turizmus”, amelyet a fesztiválok és a kulturális események nyújtanak. Az élményszerűség elemét, mind közös elemet, figyelték meg a kulturális turizmus és az örökség turizmus között és a véleményük szerint az örökség turizmus kapcsán a turista a tájak, a történelmi helyszínek, épületek vagy műemlékek meglátogatását részesíti előnyben.

A XX. század végén- a XXI. század elején új turisztikai trendek bontakoztak ki az örökség turizmus terén, amely mind a kulturális, mind a szellemi és épített örökségen alapuló attrakciókat hangsúlyozza. Az örökség turisták nemcsak történelmet, kultúrát, kalandot keresnek, hanem kapcsolatot a helyi lakossággal is. A turizmus számára hozzáférhetővé tett örökség értékekkel rendelkező desztináció, segít megőrizni az örökség védelmét, fennmaradását miközben hozzájárul a helyi gazdaság fejlődéséhez és a helyi lakosság életminőségének javításához is.

2.2.1. A turizmus rendszere

A turizmust egy rendszerként is értelmezhetjük, amely öt alkotó elemből épül fel, amelyek egymással kölcsönhatásban vannak.

A magyar nyelvű szakirodalom első modellje Lengyel Márton (2004) nevéhez fűződik. Modellje alapján (1. ábra) a rendszert, a kereslet és kínálat oldaláról közelíti meg. Mivel a

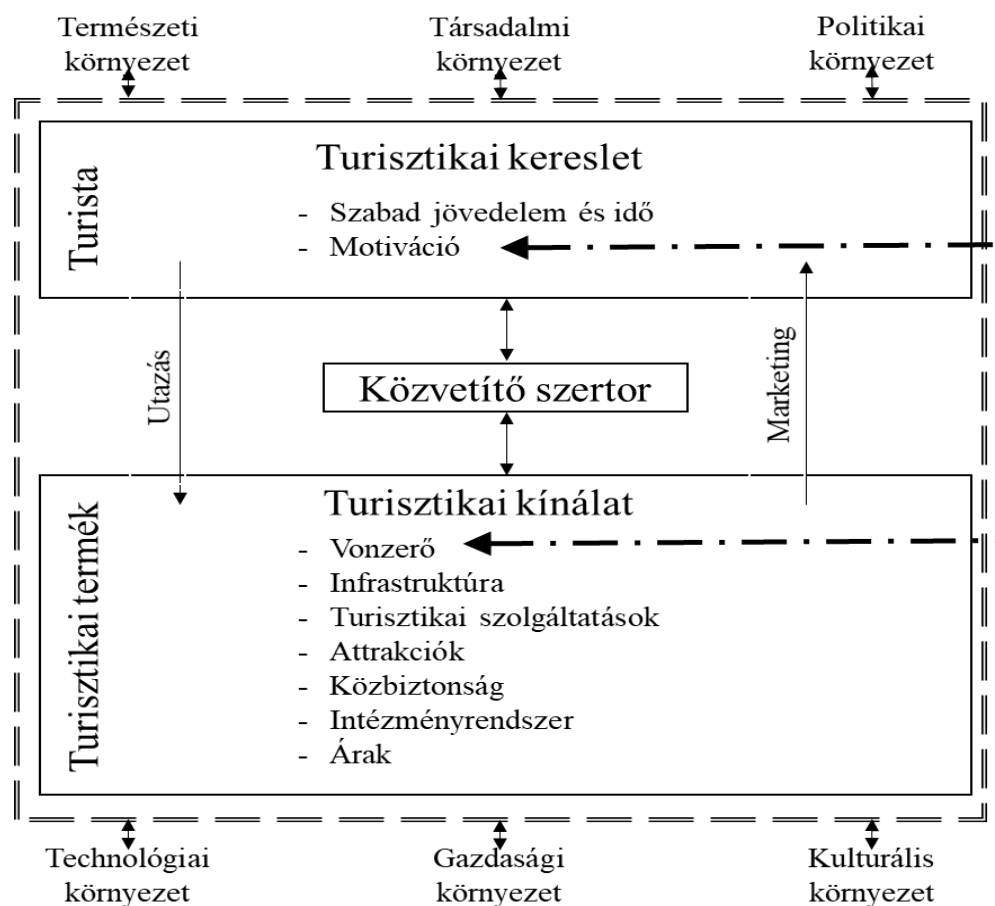
turizmus rendszere egy nyitott rendszer, ezért köré csoportosítja a természeti, társadalmi, politikai, technikai, gazdasági és kulturális elemeit, melyek kölcsönhatásban állnak egymással. Mindegyik elem befolyással bír a turizmus rendszerére, a keresletre és a kínálatra.

A rendszer keresleti oldalán a turista jelenik meg, a maga igényeivel, elvárásaival, motivációjával, rendelkezésre álló szabadidejével és jövedelmével melyek összessége utazásra ösztönzi. A motiváció és a kereslet oldalon a vonzerő között a rendszer működésében szoros kapcsolat van mivel, a motiváció konkrét döntéssé a vonzerő alapján válik.

A rendszer kínálati oldalán a turisztikai termék és szolgáltatások képviselik, melynek elemei a vonzerők, az infrastruktúra, turisztikai szolgáltatások, attrakciók, közbiztonság, intézményrendszer és ár. A kínálat összetevői jelentős hatással van a kereslet elemeire, mivel azok megléte és csalogató mivolta készíti utazásra a turistát.

A kereslet és a kínálat között a kapcsolatot a turisták felé irányuló közvetítő szektor marketing tevékenysége hozza létre, annak elérésére, hogy az egyén a külső és belső tényezők hatására turistává váljon.

1. ábra: A turizmus rendszerelmélete

Forrás: Lengyel, 2004.- Saját szerkesztés.

2.2.2. Az örökség turizmus kínálata

A turisztikai termékfejlesztés, a kínálat bővítése minden desztináció fontos feladata, mivel ezáltal tudják az oda látogatók érdeklődését felkelteni. Az egyre növekvő versenyhelyzetben ahhoz, hogy a desztinációk piaci pozíciójukat megőrizzék vagy akár új szegmenseket szólítsanak meg, „a saját egyedi adottságaira építve kell kínáljon innovatív, egyedi és autentikus élményt az odalátogatóknak” (Sulyok, 2008, 41, old).

A turisztikai kínálat eladhatóságát alapvetően befolyásolja a desztináció vonzereje, környezete, megközelíthetősége, turisták fogadását, ellátását kiszolgáló funkciók megléte vagy annak hiánya. Lengyel (2004) véleménye szerint a turisztikai termékkínálat központi eleme a turisztikai termék. A turista szempontjából a termék szolgáltatások halmaza, melynek célja a turista igényeinek, szükségleteinek kielégítése és elégedettségének elnyerése.

Barbos (2019) szemléletmódja szerint az örökségi termékek szolgáltatás együttesre épül, amelynek elemei a vonzerők vagy attrakciók, megközelítési lehetőségek vagy közlekedés, egyéb infrastruktúra, kultúra, turisztikai szervezetek, vendéglátó és szórakozási lehetőségek, vallás, biztonság, higiénia, árak, amely a kínálat egész rendszerére hatnak.

Meghatározó a helyi lakosság vendégszeretete, a turistákhoz való helyi lakosság viszonya, hozzáállása, nagymértékben befolyásolja a turisták elégedettségét és jövőbeni visszatérését. A kulturális erőforrások is részét képezik a turisztikai kínálatnak, ahol a helyi lakosság attrakcióhoz fűződő viszonya fogja megteremteni a turizmus alapját egy adott településen.

Az örökség turisztikai termékek kialakítása szempontjából meghatározó, hogy a helyszín milyen kulturális örökséggel rendelkezik, az képes-e vonzerőt fejleszteni úgy, hogy biztosítsa a térség gazdasági növekedését, fejlődését, illetve az életminőség javulását. A helyi vonzerők feltárása, a település kínálatának kialakítása, a kapcsolódó szolgáltatások megteremtése és az információ eljuttatása a potenciális vendéghez, a helyi lakosok turizmus fejlesztésével kapcsolatos attitűdjével és összefogásával valósítható meg.

2.2.3. Az örökség, mint vonzerő

A kínálat legfontosabb eleme a vonzerő, aminek szinonimájaként találkozunk a szakirodalomban a nevezetesség, a látnivaló és az angol nyelvből átvett attrakció elnevezéssel is.

A vonzerő megítélése lehet közösségi szempontú, amikor a közösség számára vonzerőnek ítélt jelenség turizmus szempontjából nem bír vonzerővel, illetve turizmus szempontú amikor a megjelenő turizmus hívja fel a közösség figyelmét a vonzerő meglétére (Gonda, 2016).

A vonzerő magában foglalja mindazokat a természetes és ember alkotta erőforrásokat, amelyek kiváltják a lehetséges turisták érdeklődését és utazásra motiválja őket. Az erőforrások optimális felhasználásán, értékelésén múlik a térség sikeres fejlesztése, melyhez fel kell ismerni a meglévő erőforrásokat, amelyek a következők lehetnek (Jancsik, 2007):

- természeti erőforrások – a térségben jelenlevő természeti adottságok összessége, melynek megléte hatással van a vonzerő kialakítására és turisták természet közeli élményére.
- kulturális erőforrások – a területen jelenlevő kulturális értékek összessége, amely hozzájárul az adott térség látogatottságának növeléséhez és az adott közösség kulturális identitásának az erősítéséhez.
- humán erőforrások – mindazon erőforrások összessége, amely társadalmi-humán erőforrásokra, a munkaerő létszámára és képzettségére, kompetenciájára korlátozódik. A fogadó közösség szaktudása, nyelvtudása, a turistákkal szemben tanúsított viselkedésük, szokásaik attrakcióba való beépítése mind hozzájárul egy prosperáló turizmus eléréséhez.
- infrastrukturális erőforrások – a turizmus meglétének előfeltétele az adott terület megközelíthetősége, igénybe vehető közlekedési módok és a szolgáltatások színvonala.
- pénzügyi erőforrások – a turizmus pénzügyi erőforrásainak számítanak mindazok az állami pénzügy erőforrások, amelyek kihasználása jelentősen hozzájárulhat a turizmus fejlődéséhez és a magán vállalkozói szektor jövedelem realizálása a termékek és szolgáltatások értékesítéséből.

Egy térség turisztikai potenciálját az ember alkotta vonzerők és a természeti adottságok határozzák meg, ezek feltérképezéséhez nyújt segítséget a vonzerő (értékleltár) leltár készítése. Az értékleltár összeállításának szerepe a „közvetlen információszerzés, a térségben levő, értékek, adottságok, szolgáltatások összességéről” (Molnár, 2013). Az elemzés során kijelenthető, hogy melyek a desztináció kulcsfontosságú attrakciói, amelyek a turistákat oda vonzzák, illetve megállapítható azok a kiegészítő vonzerők is, amelyek növelik a térségben tartózkodó turisták tartózkodási idejét.

Az örökség attrakciók nagy része, mint például a világörökségi templomok elsődleges attrakciók, de mivel nem turisztikai céllal jöttek létre, ezért a turisztikai attrakció menedzsment számára nagy kihívást jelent, hogy célterületté váljanak. Ráadásul ahhoz, hogy egy világörökségi helyszín turisztikai célterületté váljon, szükség van egy minimális alapinfrastruktúrára, amely kielégíti a turisták igényeit.

Szükséges a terület jó megközelítési lehetősége, a terület elektromos vezetékekkel, vízhálózattal való ellátottsága, a városi vagy vidéki környezet által kínált kereskedelmi szálláshelyek és vendéglátó egységek, kiegészítő szolgáltatások, mint gyógyszertár, orvosi rendelő, fodrászat, korszerű távközlés (mobil télerő, internet) megléte. Ezen alap infrastrukturális feltételek hiánya vagy részleges megléte természetesen nem zárja ki egy különleges vonzerővel rendelkező desztináció turizmusának fejlődését (Gonda, 2016).

Az örökség attrakciónak több típusát különböztethetjük meg. Ezek közül érdemes megemlíteni a világörökségi emlékeket (erődtemplom), hiszen ezek képezik a diplomadolgozat témáját is. A világörökségi emlékek megkülönböztetett védelemben részesülnek, a legnagyobb a turista vonzó hatáskörük is. Mivel az örökségi termék kialakítása helyi területi tevékenység, az örökségi termék sikerességét nagyban meghatározza a helyi szervek, intézmények munkája és a helyi közösség hozzáállása. Azok a települések a legvonzóbbnak, ahol a helyi közösség együtt él örökségével, képes azt megőrizni és hasznosítani.

2.2.4. Az örökségkínálat tér és területi kapcsolatai

A kulturális erőforrás minden turisztikai terméknek alapja, viszont önálló termékként általában nem nyújt elég utazási motivációt. Érdemes jelen esetben kihasználni, hogy ez a kulturális érték falusi közegben van. A falusi élet megismerésének élményével együtt már vonzó lehet a kínálat, az utazók számára.

A falusi turizmus és a kulturális turizmus a szelíd turizmus keretébe illeszkedik. E fogalom először az 1980-as években jelent meg először Németországban, majd elterjedt az alpesi desztinációkban (Pearce, 2004, hivatkozik Bacsó-Toth, 2020). A szelíd turizmus olyan turizmusformát takar, amelyik a leginkább törekszik a turizmus káros hatásainak mérséklésére és a pozitív környezeti hatások magas szintű emelésére. A szelíd turizmusban résztvevő turisták és a helyi lakosok között kölcsönös megértés alakul ki, ami hozzájárul a fogadó terület kulturális identitásának a megtartásához (Tasnádi, 1998). A szelíd turizmus a természet, az örökségi érték megőrzésének az összehangolása a turizmus igényeivel, hiszen a kulturális örökségeket nemcsak a jelenbeli turisták számára, hanem a jövő generáció számára is biztosítani kell (Fekete, 2006).

A vidéki élet és a vidéki közösség pozitív imázsa mindig is vonzotta a városi embereket, akik szeretnék kapcsolatot teremteni a természettel és megélni azt az idillikus harmóniát, amit a vidéki környezet biztosít. Vonzó lehet, hogy a falusi vendéglátás által meg lehet ismerni a falu életét, mindennapjait, kultúráját, hagyományait.

A falusi turizmus jelensége nem újkeletű, a falvak, mint turistacélpontok már a múlt században feltűntek, az arisztokraták körében, akik szabadidejüket a vidéken levő kastélyokban, nyaralókban töltötték (Husz, 2007).

A falusi turizmus fogalmi meghatározása nem egyszerű feladat. A romániai idegenforgalmi törvényében (Lege 275, 2018) levő meghatározás szerint a falusi turizmus a turizmus olyan formája, amely a vidéki környezetben zajlik, a helyi turisztikai erőforrások felhasználására, a helyi szokások és helyi hagyományok ismeretére irányul. A falusi turizmus Nistoreanu (1999) megfogalmazásában magában foglalja az összes turisztikai tevékenységet, ami vidéken zajlik. Ebbe beletartoznak az idegenforgalmi vállalkozások, vendéglátási és szabadidős kapcsolódási formák is. A romániai Nemzeti Vidékfejlesztési Program (PNDR, 2014-2020, hivatkozik Horváth, 2008, 5. old) „a falusi turizmust olyan tevékenységi területként értelmezi, amely hozzájárul a vidéki munkahelyteremtéshez” és ezáltal a családok kiegészítő jövedelem teremtetéséhez. A falusi turizmus és a mezőgazdaság között szoros kapcsolat van, mivel a helyi lakosság által szervezett programszolgáltatások főként mezőgazdasági foglalkozások, amik hozzájárulnak a turisták különböző hagyományos tevékenységekbe való bevonásához.

A falusi vendéglátás jóval több mint a szállás és étkezési szolgáltatások biztosítása, mivel a vendéglátók saját otthonaikban fogadják a vendégeket, együtt élnek velük, így a vendég tartózkodása alatt részese lesz a családi, a helyi szokások szerinti életformának.

Ha egy vidék meg akarja őrizni szellemiségét, meg kell őriznie vidéki mivoltát egy alternatív turizmus keretében, ennek jegyében nem válhat turistaközponttá, hiszen ezzel a vendég elveszítené a vidékről alkotott pozitív képét.

2.2.5. Az örökségturizmust támogató szolgáltatások

Az örökségturizmus kínálatában az attrakciókhoz változatos szolgáltatások tartoznak, amelyek az örökségi helyszíneken élénkítik vagy elősegítik az örökségturizmus folyamatos fenntartását és fejlődését. A turisták a vendéglátóipar termékeit keresik leginkább, nemcsak a szállóvendégek, hanem az egy napnál rövidebb ideig tartózkodó átutazók is igénybe veszik. A vidéki kiskocsmák is hozzájárulnak egy örökségi helyszín növeléséhez, mivel helyszínt biztosítanak a helyi lakosokkal való ismerkedéshez (Kardos, 2011).

Az alapszükségletek minél teljesebb körű kielégítése és a bevételek növelése szempontjából az élelmiszerbolt a gyógyszertár a szépségszalonok, ajándékvásárlás kiemelkedő szerepet kapnak, illetve az élmény- szolgáltatások, mint szórakozási, művészeti és sportprogramok szervezői is.

A helyi információs irodák fontos szerepet játszanak a desztinációba érkező turisták tájékoztatásában. A Tourinform irodák tájékoztatási pontok, melyek elsődleges feladata a turisták tájékoztatása a térségben levő látnivalók, programok, események létéről. Az irodák közhasznú feladatokat is ellátnak, mivel ők informálják a turizmusban résztvevő szereplőket a pályázati lehetőségekről.

2.2.6. Az örökségturizmust támogató tematikus utak

A kulturális útvonalak olyan tematikus utak, amelyek valamilyen kulturális érték, örökség elemeire épülő vonzerő népszerűsítését szolgálják. A tematikus utak különböző helyszíneken található látványosságok összefűzését jelenti egy központi téma alapján, ami révén együttesen növekszik a vonzerejük. Egy tematikus út során a turisták különböző közlekedési eszközök segítségével az útvonalon található látnivalók minden pontját meglátogatják. A kulturális örökségek többféle témájúak lehetnek, mint például történelmi eseményre épülő, vallási emlékekhez, kulturális, ipari örökségekhez kötődőek, vagy helyi termékek, hagyományok, vagy akár ismert történelmi személy, művész, akiknek neve ide köthető.

A tematikus útvonalak célkitűzései között szerepel az érdeklődés felkeltése a térségre és annak értékére, így a kevésbé ismert látnivalók is szerephez jutnak. Elősegíti és támogatja a résztvevő települések közötti együttműködést, és ez az összefogás erősebb érdekképviselést, közös imázst eredményez. Földrajzi szempontból a tematikus útvonalak lehetnek országosak, nemzetközi, regionálisak, illetve helyi települési utak.

A tematikus útvonalakra sok példát találunk, Romániában is egyre elterjedtebb. Így a turisztikai kínálatban találkozhatunk például a Szent László útjával (turizmus.com, 2022), mely a határon átnyúlva összesen 44 települést foglal magában, ebből 31 Romániában, 13 pedig Magyarországon található. A települések közötti kapcsolódás a Szent László kultuszhoz köthető. A Magyarországgal való közös együttműködésen alapul még a Szatmár szilvaút és a középkori templomok útja is.

2.2.7. Az örökségturizmus kereslete

Az örökségturizmus gazdaságában a keresleti összetevőt a meglévő és lehetséges hazai és nemzetközi turisztikai piacok alkotják. Lengyel (2004) felfogása szerint a turizmus piaci kereslete a szabadidővel és a szabad rendelkezési jövedelemmel, valamint utazásra ösztönző motivációval rendelkező ember turisztikai szükséglete.

A kereslet megtestesítője voltaképpen maga a turista, aki részt vesz a turisztikai folyamatokban. A turizmust a statisztika alapvetően három formában „a határ, a szálláshely, és a

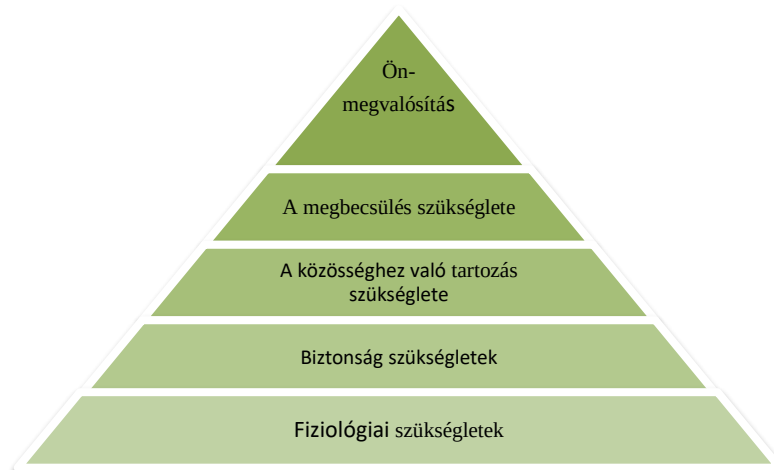
pénzügyi statisztika” segítségével igyekszik mérni (Lengyel, 2004/A, 10. old) A turistát tartózkodási idő szerint, szálláshelyet foglaltság szerint lehet jellemezni és utólag elemezni.

Az örökség turizmus témaköréhez kapcsolatosan elmondható, hogy az idegenforgalomban résztvevők nagy része belföldi utazó. Rövid tartózkodású idő (órák, napok, hétvége) jellemző rájuk. A turisztikai szolgáltatások iránti kereslet megismeréséhez a gazdasági, szociológiai, földrajzi statisztikai módszerek és szükségesek.

Jelentős szerepet játszik az utazási döntésekben a szocializáció, mivel, ha az egyén életében nincs utazásra szocializáló környezet, akkor a motiváció nem képes a helyváltoztatásra bíró szerepét betölteni, ebben a vonatkozásban a turizmusban való részvétel is elmarad, vagy mérséklődik (Michalkó, 2016).

Az emberi cselekvés belső indítéka, mozgatórugója a motiváció, amelyet alapvetően több tényező is befolyásol. A személyiségtípus, a kór, nem, iskolázottság, egészségi állapot, divattájékozottság, jövedelem ezek csak néhány tényezők melyek lényegesen befolyásolják a motivációt. Az emberi szükségletek kimeríthetetlenek, a valamire való igény állapota aktívvá teszi az embert és cselekvésre készíti. A cselekvés egy szükséglet kielégítésére irányul, az egyik legnépszerűbb megközelítés MASLOW (1954, 2003) szükséglet-hierarchia, elméletének alapja az, hogy az embereket a szükségletei kielégítése bizonyos cselekvésre készíti, és ezek a szükségletek hierarchikus rendbe állíthatóak.

2. ábra: Maschlow - szükséglet-hierarchia

Forrás: Kotler-Keller (2008) - Saját szerkesztés.

Maslow által meghatározott szükségletek mindegyike turisztikai célú utazásra motiválnak. Napjainkban az emberek úgy fizikailag, mint szellemileg is megterhelő munkát végeznek, ezért fokozatosan nő az igényük, hogy szabadidejüket pihenéssel, kikapcsolódással, wellness, gasztronómia típusú utazással töltsék, ezeknek háttérében fiziológiai szükségletek

állnak. A biztonság iránti vágy megnyilvánulásai a vallási zarándoklatok, a gyógy és egészség turizmus. A szeretet valahová tartozás szükséglete ösztönözheti, a bensőséges, őszinte emberi kapcsolatokat, ami a rokonok és barátok meglátogatásában nyilvánul meg.

A mai rohanó világban, számos munkakör párosul olyan szabadidő eltöltési lehetőséggel, ami turisztikai célú utazásra motivál, mint például hivatás turizmus, konferencia turizmus. Az önmegvalósítás szükséglete elégedettséget, önbeteljesülést eredményez ez lehet kaland túrákon, extrém sporton való részvétel.

Abraham Maslow tovább finomította elméletét és két új szintet határozott meg. A Maslow piramis első új szintje „a tudás iránti vágy, a tudásszomjat és az ismeretlen felfedezését jelenti” (pappgab, 2023) ezt a kognitív szükségletek kategóriába sorolja. Majd az esztétikai következik, ami szépség, „a rend, a tisztaság és letisztultság iránti igényt jelenti”, (pappgab, 2023) mindkettőre válasz a kulturális és örökség turizmus.

A turizmusban a motivációnak kettős szerepe van, amelyet Dann (1977), Tolman (1959) (hivatkozik Hinek, 2017) kategorizálása alapján push (ösztönző) ami a belső vágyakat reprezentál, ami utazásra készíti az egyént és pull (húzó) ami a desztináció vonzerejéből fakadóan vonzzák a turistákat.

Természetesen a szükségletek kielégítésének szintje jelentősen függ az egyéntől, szabad rendelkezésű jövedelmétől, szabadidő eltöltési szokásától és nem utolsósorban környezetétől, amelyben él.

A szabad rendelkezésű jövedelem a kereslet egyik fontos eleme, hiszen a jövedelemváltozás hatása döntő szerepet játszik a kereslet alakulásában. Pozitív jövedelemváltozás esetén az emberek hajlamosak több pénzt költeni nyaralásra, míg negatív jövedelemváltozás esetén a szabadidős kiadásait csökkentik.

A turizmusban való részvételhez szabadidőre is szükség van. A turizmus életében döntő változást hozott a fizetett szabadság, ünnepnapok bevezetése, ami országoként változó. Romániában a fizetett szabadságok mértéke minimum 21 nap egy évben.

2.2.8. Turista tipológia

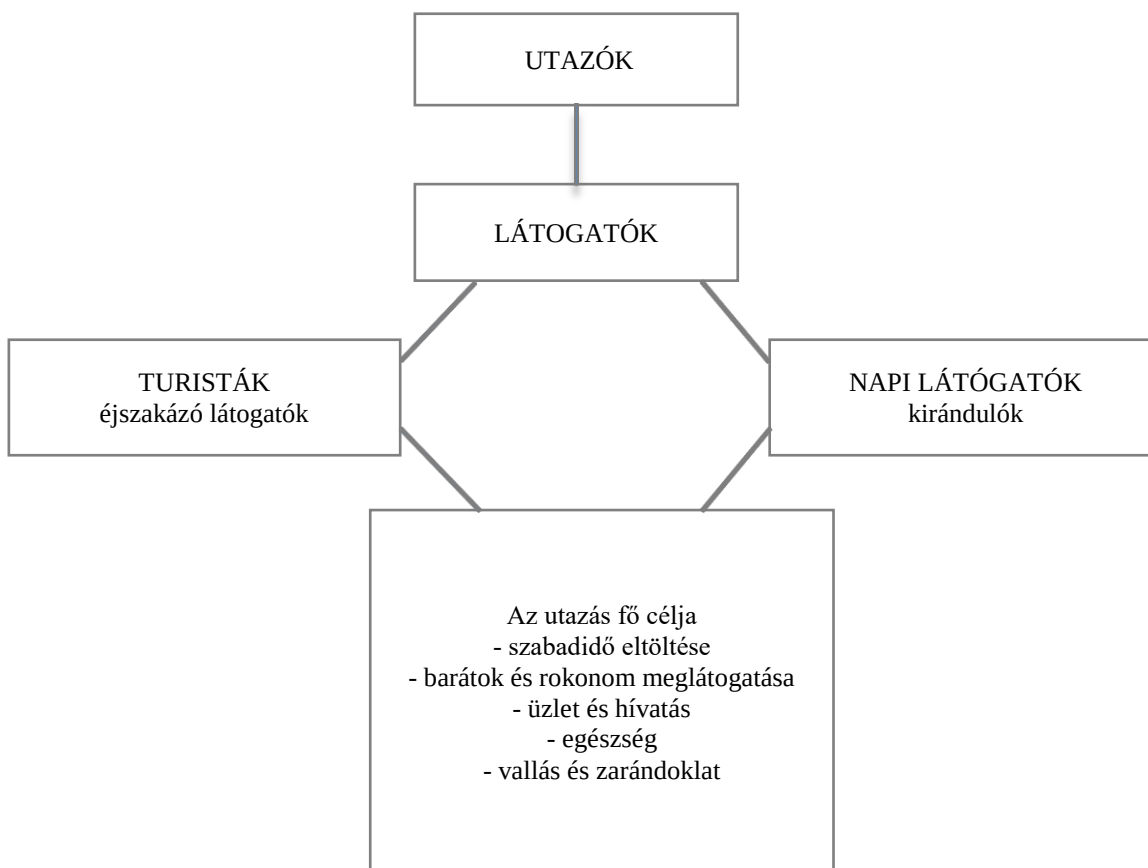
A turista fogalmát 1937-ben a Népszövetség Tanácsa határozta meg, majd az ENSZ 1963-ban ratifikálta és két új fogalmat definiált, ezek a látogató és a kiránduló (Vofkori, 2006). Meghatározásuk alapján a látogató minden olyan személy, aki állandó lakhelyén kívüli más országba utazik, bármely célból kivéve, hogy ott jövedelmező tevékenységet végezzen.

E meghatározás magában foglalja a turistát, aki a meglátogatott desztinációban legalább 24 órát tölt és utazásának célja szabadidő eltöltése (nyaralás, üdülés, egészség, sport).

A kiránduló, azaz az időszakos látogató, aki a desztináción kevesebb, mint 24 órát tartózkodik, beleértve a körutazókat is. E meghatározás alapján a desztinációba való tartózkodás idejének a meghatározása lehetőséget teremt statisztikai elemzések, kimutatások készítésére (3. ábra).

A turizmus emberi szükséglet, amelyet egyaránt befolyásol a társadalmi-gazdasági hatótényezők és a motiváció együttese. A kulturális turistát Niemczyk (2013) (hivatkozik Bodrogai, 2019) öt kategóriába helyezi. Ezek a következők: a céltudatos turista, aki a kulturális élmények legnagyobb fogyasztója, nevezetesség-orientált turista, a városnéző, a véletlenül betérő, illetve az alkalmi látogató. Majd ezeket a típusokat a kulturális turizmus részvétele alapján két dimenzióba helyezte, aszerint, hogy a kulturális értékek milyen mértékben motiválják az utazási döntésükben, illetve, hogy mennyire nyitottak a kulturális élmény befogadására.

3. ábra: Látogatók csoportosítása a turizmusstatisztikában betöltött szerepük alapján

Forrás: "Concepts definitions and classifications for tourism statistics" World Tourism Organizations Madrid 1995, 22. o., in Lengyel, 1992. 82. o.- Saját szerkesztés

2.3. ÖRÖKSÉGTURIZMUS MARKETING

A marketing fogalmát Philip Kotler a következőképpen határozta meg: „olyan társadalmi és vezetési eljárás, amelynek segítségével egyének és csoportok termékeket és értékeket alkotnak és cserélnek ki egymást közt, miközben a szükségleteket és igényeiket kielégítik” (Kotler, 2001, 39. old.).

Tehát a marketingnek ezen meghatározása alapján kijelenthetjük, hogy a turisztikai marketing olyan tevékenységek összessége, amellyel a turisztikai értékeket és szolgáltatásokat a turisták igényeinek megfelelően értékesítjük. Egy terület sikeressége egy jól átgondolt és megfontolt marketingstratégia eredménye, amely magába foglalja az érték vagy szolgáltatás meghatározását, márkanévvel való ellátását, árazását, kommunikálását és a turisták pozitív tapasztalatát.

2.3.1. Marketing stratégia

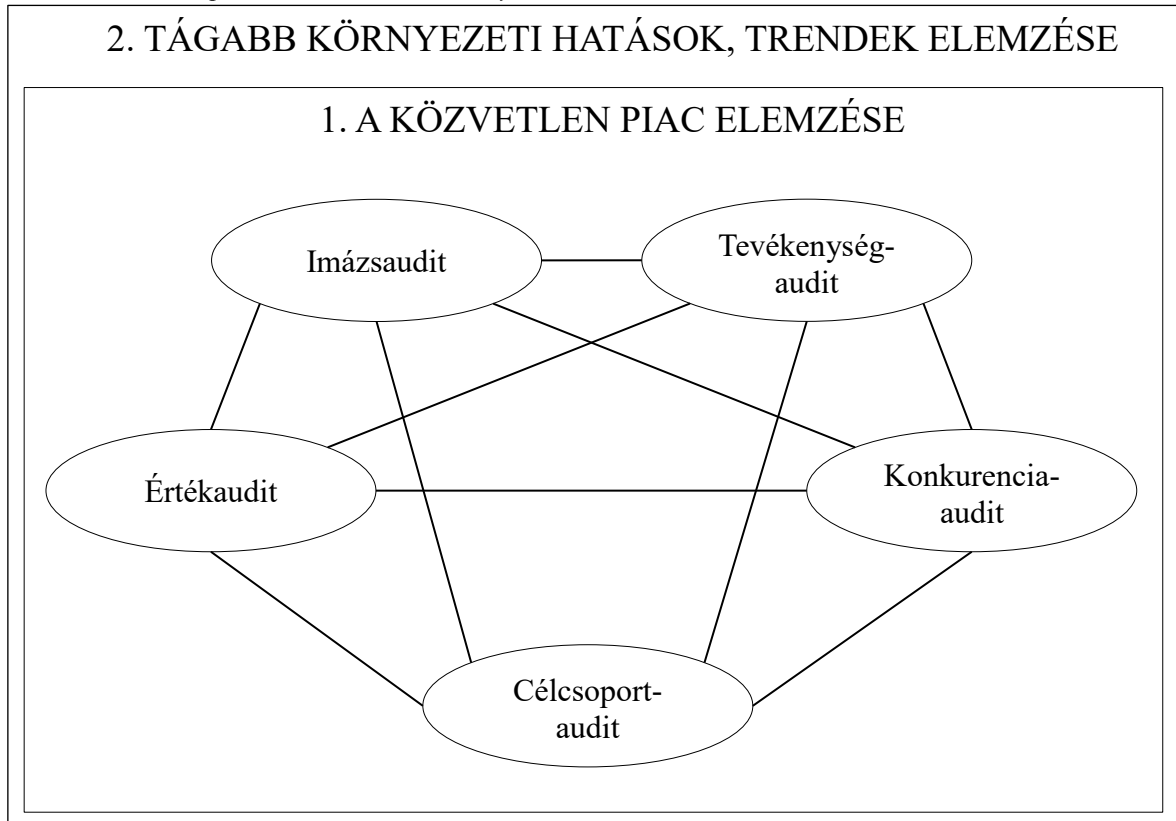
A turizmus jövőjét számos tényező befolyásolja, ezért szükséges meghatározni a térség közép és hosszútávú célját, amit a marketingstratégia segítségével tudunk megtenni.

A marketingstratégia felépítése három kérdésen alapul: hogy „Jelenleg hol tartunk? Hova szeretnénk eljutni a jövőben? és Hogyan jutunk oda?” (Husz, 2017, 212. old.).

A stratégia kidolgozása „egy átfogó kutatási programra, információs háttérre, részletes elemzésre építhető” (Molnár, 2013, 87. old).

Piaci helyzetelemzés

A közvetlen piac helyzetelemzése öt kulcsfontosságú belső és külső tényezőt vizsgál, amelyek a következők: értékaudit, az imázsaudit, a célcsoportaudit, tevékenységaudit, illetve konkurenciaaudit (Molnár 2013). A modell nagyon jól szemlélteti, hogy az egyes elemek között milyen kapcsolatok fedezhetők fel, alkalmazásával mélyrehatóan megvizsgálható a település (4. ábra). Az audit egy objektív ellenzés a térség fejlesztése érdekében, amely megfigyeléseken, vizsgálatokon, elemzéseken alapul.

Forrás: Molnár 2013

Értékaudit

Az értékaudit a települések adottságait foglalja magában. Beszélünk tényezőellátottságról, társadalmi viszonyokról, tevékenységekről és tradíciókról.

- Tényezőellátottság: a település természeti környezeti adottságainak a vizsgálata, ide tartozik a föld (mennyiségi, minőségi jellemzők), tőke (ingatlanok, természeti értékek, adottságok), munkaerő (demográfiai adatok, foglalkoztatottság).
- Társadalmi viszonyok: ennek a vizsgálatnak a célja a társadalmi rétegződésének a vizsgálata, amely bemutatja a társadalmi csoportok, háztartások helyzetét, fogyasztási szokásait.
- Tevékenységek: a település fejlődését nagy mértékben befolyásolja a településen működő, intézmények, szervezetek, gazdasági szereplők megléte. A vizsgálat során elemzésre kerül a nonprofit és a profitorientált szféra is.
- Tradíciók: a tradíció elemzésének a részét a hagyományok képezik, a történelmi, művészeti, néphagyományok, termelési és ágazati hagyományok.

Imázsaudit

A marketing stratégia kidolgozása szempontjából fontos megismerni a térségről kialakult képet, attitűdöket, véleményeket, melyek vizsgálata szintén négy tényezőre bontható: gazdasági, társadalmi, ökológiai és kulturális imázs.

- **Gazdasági imázs:** a területi tényezőkről alkotott negatív és pozitív vélemények összessége, amelyek meghatározzák a vállalkozói döntéseket. A gazdasági imázs függ a befektetések, a térségbeli szereplőkkel való együttműködés és a piaci termékek, vonzerő mértékétől. A település gazdasági imázsának a növelése hozzájárul a gazdasági növekedéshez, jövedelem teremtéshez és a foglalkozottság fenntartásához.
- **Társadalmi imázs:** a térség lakóiról, társadalmi viszonyokról kialakult képet jelenti. A kialakított kép függ a célcsoport szemléletétől, hiszen nézetüket különböző szempontok alapján alakítják ki és ezeket az alábbi tényezők befolyásolják (Piskóti, 2012, hivatkozik Molnár, 2013): „célcsoport elvárások, sztereotípiák, társadalmi cselekvések, intézményrendszer, helyi társadalom identitástudata”.
- **Környezeti imázs:** Napjainkban egyre fontosabbá kezdett válni a környezettudatos szemléletmód kialakítása, a környezet értékeinek a védelme, megóvása, megújulásának elősegítése már nem csak a lakosság döntésében, hanem a település döntésekben is meghatározó. A környezet állapotát jelző mutatók a légszennyezettség, a talajszennyezettség és a hulladékkezelés.
- **Kulturális imázs:** az adott térség kulturális aktivitásának (szellemi, művészeti és sporttevékenységi életét meghatározó folyamatok) elemzése.

Célcsoportaudit

Egy település sikerességét leginkább az határozza meg, hogy mennyire képes megfelelni a célcsoportjainak. A célcsoport elemzés keretében három fő célcsoportot vizsgálunk: lakosság (helyiek és nem helyiek), turisták, vállalkozások (helyi és területen kívüli) és azok elvárásait összegezzük.

A lakosság és a turisták az alábbi mutatók szerint vizsgálhatóak: demográfiai tényezők (kor, nem, családi állapot, nemzetiség, vallás, iskolai végzettség, foglalkoztatottság, jövedelem stb.), geográfiai jellemzők (lakhely, lakókörnyezet, infrastruktúra, település fejlettsége stb.), pszichográfiai jellemzők (életstílus, érdeklődés, vélemények, értékek, attitűd stb.).

A vállalkozások demográfia jellemzők, geográfiai jellemzők, működési jellemzők és stratégiai irányultság szerint vizsgálhatók.

Tevékenységaudit

A tevékenységaudit azokra a marketingtevékenységekre irányul, amelynek célja a célcsoportok igényeinek a kielégítése. Ezen belül két tényezőt vizsgálunk a gazdaságfejlesztési tevékenységet, valamint a kommunikációs tevékenységet.

- Gazdaságfejlesztés: magában foglalja a vállalkozói szféra, turisztikai vonzerő, illetve az infrastruktúra fejlesztését. A gazdaságfejlesztési tevékenység olyan helyi önkormányzati kezdeményezések, amelyek vonzó feltételeket (adókedvezmények, pályázatok), biztosítva hozzájárul a vállalkozói szféra támogatásához ez által a gazdaság fellendüléséhez is.
- Kommunikációs tevékenységek: tervszerű, folyamatos tevékenységek együttese, amelynek célja, hogy kedvező kép alakuljon ki a térségről, ezért a kommunikáció a célcsoportok irányába differenciált kell, hogy legyen. Törekedni kell arra, hogy azonos vagy hasonló legyen az értelmezés a turista személyes tapasztalásai és a térség által közvetített üzenet között.

Konkurenciaaudit

Konkurenciaaudit célja, hogy feltérképezzük azokat a településeket, amelyek hasonló adottsággal rendelkeznek, hasonló kínálatot alakítottak ki, valamint megtalálni azokat a jellemzőket, amelyekkel felvehető a verseny.

Stratégia pozíció meghatározása

A piac helyzetelemzés elemeinek nyilvántartásba vételére a SWOT - analízist alkalmazhatjuk, amely egy igen hatékony elemzési technikát jelent.

A technika segítségével egy egyszerű mátrixban azonosíthatjuk a térség gyengeségeit, erősségeit, lehetőségeit és a veszélyeit.

Az elemzés két csoportra osztja a térség tulajdonságait:

- Belső tényezők: azon tényezők összességét jelenti melyekre a térség hatással van. Ebbe a tényező csoportba tartoznak a gyengeségek, valamint az erősségek.
- Külső tényezők: azon tényezők csoportját jelenti, melyekre a vizsgálat térségnek nincs közvetlen ráhatása. ebbe a tényező csoportba ugyancsak két tulajdonságot sorolunk, a lehetőségeket, valamint a veszélyeket.

Segítségével elemezhetjük és megérthetjük a település jelenlegi helyzetét és erre alapozva pedig megtervezhetjük a célokat és a jövőbeni stratégiai lépéseit.

3. SAJÁT VIZSGÁLAT

3.1. A KUTATÁSI CÉLOK ÉS HIPOTÉZISEK

Jelen kutatás célja megvizsgálni, feltárni és elemezni a turizmus lehetőségeit Romániában, az UNESCO által világörökségi helyszínnek nyilvánított Székelyderzs.

Székelyderzs 1999-ben került fel a világ idegenforgalmi térképére, „vártemplomos falvak Erdélyben” elnevezés alatt, hat másik erdélyi településsel együtt. A kutatás elsődleges célja, hogy a hat másik település összehasonlításával megvizsgáljam a térségben rejlő turisztikai potenciált a kínálat és kereslet szemszögéből és azonosítsam azokat a tényezőket, melyek a turizmus fejlődését támogatják vagy gátolják.

A kutatás másodlagos célja megvizsgálni a világörökség jelentőségét a helyi lakosság szemszögéből, hogy ezt az örökségi értéket a területen élők hogyan élik meg, milyen szinten kapcsolódnak be a turisztikai körforgásba és az örökség milyen szerepet játszik a közösség identitásának erősítésében.

Hipotézisek

A fenti célokat figyelembe véve dolgozatomban az alábbi hipotézisek kerülnek elemzésre:

1. *Székelyderzs turizmusa visszamaradottabb szintet mutat, mint ahogyan azt a másik hat világörökségi helyszínnel rendelkező erdélyi településen tapasztalni.*

Az első hipotézis keretében azt szeretném vizsgálni, hogy a világörökségi helyszínek, milyen mértékben tudtak bekapcsolódni a turisztikai körforgásba. Az összehasonlítás során a hasonlóságokat, illetve különbségeket: a társadalmi jellemzők, infrastrukturális jellemzők, gazdasági jellemzők és marketingkommunikációs jellemzők mentén terveztem elemezni.

A hipotézis vizsgálathoz a szekunder kutatási módszerek közül a statisztikai adatfeldolgozást, tartalomelemzést és a primer kutatási módszer közül az online kérdőívet és a térségi szereplők mélyinterjúval történő megkérdezését választottam.

2. *Székelyderzs lakói kiemelkedő értéknek tekintik a település erődtemplomát, mint UNESCO világörökségi helyszínt, de a turizmusban való aktív részvállalásuk az elmúlt években elmaradt.*

A második hipotézis felállítása során azt szeretném vizsgálni, hogy a helyi lakosokra milyen hatással van az erődtemplom megléte, értéknek tekintik-e, hozzájárul a közösség identitás erősödéséhez és a helyi lakosok milyen szinten járulnak hozzá a turizmus fejlesztéséhez.

A hipotézis igazolására vagy cáfolására két kutatási módszert szeretnék alkalmazni az online kérdőívet a lakosság véleményének a feltárásához, valamint mélyinterjút a helyi domináns szereplők véleményének megismeréséhez.

3. *Székelyderzs lakói tudatában vannak annak, hogy a település fejlesztési iránya a turizmusban rejlik.*

A harmadik hipotézis felállítása során azt szeretném igazolni vagy cáfolni, hogy a helyi lakosok, hogyan viszonyulnak a turizmushoz látnak-e benne gazdasági potenciát. A turizmus, mint gazdasági ágazat a település fejlettségéhez, hozzájárulna-e. A hipotézis vizsgálatához online lakossági kérdőív adatainak elemzésével szeretném elvégezni.

4. *Székelyderzs UNESCO kulturális jegyzékére való felvételét követően a marketingtevékenységében előrelépés tapasztalható.*

A negyedik hipotézis megfogalmazása során a település marketingtevékenységét szeretném feltárni tartalom elemzési módszer, online lakossági kérdőív és mélyinterjú segítségével.

5. *Székelyderzs önkormányzata kiemelkedő gazdasági potenciált lát a helyi turizmus fejlesztésében és birtokában van mindazon marketing erőforrásoknak melyek szükségesek egy hatékony turisztikai fejlesztés megvalósításához.*

Az ötödik hipotézis igazolására vagy cáfolására a döntéshozó faktorok véleményét, meglátását szeretném feltárni a település turizmus fejlesztésére vonatkozóan. A hipotézis vizsgálatához a térségi szereplők mélyinterjújával történő megkérdezését választottam és az online lakossági kérdőívet.

3.2. A TELEPÜLÉSEK BEMUTATÁSA

Az alábbiakban bemutatott hét helyszín az úgynevezett Királyföldön található, ez a terület Erdélynek a 12.-ik századi történetében egy kevésbé lakott területe volt, amikor II. Géza magyar király gazdasági és katonai okokból a szászok gyarmatosítását kezdeményezte.

Ezen a területen három nemzet élt, amelyek szimbólumait Mária Terézia adományozta 1765-ben a „nagyfejedelemség rangjára emelt Erdélynek” (Wikipedia, 2023): a magyar vármegyéket a kiterjesztett szárnyú sas, a székelyeket a félhold és a nap és a szászokat pedig a hét bástya jelképezte.

E korszak jellegzetes építészeti emléke az erődtemplomok, melynek legfontosabb feladata a település lakosainak a megvédése volt a törökök és a tatárok támadásaitól. Ezek az épületek nem csak menedékként szolgáltak ostrom idején, hanem békeidőben húskészítményeket és terményeket tároltak bennük.

Erdélyben hét erődtemplom található, amelyek az UNESCO Világörökség részét képezik ezek a következők: Kelnek, Szászfehéregyháza, Prázsmár, Székelyderzs, Szászkéz, Berethalom és Nagybaromlak.

Kelnek

Kelnek Erdély délnyugati részén Fehér megyében, Gyulafehérvártól 28 km-re míg Szászsebestől 14 km-re délkeletre fekszik (primaria-calnic, 2023).

Kelnek erődítménye az 1200-as évek közepén épült és eltér a legtöbb szász falvakkal szembeni erődítményektől, mivel esetében a vártemplom szerepét a Kelling család nemesi lakhelye töltötte be. A várat egy hatalmas Donjon toronnyal tervezték, amelyet a nemesi család raktárként használt, jelen pillanatban múzeumként szolgál, a népi és középkori gyűjteményeknek ad otthont.

Az erődítmény 1430-ig működött nemesi lakhelyeként aztán eladták a helyi szász közösségnek. A 16. század első felében egy második védőfalat építettek, megerősítették a kaputornyot, a belső udvarban kápolnát, lakóházat és raktárakat építettek (Bisericile Fortificate UNESCO din Transilvania, 2015). A Kelneki bornak itt hagyománya van hiszen a dokumentumok alapján a 16. századig nyúlik vissza. A Donjon torony pincerésze ad otthont a szőlőtermesztéshez kapcsolódó kiállításnak, ahol a nemes pince nagy űrtartalmú tölgyfahordói tekinthetők meg (patrimoniu.revistasinteza, 2023).

Szászfehéregyháza

Szászfehéregyháza erdélyi szász falu egyike Brassó megyében, Segesvártól mindössze 42 km-re található (Wikipedia, 2023). A falu sajátossága, hogy soha nem volt nemesi birtokon, mindig szabad falu volt. Szászfehéregyházát eredetileg székelyek lakták, majd évszázadokig szászok, napjainkban már javarészt román közösség lakja.

A székely elődök egykori kápolnájából alakították ki a jelenlegi erődtemplomot, amelyet védőfalakkal, bástyákkal és tornyokkal erősítettek meg (Bisericile Fortificate UNESCO din Transilvania, 2015). Az erődtemplom múzeumiban érdekes tárgyak találhatóak, amelyek a szász közösségek számos aspektusát tárják fel, mint a céhes ládák, ruhák, hagyományos munkaeszközök, illetve bútorok. A székelyderzsi templomhoz hasonlóan itt is megtalálható a szalonna szoba, amit a 90-es évekig használtak a lakók szalonnájuk tárolására.

A falu Károly király kedvenc faluja, az 1998-as erdélyi körútja során beleszeretett ebbe az egyszerű autentikus környezetbe és 2006-ban vásárolt itt egy 18. századi szász házat, amit a helyi hagyományoknak megfelelően újított fel. Ez hozzájárult ahhoz, hogy

Szászfehéregyháza felkerüljön a világ turisztikai térképére. Károly herceg alapítványa azóta aktívan részt vesz a falu hagyományainak megőrzésében, az örökség helyreállításában és támogatják a helyi kistermelőket és kézműveseket termékeik népszerűsítésében.

A helyi közösség közötti tökéletes egyensúly bizonyítéka, hogy a 90-es évek végén kezdeményezett kézműves gyapjú termékek a horgolt gyapjú zokni, sapka, papucs, már hagyománnyá váltak a településen hiszen már 125 falubeli nő vesz részt ebben a kezdeményezésben. A településen felfedezhetők mindazok az autentikus tradicionális mesterségek, amelyek segítik megőrizni e település kivételes szellemiségét.

Szászfehéregyháza lakossága a régi kézműves szakmák elsajátításával, a turizmusban való részvétellel és a hagyományos ételek és italok készítésével helyben munkát és megélhetést talált és e közös értékteremtéssel a település gazdasága fellendült és a turisták száma is nagy mértékben megnőtt.

Prázsmár

Prázsmár Brassó megyében, Brassótól 17 km-re északkeletre fekszik (primariaprejmer, 2023). Erődtemploma Erdély egyik legjelentősebb templomerődje, amelyet az 1218-as években kezdte el építeni a Német Lovagrend.

Erdély összes erődje és temploma közül a prázsmári erődítmény rendelkezik a legerősebben megerősített védőfalakkal, amelyek 12 méter magasak és 6 méter vastagságúak. Az erődtemplom belső részét úgy alakították ki, hogy ostrom esetén a falu lakossága akár hosszabb ideig is el tudjon itt élni, ezért az erődtemplom belső védőfalához több emelet magasságába 275 kis szobát építettek, amelyeket egy fából készült folyóson lehetett megközelíteni (Bisericile Fortificate UNESCO din Transilvania, 2015). A faluban minden családnak volt egy ilyen kis szobája, amelyek ostrom idején menedékkül szolgált, békeidőben pedig élelmiszer és termények tárolására használták. Minden szoba ajtaja a helységben levő házsíamokat viselte.

Az erődtemplom mind amellet, hogy védelmet nyújtott a falu lakosai számára ostrom esetén nagyon jól fel is volt szerelve, a lakások mellett két iskola szoba is volt, ami azt jelenti, hogy a tanulási folyamat az ostrom ideje alatt sem szakadt meg. Az erődközepén emelkedik az evangélikus templom, itt találjuk Erdély egyik legrégebbi oltárát a Szent Kereszt-szárnyasoltárt, amelyet a 16. században készítettek. Az erődben egy kis néprajzi múzeum is található kerámiákkal, festett bútorokkal és kultikus tárgyakkal, amelyek a szász hagyományok gazdag tárházába vezetnek.

Székelyderzs

Székelyderzs község Hargita megye délnyugat részén, Székelyudvarhelytől 21 kilométerre, a Nagy patak völgyében, Székelyföld és Királyföld határán fekszik (székelyderzs, 2023).

A faluhoz közeledve a falu kellős közepén található erődtemplom tornya látható (6. melléklet). A templom jelenleg öt bástyát és harangtornyot magában foglaló négyszög alaprajzú erődítmény közepén található. A vártemplom a műemlékcsoport központjában van. Körülötte épültek fel a falu középületei: a polgármester hivatal, iskola, óvoda, könyvtár és kultúrház.

A templom a helyiek büszkesége, amely közösség teremtő szerepe mellett a település imázsát is szolgálja. A székelyderzsi unitárius templom a megye egyetlen UNESCO- listán szereplő műemléke, és szokásában is egyetlen az országban, mivel a helyiek a bástyákban szalonnát és gabonaféléket tárolnak. Minden szerdán, napkeletkor a templom harangja hirdeti az embereknek, akárcsak több száz évvel ezelőtt, hogy mehetnek elhozni a tárolt ételből. Ez a szokás a tatárjárás idejére nyúlik vissza. Minden tavasszal beviszik a szalonnát és a sonkát a bástyákba, hogy elálljon őszig. Az évszázadok során só réteg rakodott le a bástyák padlójára, emiatt sós a levegő és a hőmérséklet is állandó a közel egy méter vastag kőből épített falainak köszönhetően. A templom legértékesebb elemei az 1419-ből származó Szent László falfestmények, melyek a Szent László lovagkirály történeteit meséli el.

Szászkézsd

Szászkézsd Erdély délkeleti részén Segesvártól 20 km-re fekszik. 1419-ben már városként tartják nyilván, amely az akkori erdélyi szászok fővárosaként ismert Segesvárral vetekedett (saschiz, 2023). A szászkézdi erődtemplom a város fő látványossága, amelyet I. István magyar király tiszteletére emeltek. Az evangélikus templom azzal tűnik ki a többi erődtemplom közül, hogy viszonylag késői keltezésű, építése csak 1493-ban kezdődött, amelyet eredetileg is erődtemplomnak terveztek (Bisericile Fortificate UNESCO din Transilvania, 2015).

A legtöbb hasonló erődítmény kezdetben kegyhely volt és a helyiek védelmére kezdték később védőfallal megerősíteni, hogy biztosítsák a lakosok védelmét a falu elleni támadás esetén. A templomtorny láthatóan hasonlít a segesvári óratoronyhoz, mivel a segesvári óratorony az időt jelző szobrocskákról híres, Szászkézsdin csak egy harangozó szobor van, amely negyedóránként üti az időt, akit Bogdannak hívnak a helyiek.

A település hírnevét nem csak az impozáns erődtemplom teremtette, hanem a 14. században épült parasztvár is, amely a legtöbb ilyen jellegű erődítménytől eltérően, nem a falu közepén, hanem körülbelül 2 km távolságra helyezkedik el (Bisericile Fortificate UNESCO

din Transilvania, 2015). Szerepe az volt, hogy nem csak a település lakói, hanem a szomszédos települések lakói is itt menedéket leljenek.

Berethalom

Berethalom az első német szász települések egyike Erdélyben. A történelmi Királyföldön a mai Szeben megyében, Szebentől délre található, Medgyestől 24 km-re míg Segesvártól 23 km-re fekszik (primariabiartan, 2023).

Erődtemploma az egyik legszebb szász erődtemplom, amely 1993 óta UNESCO Világörökség részét képezi. Az erődtemplom a 15. és a 16. század között épült késő gótikus stílusban, a reneszánszra jellemző elemekkel. A templomban levő oltár Erdély legimpozánsabb szárnyas oltára, amely 28 festett táblaképből áll (sibiu-turism, 2023). Az erődtemplom a község közepén egy dombon épült, mivel 300 évig az erdélyi evangélikus püspökök székhelye volt ezért a templomot 3 erődfal, 6 torony, 3 bástya őrzi, ami mind a mai napig megőrizte eredeti megjelenését.

A látogatók egyik nagy vonzereje az 1910-es párizsi világkiállításon díjazott reneszánsz sekrestye ajtaja, amelyre egy bonyolult kulccsal és hajtókarral működtetett zárrendszer van felszerelve, amely az ajtót 19 pontban zárja. Ostrom esetén itt őrizték a közösség és a templom értékeit. Egy érdekes történet is fűződik Berethalom település nevéhez, illetve a templom keleti fekvésű bástyájához, amelyet a házastársak börtönének is hívtak. A Békítő bástya nagy szerepet játszott a válásra készülő házaspárok kibékítéséhez. A válásra készülő házastársak két hétig az erődbe voltak zárva, ahol mindössze egy ágy, egy kis asztal, egy szék, egy evőeszköz, egy csésze és egy tányér állt rendelkezésükre. Ez idő alatt kénytelenek voltak megosztani mindent, el kellett viselniük egymást így megtanultak egymásra figyelni, idejük volt elgondolkodni az életükön és feladni a különválás gondolatát.

Nagybaromlak

Nagybaromlak egy híres szőlő termelő területen Szeben megyében, Medgyestől 16 km-re délnyugatra fekszik. A települést szőlővel betelepített domboldalak övezik ezért a Valea Viilor elnevezést a 20. században a településen lévő szőlő ültetvények sokaságáról kapta (primariavaleaviilor, 2023). Az erődtemploma a település centrumában helyezkedik el, a 14. században épült késő gótikus stílusban Szent Péter tiszteletére, amelyet ovális védőfallal és négy védőbástyával a 16. században erősítettek meg. Itt a templom szentélyét emelték és erősítették meg fölfelé a harangtorony felé terjeszkedtek (Bisericile Fortificate UNESCO din Transilvania, 2015).

A nagybaromlaki templom értékes művészeti örökséggel rendelkezik, az 1528-ból származó gótikus és reneszánsz fapadokkal, 1779-ből származó barokk oltárral és az 1746-os baldachinos szószékkal. A fal belső részén kamrák sorakoznak, itt tartották élelmiszereiket, értékeiket a falubeliek és támadások idején ide húzódtak be.

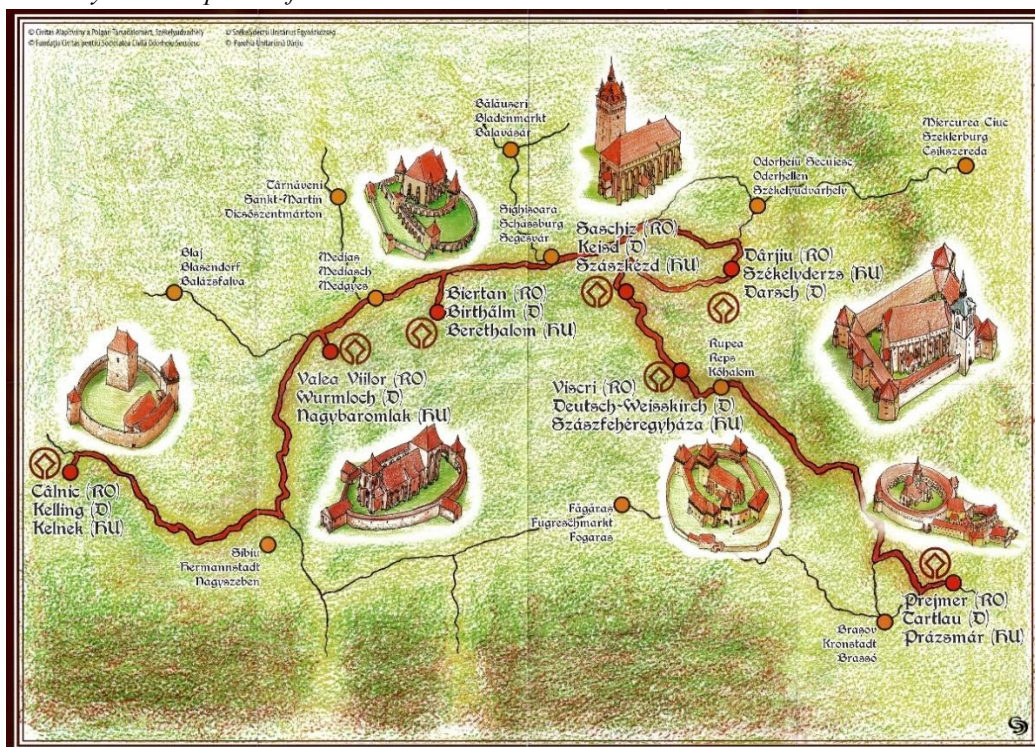
A településen maradt szászok egyike múzeumot is berendezett az erődtemplomba, amelyben fényképek, dokumentumok és tárgyak mutatják be a szászok életét és hagyományait abból az időből, amikor szászok által lakott volt. Nagybaromlak a szebeni Regionális Ökomúzeum hálózatába tartozik, ami azt jelenti, hogy a faluban vannak olyan szász házak, amelyek megőrizték a hagyományos stílusukat. Ezek a parasztházak révén a turisták megismerhetik a szász építészetet, szászok mindennapi életmódját és hagyományait.

3.3. MÓDSZERTAN

3.3.1. A kutatás módszertana

A kutatás során hét Erdélyi településre Kelnekre, Szászfehéregyházára, Prázsmárra, Székelyderzsre, Szászkézdire, Berethalomra és Nagybaromlakra vonatkozóan végeztem vizsgálatokat. (5 ábra). A vizsgált helyszínek esetén a kulturális kínálat hasonlósága (világörökségi erődtemplomok) a közös kiindulópont, mely demográfiai, elhelyezkedési, illetve gazdasági sajátosságaitól függetlenül jelen van minden településen.

5. ábra: Erdélyi erődtemplomos falvak

Forrás: invacantaprinromania- biserici-fortificate-transilvanene

A kutatás mintaterületei UNESCO világörökségi helyszínek, 1999-ben erdélyi erődtéplomos falvai néven kerültek fel a világörökségi listájára. Mind a hét település rendelkezik erődtéplommal. Ugyanakkor hét eltérő fejlődési pályán álló településről van szó. A települések összehasonlítása során az alábbi kérdésekre vagyok kíváncsi:

- Az erődtéplomok turisztikai hasznosítása milyen mértékben valósult meg?
- Turisztikai szempontból, milyen mértékben tudtak élni a települések a világörökségi státusszal?
- A világörökségi jegyzékére való felvételét követően a települések milyen irányba tudtak fejlődni?
- A kulturális örökség milyen hatást gyakorol a közösségre?

Nyilvánvalóan a vizsgálatból különféle problémákat, illetve megoldási lehetőségeket fogunk majd megismerni. A területek közötti különbségek vizsgálatához kvantitatív kutatási módszert alkalmaztam mely szekunder kutatást, terepkutatást, megfigyelésen alapuló kutatást foglalt magába így szélesebb körből szerzett információk alapján tudtam elemezni és értékelni a tárgy településeket.

A szekunder kutatás során, statisztikai adatok alapján, elemeztem a települések etnikai, demográfiai összetételét, a helyi lakosság oktatási színvonalát és a település társadalmi gazdasági helyzetét. Fő szekunder adatforrásként a Román Országos Statisztikai hivatal adatai használtam és a Tempo online adatbázisát mely betekintést biztosított úgy a társadalmi-demográfiai mutatókba mind a településre jellemző gazdasági mutatókba. Statisztikai adatsor kiegészítésére használtam az Erdélystadt adatbázisát azon adatsorok esetében, amelyek nem, vagy csak korlátozottan álltak rendelkezésemre a Román Statisztikai adatsorból.

Székelyderzs esetében terepkutatást végeztem, ahol feltérképeztem a település turisztikai adottságait, a településen levő, értékek, adottságok, szolgáltatások összességét és mindezekről értékleltárt és fotó dokumentációt készítettem mely a dolgozat mellékletében fellelhető. A másik hat település esetében telefonos megkérdezés alapján csoportosítottam a településen meglévő értékeket, adottságokat és szolgáltatások összességét. A települések kommunikációs tevékenységét tartalomelemzési módszerrel vizsgáltam, amely megfigyelés alapú volt és csak az online tartalmakat vettem alapul. A települések weboldalát, a Facebook, Travelminit, Tripadvisor és a turizmusban résztvevő szereplők oldalait vizsgáltam. A Facebook oldalon a meghirdetett eseményeket, a turizmushoz kapcsolódó tartalmakat figyeltem, a Travelminit oldal elemzése során a települések erődtéplomának hiteles bemutatását vizsgáltam és a településeken jelenlevő turisztikai szolgáltatások ajánlatát, a Tripadvisor portálon pedig a turisták visszajelzéseit. Megkérdezésen alapuló rövid 12-kérdéses kérdőívet

készítettem az önkormányzat döntéshozói számára, ez által igyekeztem a polgármesterek segítségével feltérképezni a települések turisztikai fejlettségét.

A kérdőíves kutatás során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- Hogyan jellemezhető a település turizmusa?
- Mi járul leginkább hozzá a település látogatottságához?
- A lakosság milyen mértékben vesz részt a turizmus ágazatában?
- Van-e együttműködés a világörökségi helyszínekkel?

A kérdőíves vizsgálat online önkitöltős kérdőív formájában történt a Google űrlap platform segítségével. A kérdőívet április 4-én az önkormányzatok címére küldtem el és mind a hat településről megkaptam az elemzéshez szükséges válaszokat. A kérdések típusát tekintve zárt és félig zárt kérdéseket is alkalmaztam, hogy konkrét válaszokat, illetve saját megfogalmazott véleményeket is kapjak. A nyitott kérdések alkalmazása során, sikerült egyéni vélemények, meglátások begyűjtésére.

Megkérdezésem alapuló kérdőíves vizsgálatot Székelyderzs esetében is alkalmaztam, az ott élő lakosok körében. E felmérés során igyekeztem felfedni a lakosok turizmussal, a turistákkal és az örökséggel kapcsolatos attitűdjét. A kérdőíves vizsgálat online kérdőív formájában történt a Google űrlap segítségével, mely önkitöltéses online felületen zajlott, így nem volt pontatlanul hiányosan kitöltött kérdőív. A kérdőív megosztásra került a falu közösségi oldalán, február 10-én és február végéig összesen 73- válasz érkezett.

A kérdőíves kutatás során az alábbi kérdésre kerestem a válaszokat:

- Mit tart értéknek a lakosság és az örökséghez, hogyan viszonyul?
- Az adott településen az örökség milyen mértékű hatást gyakorol?
- A turizmus mennyire meghatározó tényezője a településfejlesztésnek?
- A lakosság milyen mértékben vesz részt a turizmus ágazatában?
- A lakosság mivel tudna hozzájárulni a turizmus fejlődéséhez?
- Hogyan és milyen eszközökkel lehetne még jobban hasznosítani az erődtemplomot?

A kérdések típusát tekintve zárt, félig zárt és nyitott kérdéseket alkalmaztam. A zárt kérdésekhez sok esetben a Likert skálát használtam az attitűdök jobb megismerése céljából. A félig zárt kérdések több válaszlehetőséget is biztosítottak, de ebben az esetben lehetőség volt a válaszadók saját véleményük kifejtésére is. A nyitott kérdések feltevése során a válaszadók egyéni véleményére voltam kíváncsi, hogy milyen meglátásaik vannak a témával kapcsolatosan. A településen a turizmus fejlődése még a kezdeti stádiumában van, a lakosok észlelé-

sei fontos információkat nyújthatnak a döntéshozók számára a turizmusfejlesztés terén, feltérképezve azokat az előnyöket és hátrányokat, amelyek a lakosságot a turizmus támogatására, esetleg a turizmusba való bekapcsolódásra ösztönöznék.

Ahhoz, hogy a turizmus fejlődése rövid és hosszú távon egyaránt pozitív következményekkel járjon, céltudatos tervezésre van szükség. Céltudatos tervezés előfeltétele a fejlődés hatásainak vizsgálata, tehát a kutatás eredményei hozzájárulhatnak a turisztikai döntéshozók informáltságának javításához, azaz elősegíthetik azt, hogy megalapozottabb, összességében kedvezőbb változásokat eredményező döntések szülessenek.

Mivel dolgozatomban és egyben a kutatásomban célja, hogy mélyrehatóan elemezzem a települést, ezért április elején kvalitatív módszert alkalmaztam mely mélyinterjúból tevődött össze. A mélyinterjú során nyitott kérdéseket tettem fel és hagytam kibontakozni a válaszokat, azaz a céllal, hogy a témával kapcsolatosan jobban megértsem az interjúalany érzéseit és gondolatait.

A mélyinterjú során az volt a fő célom, hogy felderítsem azokat a faktorokat, amelyek eddig megakadályozták vagy hozzásegítették, a világörökségi helyszín bekapcsolódását a turisztikai körforgásba. A mélyinterjú során a település polgármesterével, az erődtemplom lelkészével folytatott beszélgetések alkalmával a település turisztikai helyzetéről, valamint az erődtemplom turisztikai hasznosításáról, illetve a településen élő lakosok az örökséghez való viszonyulásáról igyekeztem releváns információkra szert tenni.

Az interjúk a következő kérdéskörökre fókuszáltak:

- A turizmus értékelése a település világörökségi jegyzékére való felvételét követően.
- Az erődtemplom turisztikai hasznosítása.
- Az erődtemplom marketingkommunikációjának az értékelése.
- A lakosok örökséghez való viszonyulása.
- A település turisztikai fejlettségének értékelése a másik hat világörökségi helyszín viszonyításában.

E kutatási módszer segítségével, fel tudtam tárni a problémákat, választ kaptam a miértekre, illetve megismerhetem a megkérdezettek álláspontját, meggyőződését, attitűdjét és jövőképet.

3.4. EREDMÉNYEK

3.4.1. Szekunder és primer kutatás eredménye

A kutatás során öt hipotézist fogalmaztam meg, amelyek elgondolásom szerint alkalmasak lehetnek Székelyderzs turizmusának a vizsgálatára. A szakirodalom feldolgozása során az örökség kulturális és közösségi értékét, a turizmus rendszerét, a turisztikai kereslet és kínálat sajátosságait és a piaci helyzetelemzés elméleti részét tekintettem át.

A kutatási téma feldolgozása során az erődtemplomok turisztikai hasznosítására fókuszáltam, a bennük rejlő turisztikai lehetőségek felismerésére. A hipotézisek igazságtartamának a vizsgálatához az erődtemplomos világörökségi helyszínek keretén belül település szintű összehasonlító elemzést végeztem társadalmi, gazdasági és kommunikációs tényezők figyelembevételével. Arra kerestem a választ, hogy e világörökségi helyszíneken meglévő turisztikai attrakciók az erődtemplomok, hozzájárultak-e a település turisztikai fejlődéséhez és melyek voltak azok a tényezők, illetve marketingeszközök, amelyek befolyásolták a fejlődést.

A települések alapos megismeréséhez piaci helyzetelemzést végeztem mely során öt kulcsfontosságú belső és külső tényezőt vizsgáltam, amelyek a következők voltak: értékaudit, imázsaudit, a célcsoportaudit, tevékenységaudit, illetve konkurenciaaudit (Molnár 2013). Az értékaudit elemzése során a települések természeti környezeti adottságait vizsgáltam, a társadalmi viszonyokat és a településen fellelhető hagyományokat. Egy település sikerességét leginkább az tudja meghatározni, hogy mennyire tud megfelelni a cél csoportjainak. A célcsoport vizsgálaton belül a lakosságot demográfia tényezők és geográfiai jellemzők mentén vizsgáltam. Itt figyelembe vettem a településen jelenlevő gazdasági szervezeteket, mezőgazdasági adottságokat és az idegenforgalmi jellemzőket. Az imázs audit során a településről kialakult képet, attitűdöket, véleményeket vizsgáltam melyek során figyelembe vettem az adott település kulturális aktivitását is. A tevékenységaudit elemzése során vizsgálatom a marketingtevékenységekre irányult. A kommunikációs és marketingtevékenység mentén a helyi értékek megjelenítésének az eszközeit, formáit és a turisták visszajelzéseit vettem figyelembe. Konkurencia audit során a vizsgálatomba résztvevő világörökségi helyszínek adottságait térképeztem fel szem előtt tartva azokat a jellemzőket melyek befolyással voltak a fejlődésükre.

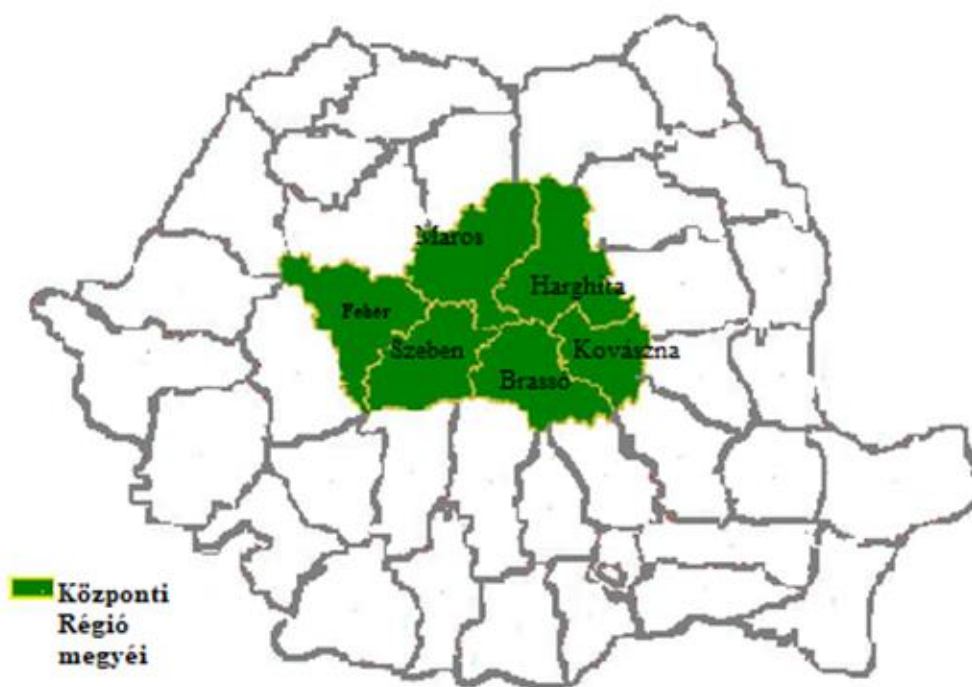
A piac helyzetelemzés elemeinek nyilvántartásba vételére a SWOT - analízist alkalmaztam. A hipotézisek igazolására a lakosok és helyi szereplők véleményét is feltártam, amely

a világörökségi státusz és az erődtemplomok a turizmus fejlődésére, a közösség identitásra gyakorolt hatását vizsgáltam.

Természeti és épített környezet, infrastruktúra

A települések Románia központi Régiójában Erdély belső részén helyezkednek el. (6. ábra) A központi régióhoz hat megye tartozik Fehér, Brassó, Kovászna, Harghita, Maros és Szeben megye. A régió mivel az ország központi területén van és szomszédos hat régióval ezért elhelyezkedése kedvező a munkaerő és kereskedelmi tevékenységek szempontjából. Románia területének 14,3%-át fedi le, Brassó és Szeben megye a legfejlettebb megye a régió belül. Ez a két kulcsfontosságú megye többszörösen jobban teljesít, mint a többi megye, elsősorban a magasabb urbanizációs, infrastrukturális és gazdasági fejlettségi szintnek köszönhetően.

6. ábra: Románia központi Régiója

Forrás: centruregion - Saját szerkesztés.

A települések földrajzi elhelyezkedése alapvető mértékben meghatározza a települések fejlődési pályáját. A települések földrajzi elhelyezkedését, illetve megközelítésüket tekintve Kelnek a Szeben felé tartó főúton közelíthető meg, a főúttól egy 4-km-es összekötő út megtétele után érjük el. A település Gyulafehérvártól 20 km-re míg Szászsebestől 14 km-re délkeletre fekszik. Prázsmár Brassó megyében, Brassótól 17 km-re északkeletre fekszik, a főút

mentén 6-km után érjük el. Szászfehéregyháza a forgalmas utaktól távol eső település, Segesvártól 42 km-re található, a községközponttól Szászbuda irányából érhető el. Szászkézdi Erdély délkeleti részén a Brassó felé vezető főút mentén, Segesvártól 20 km-re fekszik.

Székelyderzs Székelyudvarhely irányából a Segesvárral összekötő útról nyíló Kányád felé tartó út elágazása után közelíthető meg. A település félreesik az Udvarhelyi szférától, Székelyudvarhelytől 21 km-re a nagy patak völgyében magas domborok közt, Székelyföld és Királyföld határán fekszik.

Berethalom, Medgyes és Segesvárt összekötő főútról elágazó 9 km-es bekötő út mentén érhető el, Medgyestől 24 km-re míg Segesvártól 23 km-re fekszik. Nagybaromlak Medgyestől 16 km-re délnyugatra fekszik, Nagyszeben és Medgyes útszakasz között. A főúttól félreeső település Kiskapus városa mellett található.

Infrastrukturális helyzetkép

1. táblázat: Települések lakás-infrastruktúra adatai a 2011-es népszámlálás adatai alapján

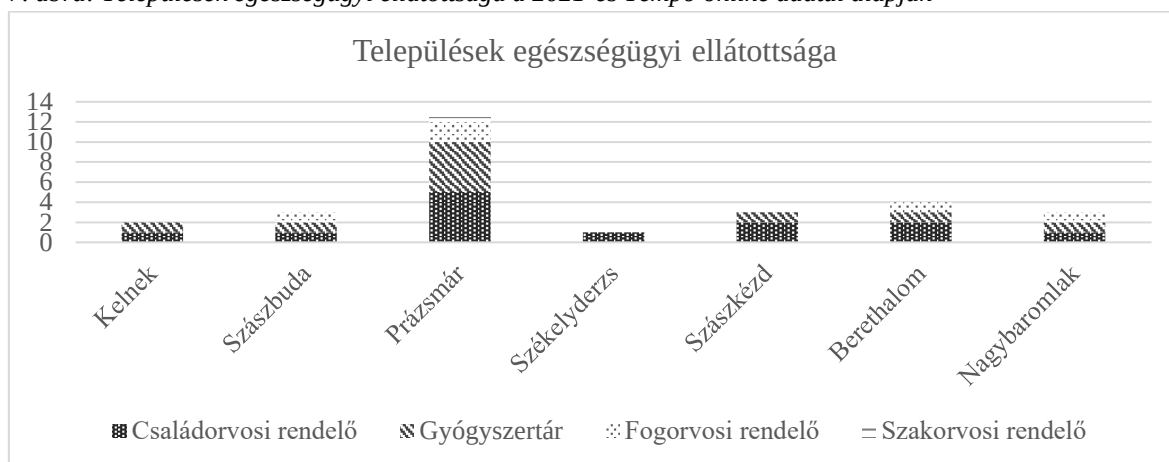
Megye/Település	Lakások száma	Vezetékes vízzel ellátott		Szennyvízelvezetéssel ellátott		Elektromos árammal ellátott	
		Lakások száma	(%)	Lakások száma	(%)	Lakások száma	(%)
Fehér	146 798	103 834	70.7	99 620	67.9	142 180	96.9
Kelnek	639	305	47.7	228	35.7	529	82.8
Brassó	230 165	206 086	89.5	196 780	85.5	224 133	97.4
Szászbuda	989	486	49.1	306	30.9	912	92.2
Prázsmár	2 867	2 451	85.5	2 233	77.9	2 821	98.4
Hargita	132 589	99 135	75	94 677	71	126 310	95
Székelyderzs	586	376	64	262	45	551	94
Maros	223 211	154 371	69	154 371	69	218 932	98
Szászkézdi	836	257	31	257	31	779	93
Szeben	166 773	136 703	82.0	132 992	79.7	160 349	96.1
Berethalom	1 028	465	45.2	460	44.7	994	96.7
Nagybaromlak	679	448	66.0	448	66.0	668	98.4

Megye/Település	Lakások száma	Központi fűtéssel ellátott		Konyhával rendelkező		Fürdőszobával rendelkező	
		Lakások száma	(%)	Lakások száma	(%)	Lakások száma	(%)
Fehér	146 798	60 551	41.2	122 685	83.6	94 006	64.0
Kelnek	639	18	2.8	420	65.7	226	35.4
Brassó	230 165	149 931	65.1	212 341	92.3	192 100	83.5
Szászbuda	989	50	5.1	756	76.4	324	32.8
Prázsmár	2 867	1 055	36.8	2 632	91.8	2 191	76.4
Hargita	132 589	54 486	41	121 781	92	90 834	69
Székelyderzs	586	50	9	509	87	235	40
Maros	223 211	100 455	45	200 229	90	147 334	66
Szászkézd	836	39	5	656	79	238	29
Szeben	166 773	88 480	53.1	150 769	90.4	125 550	75.3
Berethalom	1 028	53	5.2	880	85.6	401	39.0
Nagybaromlak	679	106	15.6	661	97.3	413	60.8

Forrás: Román Statisztikai Hivatal – Saját szerkesztés.

Székelyderzsben (1. táblázat) összesen 586 különböző típusú lakás található, amelyek 94%-a rendelkezik elektromos árammal, 64%-a vízellátással, 44-a szennyvízelvezetéssel is. Konyhával a lakások 87%-a rendelkezik, fürdőszoba pedig 40%-ban van. A települések adataival viszonyítva Székelyderzs a lakások alapfelszereltségét tekintve Prázsmár és Nagybaromlak kivételével az átlagon felül teljesítenek, a vízellátás, a szennyvízhálózat a konyhával és fürdőszobával rendelkező lakások tekintetében. A településeken elérhető a mobilhálózat is, több szolgáltató van jelen, mint az Orange, Digi, Vodafone, továbbá rendelkeznek internet hálózattal, kábeltévé bekötési lehetőséggel. A településeken a háztartási hulladék elszállítását szakcégek végzik, amelyek hetente egy alkalommal, illetve néhány településen havonta kétszer szállítják el a háztartási hulladékot. Az utóbbi években települések nagy részében már hatékonyan működik a szelektív hulladékgazdálkodás, amit havonta egyszer az erre szakosodott szakcégek szállítanak el. A polgármester elmondása alapján Székelyderzsben minden évben megszervezik a zöld hetet, e program keretén belül összegyűjtik az elektronikai hulladékot és különböző környezethez kapcsolódó programokat szerveznek, amely révén környezettudatos életre nevelik a fiatalokat.

7. ábra: Települések egészségügyi ellátottsága a 2021-es Tempo online adatai alapján

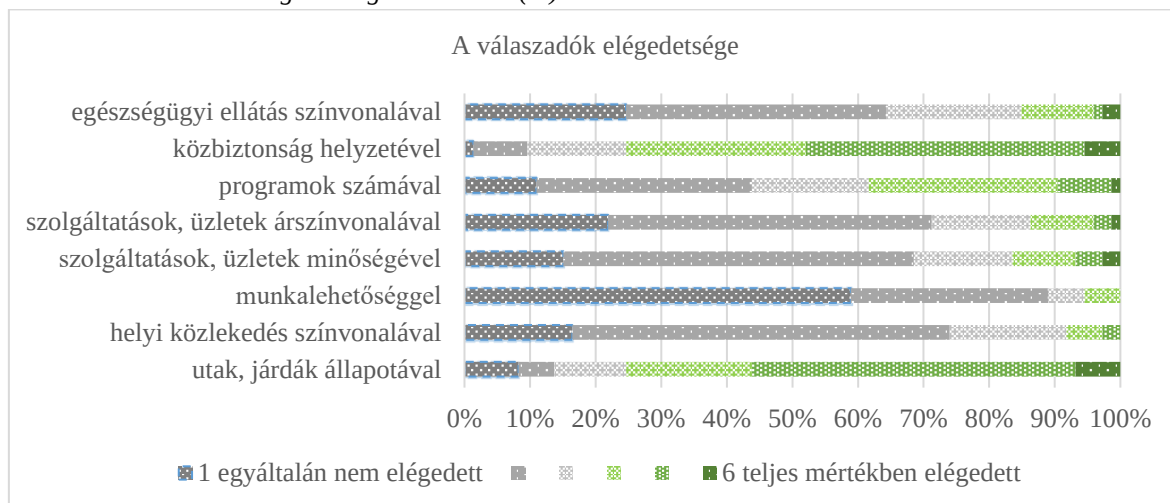

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

Az egészségügyi rendszer vonatkozásában (7. ábra) a települések között is kimutatható fejlettségbeli és ellátottságbeli különbségek. Az alapellátás mint család orvosi szolgáltatás minden településen jelen van, viszont néhány településen nem állandó jellegű. Gyógyszertár Székelyderzs kivételével minden településen megtalálható. Szakorvosi ellátottság csak Prázsmáron van jelen, ami járó beteg rendelésben nyilvánul meg, fekvőbeteg ellátottság nincs a településeken. Székelyderzs esetében, ami az egészségügyi ellátást illeti van házi-orvosa, azonban nincs állandó házi-orvosi ellátás. Összetettebb orvosi esetekkel és fogászati ellátásra Székelyudvarhelyre kell menniük a helyieknek. A lelkes elmondása alapján a településen idősök nappali foglalkozás központ is működik, ami az elmúlt években szintet lépett és kiegészült orvosi ellátással, mint fizioterápiás, kineoterápiás kezelésekkel.

A kérdőíves felmérés során (8. ábra) a válaszadók a legpozitívabban a település közbiztonságát ítélték meg, 85% véli úgy, hogy Székelyderzs egy biztonságos település. A válaszadók 75%-a megfelelőnek véli az utak és járdák állapotát. A válaszadók nagy része nem tekinti megfelelőnek a helyi közlekedést, elégedetlenek az egészségügyi ellátás színvonalával, illetve a helyi szolgáltatások és üzletek minőségével és árszínvonalával. A válaszadók 95% a település munka lehetőségét ítélték meg negatívan.

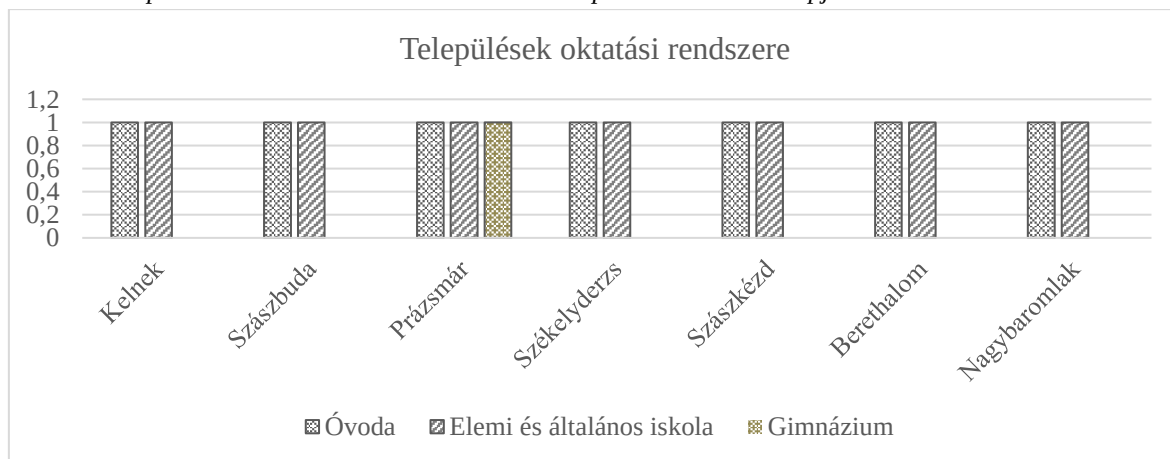
8. ábra: A válaszadók elégedettsége 1-6 skálán (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A településeken (9. ábra) óvoda, elemi és általános iskola is működik. Az iskolák sok más településtől eltérően megfelelő gyermeklétszámmal működnek, nem tapasztalható nagymértékű létszámcsökkentés, ami hátrányosan befolyásolhatná az oktatási intézmény és az oktatási rendszer működését. Az iskolák tornateremmel, könyvtárral és informatika laborral vannak felszerelve. Felső tagozat csak Prázsmáron van, a többi települések diákjai a közeli városokban folytatják középiskolai tanulmányaikat.

9. ábra: Települések oktatási rendszere a 2021-es Tempo online adatai alapján

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

Társadalmi helyzetkép

A társadalmi helyzetkép áttekintése Székelyderzs és az erődtemplomos falvak tekintetében az emberi erőforrásnak számbavétele az elemzés során kulcsfontosságú szerepet kap, hiszen így felszínre kerülnek a község népesedési folyamataiban megnyilvánuló problémák (korstruktúra, képzettség, munkaerő és az inaktivitás helyzete) vagy éppen a lehetőségek.

Az alábbiakban az Országos Statisztikai Intézet (INSEE) információit felhasználva ismertetem a településekre vonatkozó hivatalos demográfiai adatokat.

2. táblázat: A települések népességszáma, nemek szerinti korösszetétele a 2011-es népszám. adatai alapján

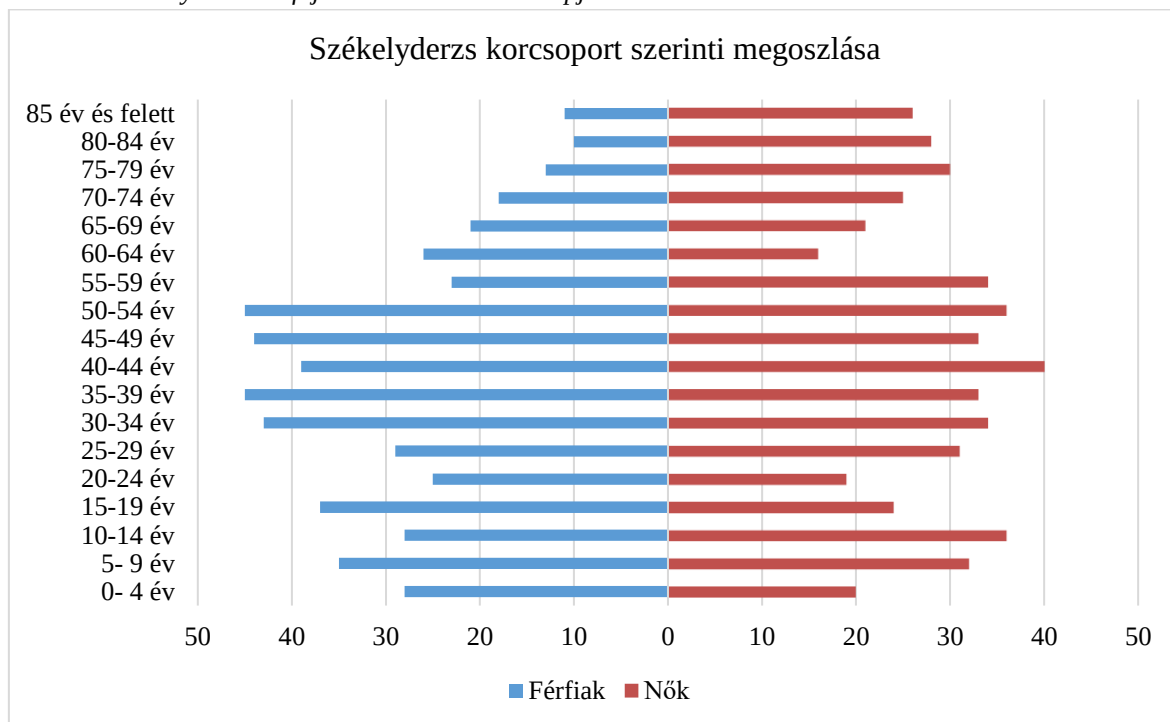
Megye/ Település	Teljes népess.	0 - 14 év		15 - 24 év		25 - 34 év		35 - 44 év		45 - 54 év		55 - 64 év		65 év és felett	
		Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Fehér	342376	27202	25395	20713	18467	22886	21513	27413	26699	22880	22347	23237	25256	24120	34248
Kelnek	1681	193	205	127	120	118	109	116	103	97	85	85	95	90	138
Brassó	549217	43990	41450	34588	32344	42591	40276	42318	41686	32988	36834	38914	42152	31962	47124
Szászbuda	2357	305	290	222	162	180	168	168	146	132	114	110	115	98	147
Prázsmár	8472	825	713	557	514	664	598	689	663	492	539	535	576	435	672
Harghita	310867	27084	25983	19499	18562	24213	22213	25891	23826	17971	18156	18870	20709	20044	27846
Székelyderzs	1036	95	82	57	49	81	66	80	67	46	39	45	57	100	172
Maros	550846	47580	45045	34851	33478	38243	36920	45846	42692	32479	32272	33440	37502	36502	53996
Szászkézdi	1965	195	220	170	153	129	128	163	148	97	84	113	110	100	155
Szeben	397322	33992	32317	26176	25070	29721	28784	31763	30633	23580	25473	25288	28610	22194	33721
Berethalom	2590	297	267	205	190	173	154	194	188	148	126	151	144	142	211
Nagybaromlak	1873	174	169	151	116	127	106	154	153	127	108	127	114	109	138

Forrás: Román Statisztikai Hivatal – Saját szerkesztés.

A 2. táblázat szemlélteti a települések összlakosságának nemek szerinti megoszlását. A fenti adatokból kitűnik, hogy a nemek aránya kiegyensúlyozott képet mutat. Az erődtéplomos falvak közül Prázsmár a legnépesebb település 8 472 lakóval, melyet Berethalom követ 2 590, Szászbuda 2 357, Szászkézdi 1 965, Kelnek 1 681 lakóval. Székelyderzs község népessége a legkevesebb 1 031 lelket számlál. A 2011-es népszámlálási adatok alapján elmondható, hogy kedvező képet mutat a települések korösszetétele. A népesség legnagyobb részét az aktív korúak adják, ebbe a csoportba sorolhatjuk a 15-64 év közöttieket. Százalékban meghatározva több mint 60%-át a legtöbb településen az aktív lakosság teszi ki. Székelyderzs esetében ez 587 fő, azaz százalékban meghatározva az itt élők 56,6%-át az aktív lakosság teszi ki. A gyermekkorúak (0-14 év közöttiek) aránya az összlakosság 17,1%-át adják, míg az időskorúak 65 felettiek aránya 26,3%-os. Tekintettel arra, hogy a 0-14 évesek aránya lényegesen alacsonyabb a település szintjén a népesség előregedőben van.

A lelkész elmondása alapján a településnek egyharmada nyugdíjas, *ami lehet hátrány, gyengeség is, lehet egy erősség is amire építkezni lehet, de lehet egy lehetőség is, mert lehetőséget adhat arra, hogy minden újszülöttnak a születését megünnepelje*”.

10. ábra: Székelyderzs korfája a 2011-es adatok alapján

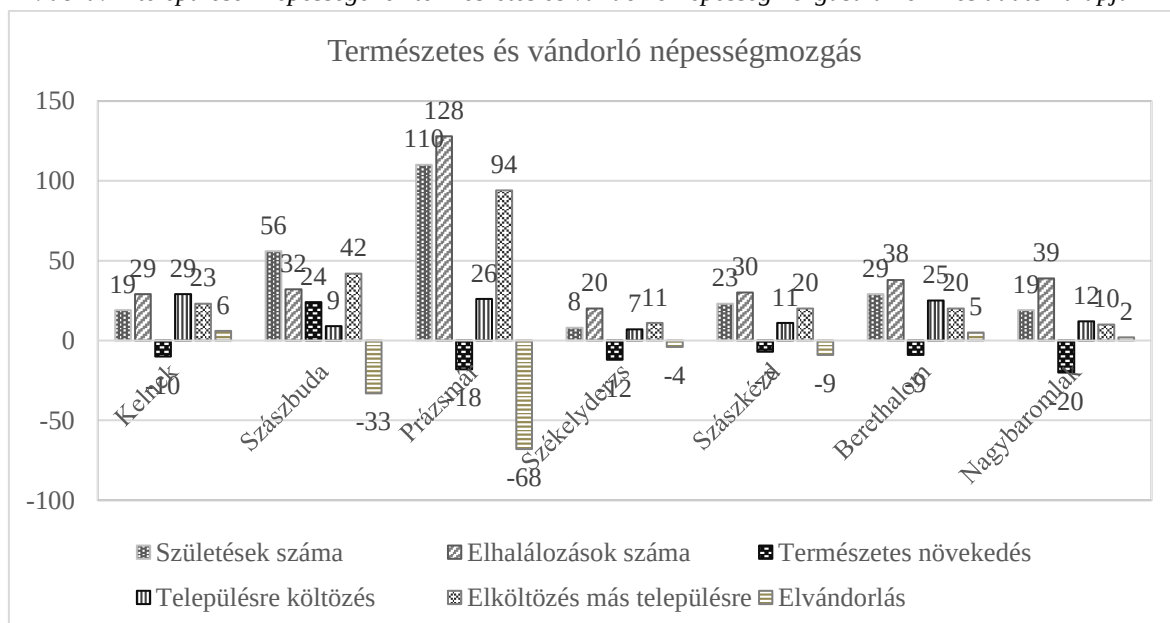

Forrás: Román Statisztikai Hivatal – Saját szerkesztés.

A 10 ábra alapján elmondható, hogy a nők átlagéletkora magasabb. A 65-69 éves korosztályban még egyenlő arányban oszlottak meg a nők és a férfiak, 70-év után figyelhető meg a férfiak számának a csökkenése a nőkhez viszonyítva.

A Székelyderzsi polgármester elmondása alapján „üresnek tűnik a falu, kitolódott az életkor, nincs demográfiai robbanás, de szortyognak a Covid négy családot hozott a szemléletmód váltásnak köszönhetően”.

11. ábra: A települések népességének természetes és vándorló népességmozgása a 2011-es adatok alapján

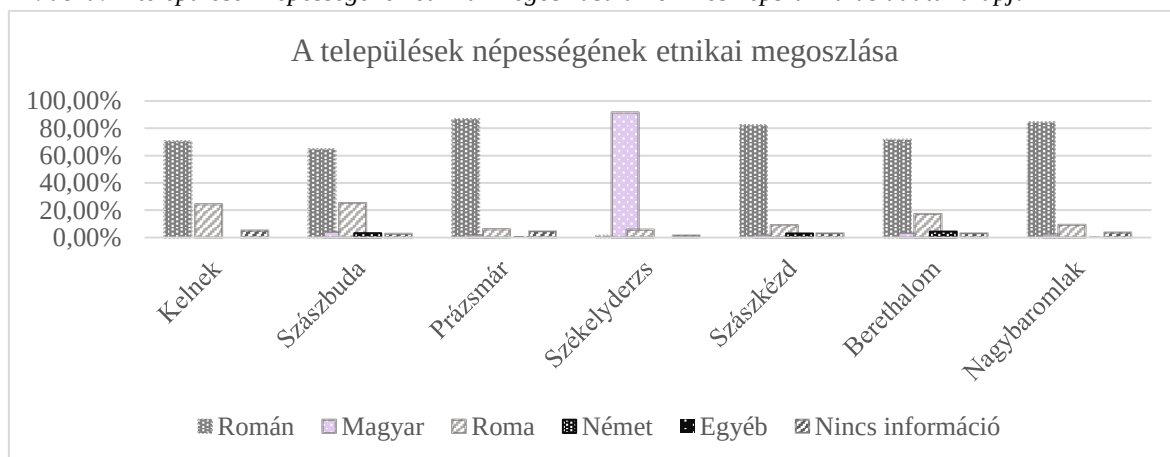
Forrás: Román Statisztikai Hivatal – Saját szerkesztés.

Az Országos Statisztikai Intézet adatai szerint az elhalálozási számarányok minden évben meghaladják a születési arányokat. A települések esetében is (11. ábra) Prázsmár az egyedüli település, ahol a 2011-es adatok szerint a születések száma meghaladja az elhalálozások számát, de itt a népességvándorlás jelensége mozdította el negatív irányba a település demográfiai helyzetét. Székelyderzs esetében is a természetes népességnövekedés csekély, a népesség vándorlás egyenlege is negatív, ami a lakosság folyamatos csökkenéséhez fog vezetni.

A népesség mutatókat figyelembe véve a lakosságszám nagysága meghatározó szerepet játszik a gazdasági élet, a helyi közösségi élet és a jövőkép pozitív alakulásában.

A társadalmi helyzetelemzés elvégzése során a legtöbb településen népességcsökkenés tapasztalható mely a születések csekély számának, az elhalálozások számának a növekedésének, illetve a népességvándorlás negatív egyenlegének tudható be.

12. ábra: A települések népességének etnikai megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján

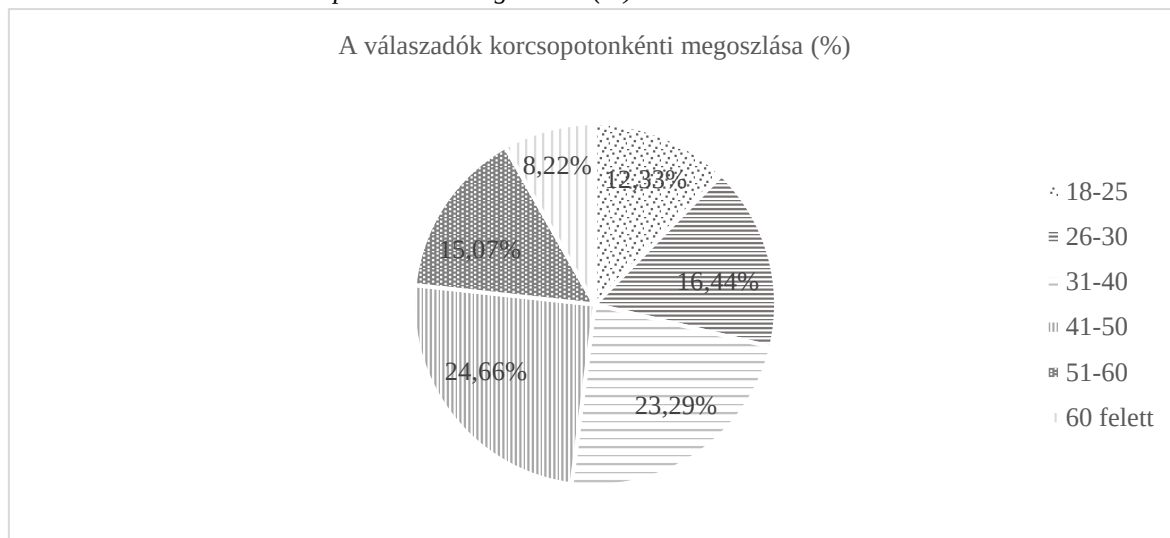
Forrás: Román Statisztikai Hivatal – Saját szerkesztés.

A fenti 12. ábrából kitűnik, hogy a települések etnikai megoszlása, Székelyderzs kivételével javarészt román nemzetiségűekből tevődik össze. Ezeken a településeken elenyésző a magyar és a német nemzetiségűnek vallott lakosság aránya. A roma nemzetségűnek vallott lakosság Berethalom, Szászbuda, Kelnek esetében meghaladja a 20%-ot. Székelyderzs esetében a lakosság 92,9%-a, mintegy 948 fő magyar nemzetiségű, míg 5,8%-a, azaz 59-en vallották magukat roma nemzetiségűnek. A polgármester elmondása alapján „a roma családok egy része el van magyarosodva, dolgoznak, iskolába járnak és székelyruhát öltenek”.

Felekezeti megoszlás szerint a székelyderzsiek nagy része unitáriusnak vallotta magát a 2011-es adatok alapján: a lakosság 62%-a, összesen 628 személy. Ezt követte a református közösségek száma, ami 21% ami 212 főt számlál. Alacsony a romai katolikus és az ortodox vallásúak száma.

A 653 főt számláló Székelyderzsben közzétett Online kérdőíves felmérésben a válaszadók nemi hovatartozását tekintve a 73 válaszadóból 52 (71%) nő volt. A kérdőívet összesen 21 férfi töltötte ki, a válaszadók 29%-át adják.

13. ábra: A válaszadók korcsoportonkénti megoszlása (%)

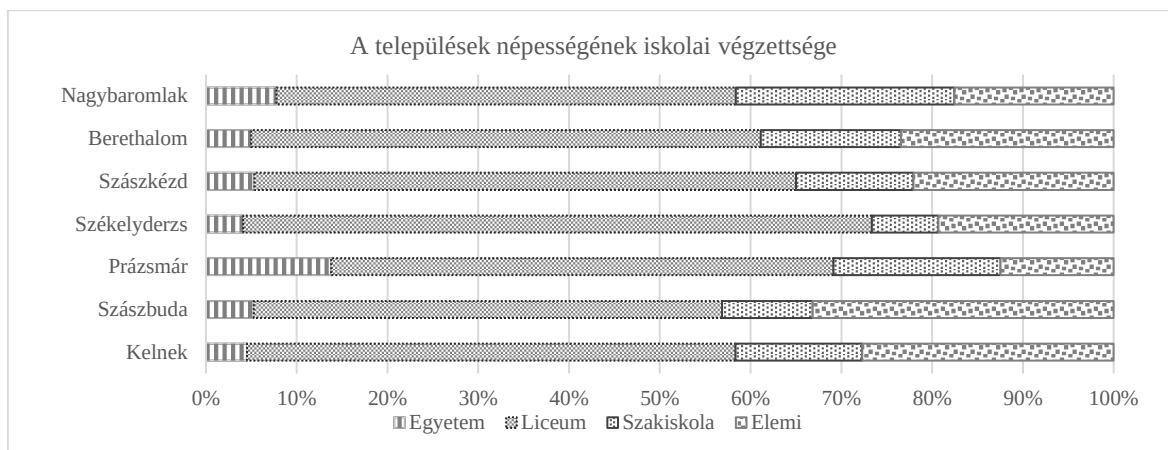
Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A korcsoport szerint vizsgálódva megállapítható (13. ábra), hogy a megkérdezettek 92%-a 60 év alatti volt. A 18-25 év közötti korosztály 12%-ban, a 26-30 év közöttiek 16%-ban, 31-40 közöttiek 24%-ban, 41-50 közöttiek 25%-ban, 51-60 közöttiek 15%-ban, illetve a 60 év felettiek 8%-ban szerepeltek a mintában. A családi állapotukat tekintve a megkérdezettek 52%-a házas, 27%-a tartós kapcsolatban él, 12%-a nőtlen vagy hajadon és 5%-a özvegy. A házasságban élők többségének 92% - nak van gyermeke legtöbbjüknek 82%-nak kettő, 18%-nak pedig egy. A megkérdezettek több mint fele 59%-a székelyderzsi születésű. A válaszadók 63%-a 20-évnél régebb óta él a településen, 19%-a 14-20 éve. 11%-a 6-10 éve míg 7% kevesebb mint 5 éve. A válaszadók 95,9%-a szeret a településen élni, míg 3 megkérdezett 4,1% vélekedik az ellenkezőjéről.

Munkaerő – piaci helyzetkép

Az iskolai végzettség tekintetében azonban napjainkban is jelentős települési egyenlőtlenségek figyelhetők meg. A népesség képzetségi szintje, iskolázottsága nagyban befolyásolja a lakosság jövedelmi helyzetét. A vizsgált településeken (14. ábra) nagyon nagy eltérések nincsenek az iskolai végzettség tekintetében, az érettségi diplomával rendelkezők aránya magasabb, mint a 8 általánossal és a szakiskolával rendelkezők aránya. Viszont nagyon alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számaránya.

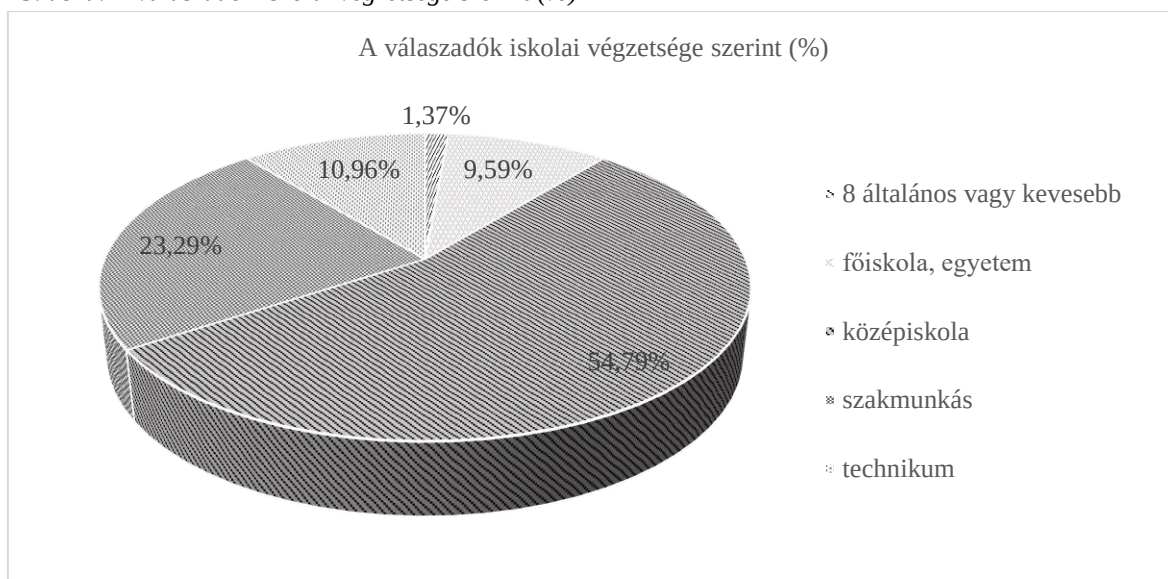
14. ábra: A 10-évesnél idősebb népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A válaszadók (15. ábra) több mint fele 55%-uk középfokú végzettséggel rendelkezik, 23%-uk szakiskolai végzettséggel és 11%-uk szerzett technikumi felsőfokú képesítést és 10%-uk főiskola vagy egyetemi képesítéssel rendelkezik. A megkérdezetteknek mindössze 1%-a 8 osztállyal rendelkezik.

15. ábra: A válaszadók iskolai végzettsége szerint (%)

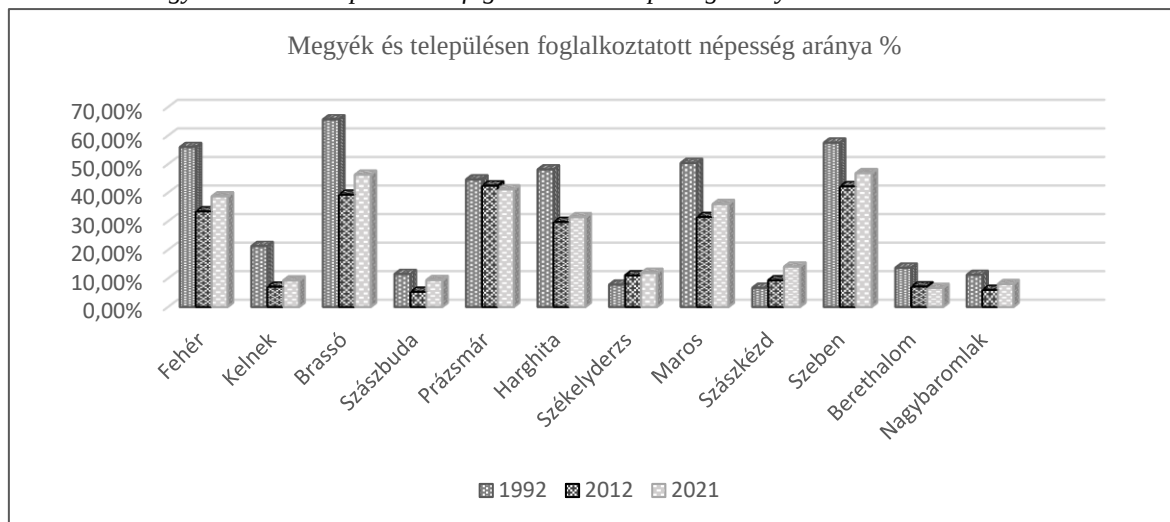

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A népesség gazdasági aktivitása tükrözi az adott település népességmegtartó erejét, hiszen a munkahely hiánya vagy megléte jelentős hatással van a települések társadalmi életére. A munkaerő piaci helyzete nagyon sokat változott az 1992-es évet követő időszakban, mint megyei, mint települési szinten. A foglalkoztatottak számának csökkenését befolyásolta az ipari üzemek privatizációja, alacsony hatékonyságú vállalkozások átalakítása, il-

letve megszüntetése. A piacgazdaságra való áttérés következtében nagyon sokan munkanélkülivé váltak és a jobb élet reményében éltek a külföldi munkavállalás lehetőségével, ami maga után vonta a lakosság számarányának a csökkenését.

16. ábra: A megyékben és a településeken foglalkoztatott népesség aránya% 1992-2012-2021

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A települések foglalkoztatottak aránya mindhárom vizsgált időpontban (16. ábra) jelentősen elmaradt a megyeitől. Az adatok kedvezőtlen képét festenek a településekről, mivel tíz lakosból mindössze egy vagy kettő volt foglalkoztatott. Tehát a helyben dolgozók száma összességben kevés, ami a helyi munkalehetőségek beszűkülésének tudható be ezért sokan ingázásra kényszerülnek a közeli településekre.

3. táblázat: A megyék és a települések munkanélküliségi ráta% -2017-2021

Megyék/Települések	Munkanélküliségi ráta %				
	2017	2018	2019	2020	2021
Fehér megye	2,6	2,4	2,2	2,7	2,2
Kelnek	4,7	4,2	3,1	8,3	6,3
Brassó megye	1,8	1,4	1,3	1,7	1,3
Szászbuda	12,6	8,6	7,2	4,5	6,6
Prázmár	0,4	0,4	0,5	1	0,6
Harghita	3,1	2,8	2,5	3	2,3
Székelyderzs	9,6	5,8	7,6	8,8	8,9
Maros megye	2,5	1,9	1,8	1,8	1,5
Szászkéz	4,1	4,1	4	3,6	2,9
Szeben megye	1,6	1,2	1,2	1,9	1,3
Berethalom	2,2	1,4	0,7	2,1	0,8
Nagybaromlak	2,4	1,7	1,5	4,5	2,8

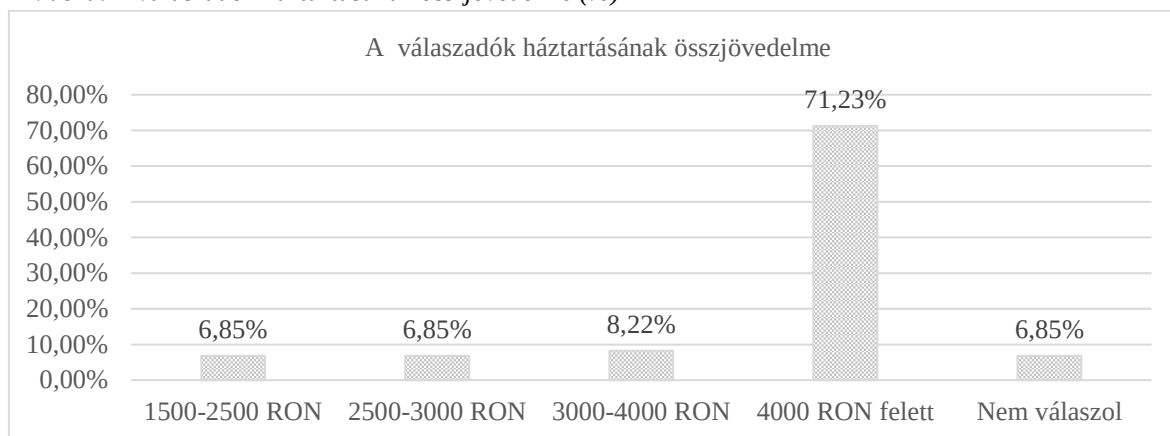
Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A népesség gazdasági aktivitásának vizsgálatában (3. táblázat) jól érzékelhető a munkanélküliség. A települések esetében ez az arány meghaladja a megyei átlagot. A 2017-es évhez viszonyítva néhány településen jól látható csökkenés tapasztalható. A legfrissebb 2021-

es adatok alapján Székelyderzs esetében a munkanélküliségi ráta a legmagasabb, ami a helyi munkaerőpiac helyzetével lehet magyarázni.

A munkaviszony tekintetében (17. ábra) a válaszadók nagy része 48%-a alkalmazott, a munkanélküli kitöltők a válaszadók 27%-át, míg a nyugdíjasok 11%-át, illetve a vállalkozók 10%-át teszik ki. A munkavállalók 62% a környező térségekben dolgoznak, míg a településen csak 38% dolgozik.

17. ábra: A válaszadók háztartásának összjövedelme (%)

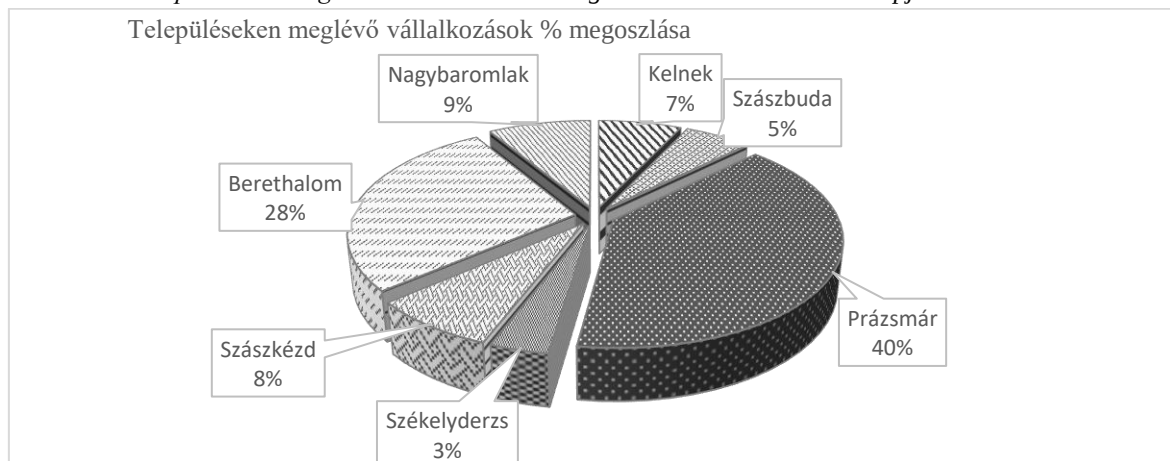

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A megkérdezettek 71%-ának a háztartás összjövedelme 4000 Ron felett van, 7%-nak 1500-2500, illetve 2500-3000 Ron között, míg 8%-nak 3000-4000 Ron között és volt 5 személy (7%) aki nem válaszolt.

Gazdasági helyzetkép

18. ábra: A településeken meglévő vállalkozások% megoszlása 2018-as adatok alapján

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A települések fejlődésének a gazdasági növekedés az egyik legfontosabb indikátora. A településen meglévő vállalkozások kis és mikro vállalkozás kategóriájába sorolható, aminek jellemzői, hogy az alkalmazotti létszám kisebb és az árbevétele is egy előre meghatározott szint alatt marad. Prázmáron és Bertehalmon van a legtöbb vállalkozás bejegyezve (18.

ábra) amelyeknek jelentős részük a mezőgazdasági ágazatban, kereskedelembe és szolgáltatási tevékenységekben van jelen. Székelyderzsben a statisztikai hivatal 2018-as adatai szerint 11 vállalkozás van bejegyezve. A legtöbb vállalkozás a mezőgazdasági szektorban tevékenykedik (4. táblázat) ami 45,5%-a és a forgalom 93,3%-át is ők teszik ki. Ezt követi a szolgáltatási szektor 27,3%-kal és ennek a forgalma 4,8%. -ék. Kereskedelem, ipar és a vendéglátás ezen három terület mind 9,1%-át teszik ki a vállalkozások számának. A település gazdaságát a helyi vállalkozások termelik ki, a munkahelyek zömét is ők adják. Az Önkormányzat szerint 32 körül lehet azon személyek száma, akik vállalják a napi ingázást, Székelyudvarhelyre és a környező településekre.

4. táblázat: Székelyderzs vállalkozások számának és forgalmának megoszlása ágazatok szerint

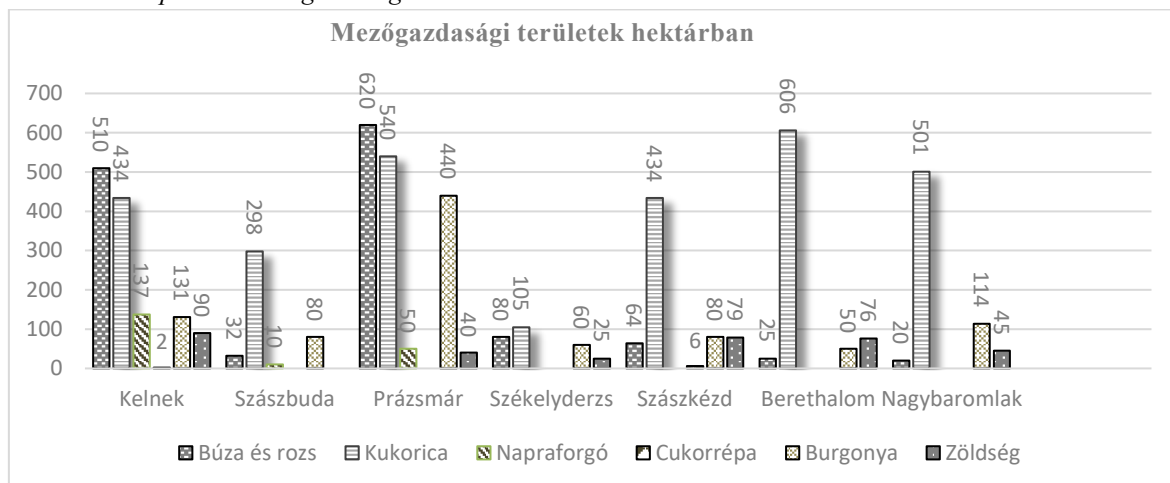
Ágazat	Vállalkozásszám (%)	Forgalom (%)
Kereskedelem	9,1%	0,1%
Komplex ipar	0,0%	0,0%
Könnyűipar	9,1%	0,3%
Szellemi szolgáltatások	27,3%	4,8%
Egyéb szolgáltatások	0,0%	0,0%
Szállítás	0,0%	0,0%
Építkezés	0,0%	0,0%
Mezőgazdaság	45,5%	93,5%
Bányászat	0,0%	0,0%
Szállodák és vendéglátás	9,1%	1,3%

Forrás: ERDELYSTAT.RO – Saját szerkesztés.

A mezőgazdaság tekintetében (19. ábra) a településeken főként kukoricát termesztnek, Bertethalmon 606 hektár területet ültettek be, ami 2003-ban, 2441 tonna kukoricatermést jelentett. Minden településen ültettek be területeket búzával és rozssal, Prázsmár és Kelnek jár az élen, hozama közel 1300-tonna gabona volt. A legjelentősebb burgonyatermelő település Prázsmár, itt 5210 tonna burgonyát termesztettek. Ugyanebben az évben a cukorrépa termesztés 110 tonna volt, két településen Kelneken és Szászkézdin. A legjelentősebb zöldségtermő települések Kelnek és Berethalom. Székelyderzsben 2003-ban 173 tonna gabonát, 390 tonna kukoricát, 700 tonna burgonyát és 194 tonna zöldséget termesztettek.

Gyümölcsstermesztés minden településen előfordul, Prázsmáron 658 tonna, Berethalmon 399 tonna, Székelyderzsben és Nagybaromlakon közel 40 tonna és a többi településen közel 200 tonna gyümölcsöt termesztnek. A szőlő termesztés ritka, 2003-ban három településen fordul elő Kelneken 882 tonna, Berethalmon 234 tonna és Nagybaromlakon 23 tonna szőlőt termesztettek. A településeken jellemző a szarvasmarha, sertés, juh, szárnyasok tenyésztése és tartása. Székelyderzsben 670 szarvasmarha és 2440 juh található. Juhtenyésztő vidék még Kelnek, Szézbuda és Szászkézdi. A szárnyasok és sertés tartása minden településre jellemző.

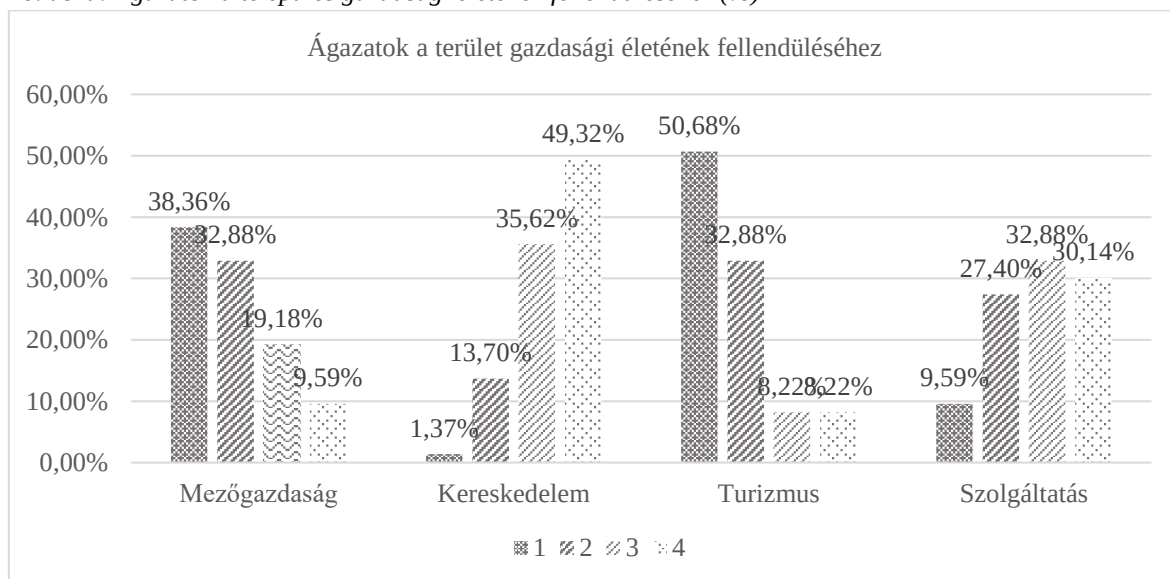
19. ábra: Települések mezőgazdasági területei hektárban

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A kérdőíves felmérés alapján (20. ábra) a megkérdezettek 51%-a turizmusban míg 31% a mezőgazdaságban látja a település gazdasági életének a fellendülését. A válaszadók 95,9% egyetért azzal, hogy a turizmusnak az erődtemplom révén meghatározó jelentősége van a település életében.

20. ábra: Ágazatok a település gazdasági életének fellendüléséhez (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A kérdőíves eredményeit az interjú alanyok által elmondottak is alátámasztják. A polgármestert a település fejlesztési irányáról kérdeztem, hogy véleménye szerint melyik ágazatban rejlik. Elmondása alapján az elmaradottságukat előnyként értékeli és úgy gondolja, hogy ebből az identikus falusi környezetből lehetne előnyt kovácsolni, mert még van hazajáró csorda, a régi falusi élet is megvan. Állítása szerint a falú fő bevétele a föld alapú mezőgazdasági támogatás, nagyon sok fiatal gazda van, aki mezőgazdasággal foglalkozik és nagyon jól meg is él belőle. Székelyderzsbe „jó világ van az asszonyok egy része nem dolgozik, tehát

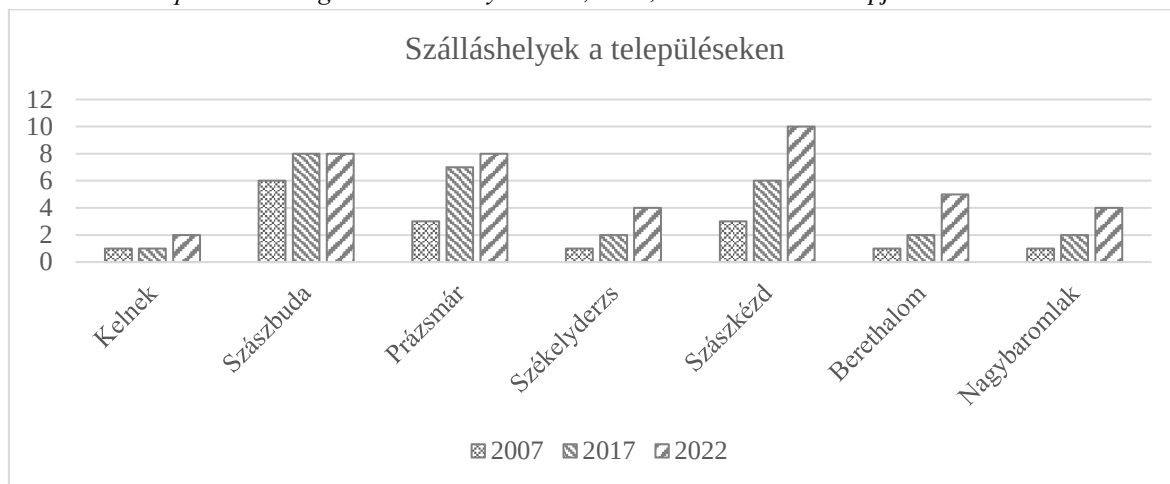
lenne potenciál a turizmusban a mezőgazdaság mellett, mint kiegészítő tevékenység” nyilatkozta a polgármester.

A lelkes véleménye szerint sok lehetőség van mind a turizmus, mind a mezőgazdaság területén, de hiányolja, hogy nincs a településnek jövőképe. Úgy gondolja, hogy van egy múltba révedés, hogy büszkék a múltra, az elődökre, hogy milyen jó dolgokat csináltak és ebből élnek. A másik szemléletmódja szerint a jelennek a foglyai, nem mernek álmodni a holnapról, ha meg nem mernek álmodni akkor elvesz a kreativitás, az akarat és a lelkesedés is kevesebb lesz. A gondolatát a következőkkel zárta „amíg nem mernek álmodni egy szebb jövőt és jobb jövőt akkor egyhelyben toporgás fog történni vagy hanyatlás”.

Idegenforgalmi helyzetkép

A turizmus kulcsfontosságú tényező egy település életében, amely hatással van a település gazdasági életére, ismertségére és a települések közötti kapcsolatokra. A települések sikerességét nagy mértékben befolyásolja a földrajzi fekvése, vonzáskörzeti pozíciója. A települések nagy része városi vonzáskörzetbe helyezkednek el, ezért lehetőségük van a szomszédos városok szolgáltatásaira is támaszkodni. A távolabb elhelyezkedő települések lehetőségei szűkösebbek ezért nagyobb mértékben rá van utalva a helyi erőforrásaikra. A települések turisztikai vonzerejét elsősorban a kulturális örökségük erődtemplomaik és a több száz éve őrzött szokásaik adják.

21. ábra: A településeken meglévő szálláshelyek 2007, 2017, 2022-es adatok alapján

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A szálláskapacitás alakulása (21. ábra) minden településen 2007-óta bővülés tapasztalható, ami befolyásolja az eltöltött turista éjszakák számának a növekedését.

A másik hat világörökségi településre kiküldött kérdőívek eredményei alapján (5. melléklet) a településekre a rövidebb, az 1-2- napos tartózkodás jellemző.

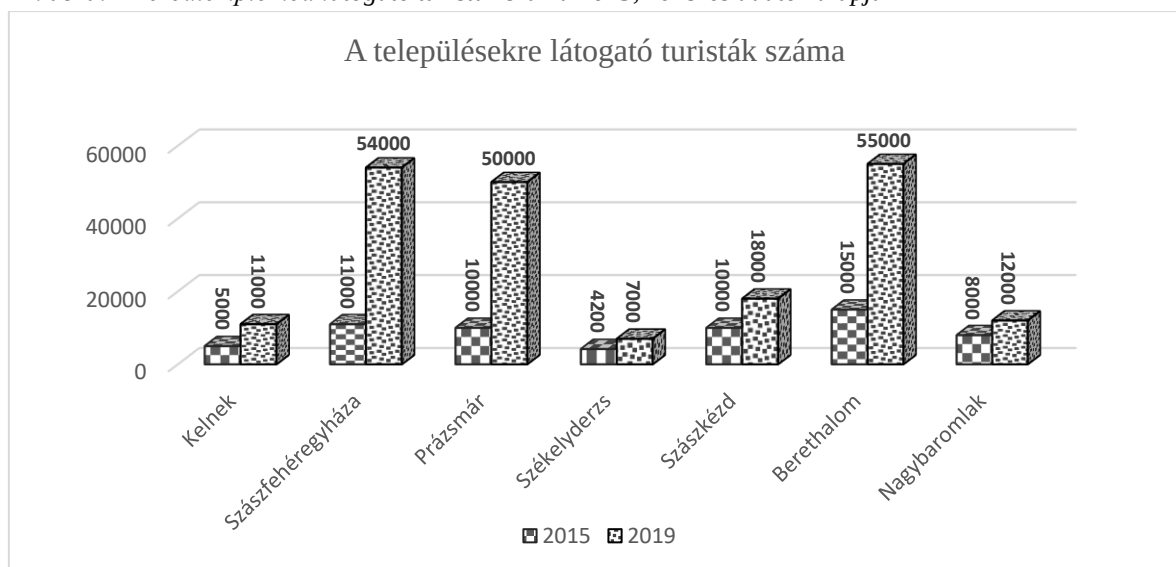
5. táblázat: Vendég éjszakák száma 2007- 2021-es adatok alapján

Vendégéjszakák száma					
Megyék/Települések	2007	2017	2019	2020	2021
Fehér megye	117 655	350 329	370 750	219 746	280 864
Kelnek	40	250	290	310	450
Brassó megye	1 191 469	2 531 053	2 803 759	1 435 264	1 989 792
Szászbuda	914	4 779	5 955	3 720	8 578
Prázsmár	38	3 182	5 157	4 881	3 059
Harghita	273 868	488 269	530 988	211 087	333 264
Székelyderzs	25	174	274	246	314
Maros megye	635 304	1 082 074	1 164 244	493 040	729 613
Szászkézd	701	3 544	2 226	495	912
Szeben megye	530 100	916 000	969 147	447 218	732 490
Berethalom	135	2 228	1 316	479	3 182
Nagybaromlak	56	800	1 040	340	640

Forrás: Tempo online INSSE – Saját szerkesztés.

A 5. táblázat a vendégéjszakák számát mutatja a vizsgált öt időpont összevetésével. Az adatok egyértelműen rámutatnak, hogy a vendégéjszakák száma a 2007-es évhez képest 2017-ben minden településen növekedett. A 2020-as évben a koronavírus okozta járvány és azzal összefüggő korlátozó intézkedések, mint megyei és települési szinten is jelentős visszaesést okoztak. A 2021-es évben az előző évhez képest kevésbé érintették a korlátozások így a turistaforgalom jelentősen növekedett, de még mindig egyes települések estében elmarad a 2019-es szinttől. Amennyiben a szálláskapacitás és a vendégéjszakák adatát összevetjük, akkor a szálláskapacitás bővülése megnyilvánul a vendégéjszakák növekedésében is.

22. ábra: Az erődtemplomba látogató turisták száma 2015, 2019-es adatok alapján

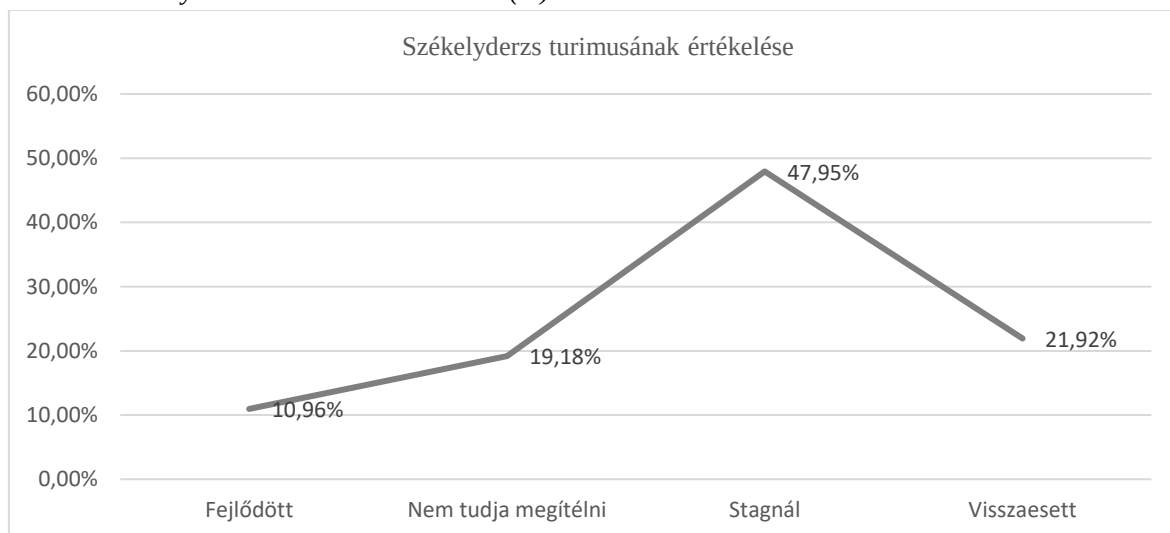

Forrás: Saját adatgyűjtés - Saját szerkesztés.

Az erődtemplomba látogató turisták száma (22. ábra) a 2015-ös év viszonyításában minden településen jelentős mértékben növekedett. Székelyderzs a többi településhez viszonyítva a turisztikai jelentősége viszonylag alacsony.

A kérdőíves megkérdezés alapján (23. ábra) a válaszadók 48% úgy értékeli, hogy Székelyderzs turizmusa stagnál és véleményük szerint ennek az oka a szolgáltatások, programok hiánya, kevés fejlesztések, korszerűtlenség, az erődtemplom mint látványosság nem elég vonzerő, ha nincs, amivel a településen tartani a turistákat, turista csalogató rendezvények hiánya, kevés szálláshelyek megléte. A válaszadók 22%-nak a véleménye szerint a település turizmusa visszaesett és ennek az oka a Covid 19 járvány, fejlesztések, program, rendezvények, szolgáltatások hiánya. A megkérdezettek 11%-a szerint az elmúlt években a turizmus fejlődött, ami az erődtemplom státuszának köszönhető. A válaszadók 19% nem tudta megítélni, hogy milyen irányban alakult a turizmus a település életében.

23. ábra: Székelyderzs turizmusának értékelése (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A kérdőívek eredményeit Adrián Istvánnal a Székelyderzsi polgármesterrel készített interjú is alátámasztotta. Véleménye szerint a legnagyobb gyengesége Székelyderzsnek a turizmus, ami a legnagyobb erőssége kellene legyen. Elmondása alapján a turizmus nagyon gyenge és legalább 20 család megélhetését kellene szolgálja. Példaként megemlítette Szászfehéregyházát, hogy milyen jól tudta hasznosítani a világörökségi státuszát, amely társadalmi - gazdasági hatásokat eredményezett.

Állítása alapján nagyon személyes okai vannak annak, hogy Székelyderzs nem tudott bekapcsolódni a turisztikai körforgásba. Az a meglátása, hogy egy kézben van, az egyházközség kezében és hiába van évi 5000 - 8000 turista, ha a helyi lakosság nincs bevonva a turizmusba.

Úgy gondolja, hogy meg van az infrastruktúra, meg van a brend, jó a marketing, de nincs jól menedzselve az erődtemplom hasznosítása. Nincs civil szervezet, aki támogatná a turizmust, nincs szakember, nincs idegenvezető, hiányzik a húzó erő és hiányzik az együttműködő közösség „*Amíg egy kézben van és nem engedik ki ebből nem fogunk kikecmeregni sehogy*” mondta a polgármester. A gondolatait a következőkkel zárta, „*Ahol nincs semmi ott is csinálnak turizmust, nekünk, ahol van milyen régi, milyen érték nem tudjuk hasznosítani*”.

A lelkésszel Demeter Sándorral is készítettem mélyinterjút és nagyon kíváncsi voltam az ő véleményére is Székelyderzs turizmus helyzetével kapcsolatosan. A lelkész 16-éve van a település szolgálatában és ő is adminisztrálja az erődtemplomot. Elmondása alapján az erődtemplom motiválja a turistát, és nem nyitottak másra. A településen az elmúlt években kezdtek bizonyos szolgáltatások is működni, mint szálláshelyek, bicikli park, lovarda, de a turizmusra elmondása alapján ezek nincsenek hatással. „*A turizmus szervezőknek a fejében is, Székelyderzs egy olyan hely amelyikhez oda kell menni és utána el kell menni, tehát az ott maradás nem rögzült- így került fel ez a térképre, hogy ez egy átutazó turisztikai célpont és a szolgáltatások sem változtattak eddig rajta*” - mondta a lelkész és hozzátette, hogy a szolgáltatás bővítését nem az elmúlt három évben kellett volna elkezdni, hanem 20-évvel ezelőtt. Elmondása alapján 2010-ben épült aszfaltút a településhez, a jó minőségi út növelte a látogatottságot és a Covid előtti időszakban a turizmus felívelőben volt a látogatottság, évről évre nőtt, a Covid után viszont nagyon visszaesett. Mivel az élményturizmus lett hangsúlyos az utóbbi években, úgy látja a lelkész, hogy nehéz lesz megint elérni a Covid előtti állapotot. A lelkész úgy látja, hogy bármelyik településhez viszonyítja Székelyderzs mindenikhez képest elmaradott helyzetben van.

Úgy gondolja, hogy a település turisztikai elmaradottsága a szolgáltatások, az idegenvezető és a nyelv hiányából is fakad, mivel a településen az információ közléshez csak magyar nyelven lehet hozzájutni, míg a többi településen igaz nem találjuk meg magyar nyelven, de angol, német, francia, román ezek mindenhol jelen vannak. Meglátása szerint, az egyházközség az, amely befolyásolja a turizmust, a legtöbb energiát is, az egyházközség visz bele. A gondolatait a következőkkel zárta: „*Mivel adott egy gyülekezet elsősorban az a fő cél, hogy minél többen legyenek az Istentiszteleten, és minnél több Unitárius legyen az egyházban, természetesen maradjon benne a turisztikai körforgásba, ez inkább egy lehetőség, amivel élünk, de nem az a fő cél, hogy ebből egy nagy üzleti birodalmat építsünk*”.

A másik hat világörökségi településre kiküldött kérdőívek eredménye alapján (5. melléklet) a települések turisztikai látogatottságához legjelentősebben az erődtemplom járult hozzá

mind a hat település az erődtemplomot jelölte meg, négy település esetében a lakosok hozzáállása, a turisztikai infrastruktúra és a szolgáltatások is növelték a település látogatottságát.

Az alábbi 6. táblázat is jól tükrözi, hogy a települések vonzereje rendkívül sok tényezőben nyilvánulhat meg. Ezek közé tartozhat a kulturális öröksége, a tradicionális mesterségek, a táj szépsége, a helyi ételek és italok, illetve a sportolási lehetőségek.

6. táblázat: Települések vonzerő adottsága

Vonzerő adottság	Kelnek	Szászfehéregyháza	Prázsmár	Székelyderzs	Szászkézd	Berethalom	Nagybarómlak
Erődtemplom	x	x	x	x	x	x	x
Szép táji környezet	x	x	x	x	x	x	x
Rendezett szász falukép	x	x	x		x	x	x
Programok gazdag választéka	x		x		x		
Helytörténeti gyűjtemények	x	x	x	x	x	x	x
Néprajz-folklorisztika					x		x
Kézművesség	x	x					
Mesterségek, hagyományok		x		x			
Jellegzetes helyi ételek, italok		x	x		x	x	x
Helyi termékek	x	x	x		x	x	x
Kerékpárút/ biciklibérlés	x	x		x			
Természetjárás/Lovaglás				x			
Halastó (horgászás, kajakozás)	x		x				x
Karting és Golf pálya			x				
Siklóernyőzés						x	
Vadászház /vadászat/Medveles	x					x	
Gyógynövény gyógyszertár							x

Magyarázat: Az x - jel az egyes oszlopokban a vonzerő meglétét, az üres rész pedig annak hiányát jelöli.

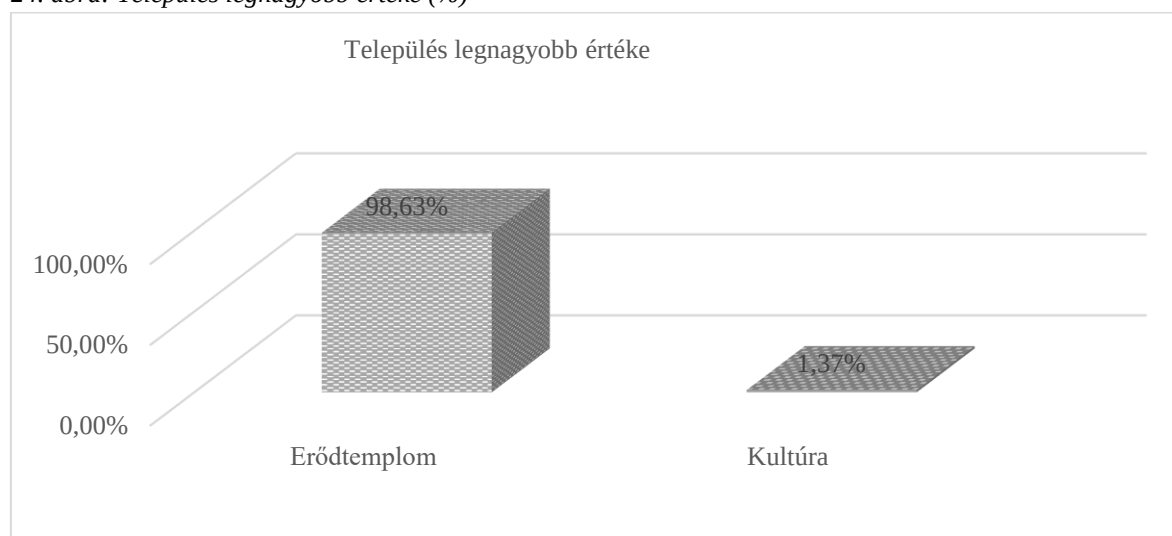
Forrás: Saját adatgyűjtés - Saját szerkesztés.

Az erődtemplom kulcsfontosságú vonzerő minden településen, de önálló termékként általában nem nyújt elég utazási motivációt. Ezért a települések számára nagyon fontos, hogy a kulturális örökségük szolgáltatások együttesére épüljön, melynek célja a turista igények, szükségletek kielégítése és az elégedettség elnyerése. Az örökség turizmus kapcsán a szép táji környezet, a helytörténeti gyűjtemények a hagyomány bemutatása minden településen turisztikai vonzerőként jelen van. Szászfehéregyháza az egyedüli település a települések közül, ahol helyi kezdeményezéssel és a lakosság bevonásával a tradicionális népi mesterségeket felélesztették. Itt szeminárium látogatások segítségével betekintést lehet nyerni a kézműves műhelybe, ahol papucsokat sapkákat készítenek és a kovácsműhelybe, amely különlegessége, hogy a patkót és a vasmunkát is kalapács segítségével készítik. Székelyderzs ma is őrzi a több százéves hagyományát a bástyatermekben, ahol mind a mai napig kampókra agatva sorakoznak a lakók húskészítményei. A kézműves termékek és helyi élelmiszer készítmények többféle termékcsoporthat megtalálhatóak a települések kínálatában.

A gasztronómia is jelentős hatással van az utazási döntésekre, hiszen a gasztronómia az alapvető fizikai szükségletek mellett önálló turisztikai termékként vagy kiegészítő termék-ként is szolgál. Jellegzetes helyi ételek és italok, amelyek Szászfehéregyházára, Prázsmára, Berthalomra és Nagybaromlakra jellemző turisztikai élményként részét képezik a helyi turizmusnak. A sport adta lehetőségek iránti kereslet napjainkban növekvő tendenciát mutat, ami az egészséges életmód iránti igényből ered. Települések egy részénél, mint attrakció jelen van, amely bicikli túrázásban, természetjárásban, horgászásban, kajakozásban, sikló ernyőzésben, vadászásban nyilvánul meg.

A kérdőíves felmérés során (24. ábra) a válaszadók 99% az erődtemplomot tartja a település legnagyobb értékének és 93,2% úgy gondolja, hogy az erődtemplom világörökségi státusza pozitív irányba mozdította el a település fejlődését. A válaszadók úgy gondolják, hogy ez megnyilvánult a turistaforgalomban, az aszfaltút megépítésében, hogy minél könnyebben lehessen megközelíteni a települést, az erődtemplom felújításában és a település ismertségében.

24. ábra: Település legnagyobb értéke (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A válaszadók 91,8% elszokta vinni vendégeit a világörökségi helyszínre. meg szokta mutatni vendégeinek az erődtemplomot.

A másik hat világörökségi településre kiküldött kérdőívek eredménye alapján is (5. melléklet), az erődtemplom világörökségi státusza nagy mértékben hozzájárult a település fejlődéséhez, ami megnyilvánult a szálláshelyek, a szolgáltatások és az éttermek számában és színvonalában.

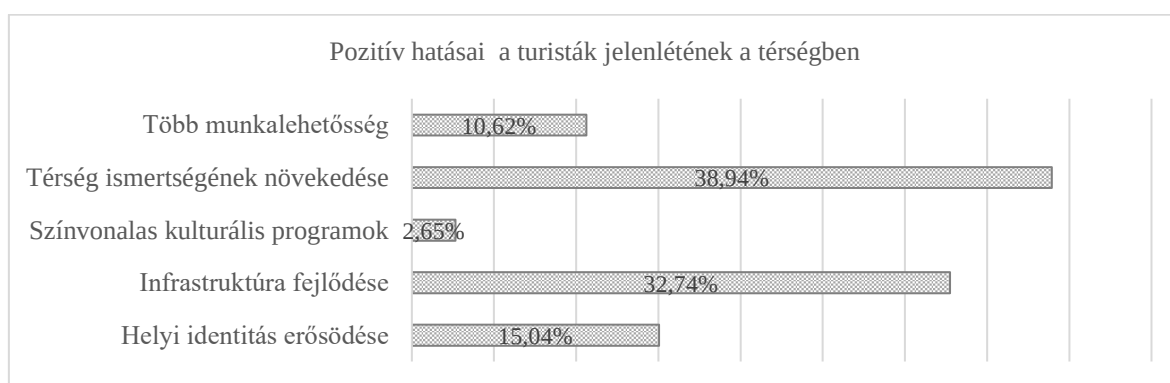
Az interjú során a polgármestert a lakosok az örökséghez való viszonyulásáról is kérdeztem. Meglátása szerint Székelyderzs erőssége a székelyderzsi öntudat, amely a templomba

csúcsosodik. Véleménye szerint a világörökség egy ikon lett a derzsi nép számára: a templom, a bástya, a szeg és a szalonna. Van is egy ilyen mondás is, amit idézet „*Amilyen szegény vagyok, olyan vagyok, de a derzsi templomban van egy padom, a bástyában egy szegem*”. A polgármester megemlítette, hogy van identitástudat, sajátos hagyományok, székelyruha és Székelyderzs előnye, hogy félreesik az Udvarhelyi szférától és így megtudta tartani a helyi kultúráját, helyi identitását a falusi közegbe.

A lelkész véleménye szerint az erődtemplom nagy hatással van a településen élőkre. A lelkész is a Székelyderzsi öntudatot emelte ki, „*az, hogy van egy derzsi templom, ez egy értékes templom és ez a hitéletnek a központja*”. A Tiszteletes Úr úgy gondolja, hogy ez nem attól lett érték mert UNESCO világörökségi helyszín, hanem attól értékes, mert az övék. A lakosság turizmusban való bekapcsolódását így jellemezte „*nincsen nyitottság, nem látnak benne kreativitást, kihívást*”. Úgy gondolja, hogy az alacsony lakossági együttműködés is lehet ennek az oka, amelyet a kérdőív is alátámaszt a válaszadók 68% gondolja úgy, hogy a település lakói között nem megfelelő az együttműködés, míg 32% vélekedik az ellenkezőjéről.

A kérdőíves felmérés alapján a településre látogató turistákat a válaszadók 82,2%- a szerint a lakosság szívesen fogadja, 15%-a vélekedik ugyan arról, hogy nem látják szívesen az odalátogató turistákat. A válaszadók tapasztalata szerint (25. ábra) a turisták jelenlétének a térségben pozitív hatása van, amely a térség ismeretségének a növeléséhez (39%), infrastruktúra fejlődéséhez (33%), helyi identitás (15%), munkalehetőség javulásához (11%), színvonalas kulturális programokhoz (3%) járulna hozzá.

25. ábra: A turisták jelenlétének hatásai (%)

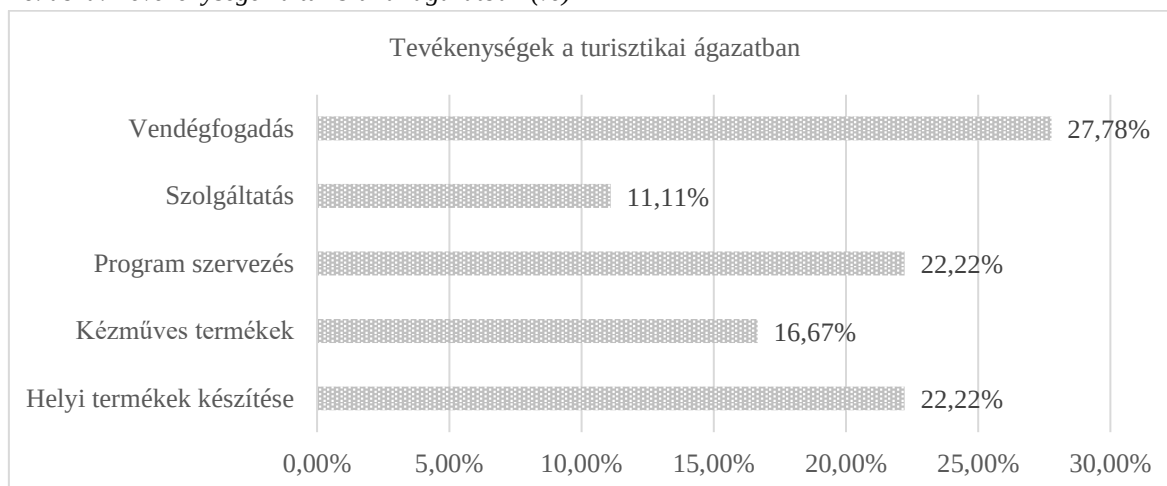
Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A turisták fő motivációja, ami a település meglátogatására készíti az az erődtemplom hiszen a válaszadók 99% az erődtemplomot jelölte meg. A hagyományt, mint motivációt egy személy jelölte meg. A környezet, a kultúra, mint motiváció a válaszadók szemszögéből

a turistát nem készíti utazásra. A lelkes is ezt megerősítette „a templom motiválja a turistát, és ezentúl nagyjából nem nyitottak másra”.

A válaszadók többsége 81% nem részese a turisztikai ágazatnak. Viszont 19% különböző tevékenységgel hozzájárul (26. ábra) mint vendégfogadás (28%), helyi termékek készítése (22%), program szervezés (22%), kézműves termékek készítése (17%) és szolgáltatás biztosítása (11%).

26. ábra: Tevékenységek a turisztikai ágazatban (%)

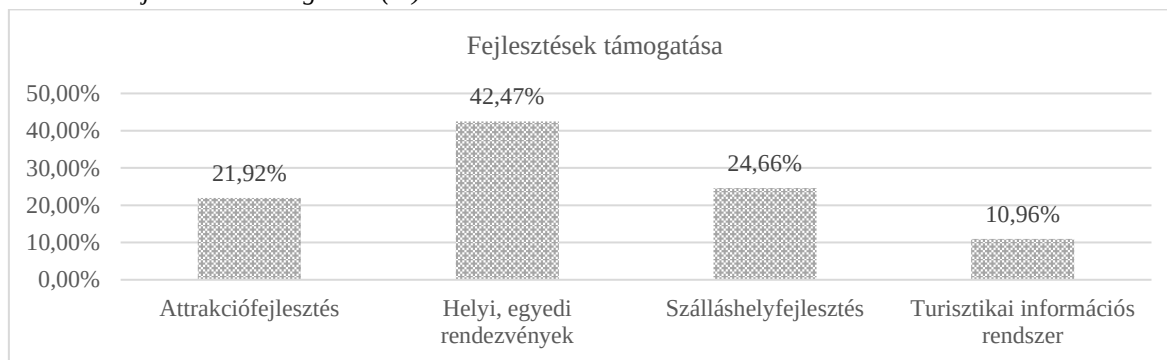

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A válaszadók pozitívan állnak hozzá, a turisztikai ágazatban való részvételhez, mint melléktevékenység, több mint fele 57% részt venne és ez a vendégfogadásba (48%), program szervezésben (31%), kézműves (20%), helyi termékek készítésében (17%), szolgáltatás (11%) biztosításában nyilvánulna meg. A válaszadók 43% nem lát potenciált a turizmusban való részvételre és 55% nem is tudja, hogy mi lenne az a tevékenységi forma, amivel hozzá tudna járulni a turizmus fejlesztéséhez. A válaszadók 27% a szabadidő hiányát jelöli meg, tehát az az akadály a turizmusban való részvételre. Viszont a válaszadók 24% a vendéglátás feltételének hiányát és 18% az anyagi háttér mint korlátozó tényezőt jelöl meg.

Kérdőívem keretiben arra kértem a kitöltőket, hogy jelöljék meg milyen fejlesztéseket támogatnának (27. ábra). A válaszadók 43% a helyi egyedi rendezvényeket, 25% szállás-helyfejlesztést, 22% attrakciófejlesztést míg a kitöltők 11% a turisztikai információs rendszer fejlesztését támogatná.

27. ábra: Fejlesztések támogatása (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

Az interjú során arra kerestem a választ, hogy gazdasági potenciált látnak-e a turizmus fejlesztésbe. A polgármester elmondása alapján van gazdasági potenciál, ott van az erőd-templom, a régi hagyományos élet amire lehet építkezni. Az Önkormányzatnak a turisztikai ágazatból nincs mérhető bevétele, haszna, de támogatja a turisztikai szektor fejlődését, ami a település imázs fejlődésében nyilvánul meg. Nagyon sok fejlesztések voltak e téren, mint falu képet szépítő programok, 37 utcatáblát helyeztek el, póznákra virágokat helyeztek, Derzsbe vezető út menti területeket lekaszálják, székely kapukat újíttattak fel, a falu utcáit leaszatozták, városi vízvezetékre csatlakoztak, patak medret takarítottak, kamerarendszert szereltek, rekonstruálták az Árpádkő parkot.

A jövőben még szeretnék szépíteni a faluképet, 1 km járdát szeretnék az istállókhöz, a középkori hangulatot szeretnék varázsolni a templom és a kultúrotthon területén, amelyet kockakővel fognak kirakni. Elmondásai alapján nagyon sok lehetőség van a turizmus fejlesztésére, minden eszköz meg van rá, de „egyszer mi saját magunkat kell megerősítsük, nekünk az elmaradottságunk az előnyünk, hogy félreesők vagyunk és a falusi környezet abból kell előnyt kovácsoljunk. Jövője Derzsnek lesz és van és addig lesz Derzsnek a polgármestere amíg 1000 lakos lesz és a turizmus is fejlett lesz” - tette hozzá a polgármester.

A lelkész véleménye szerint „a polgármester nagyban felelős, hogy a település robbanjon, nagyon jó lehetőségeik vannak, tudnának lépni, ha akarnak”. Véleménye szerint az önkormányzat feladata kellene legyen a turizmus fejlesztése, az adott érték, népszerűsítése, gazdasági potenciálját főként, a település lakói és az önkormányzat kellene kiaknázza vagy továbbfejlessze, illetve ráépítsen. A gondolatát a következőkkel zárta „10-éve az egyházközség részéről felajánlottam, hogy csináljuk ezt közösen mert az önkormányzatnak nagyobb a potenciálja, de nem sikerült ezt megvalósítani”.

A másik hat világörökségi településre kiküldött kérdőív során arra kerestem a választ, hogy az UNESCO világörökségi listára való felvételt követően milyen fejlesztések valósultak meg és milyen forrásból történt ezek megvalósítása. Több település (5. melléklet) az

infrastruktúra, mint utak, ivóvíz, kanalizálás, biciklis utak fejlesztését emelte ki, amit saját és vissza nem térítendő források révén valósítottak meg. Szászfehéregyháza, Bertethalom és Szászkéz polgármestere a szálláshely és a gasztronómia fejlesztését is megemlítette, amit saját forrásból finanszíroztak. Nagyon kíváncsi voltam, arra, hogy a települések között van-e együttműködés, a kérdőív eredményei alapján tapasztalatcserét, mint együttműködést Szászfehéregyházával, Szászkézdi és Prázsmár említette meg, Nagybaromlak Berethalommal Európai pályázatok keretében működnek együtt.

A települések vonzerejét befolyásolja a településen jelenlevő helyi szolgáltatások összessége és színvonala (7. táblázat). Székelyderzs kivételével minden településen megtalálható egy vagy több étterem. Minden településen található kocsmá viszont kávézóval csak két településen Szászfehéregyházán és Prázsmáron találkozunk. A települések többségében kis-kereskedelmi egységek vannak jelen, melyek a helyi lakosság alapvető szükségleteinek kielégítését szolgálják. Jó felszereltek a kis üzletek, minden megtalálható bennük, amire az embereknek szüksége lehet a mindennapokban. Prázsmár az egyetlen település, ahol diszkontlánc is működik. Kézműves termékek megvásárlására minden településen nyílik lehetőség. Három településen található pékség, amely friss pékárut kínál a lakosság és a turisták számára.

7. táblázat: Településeken levő szolgáltatások

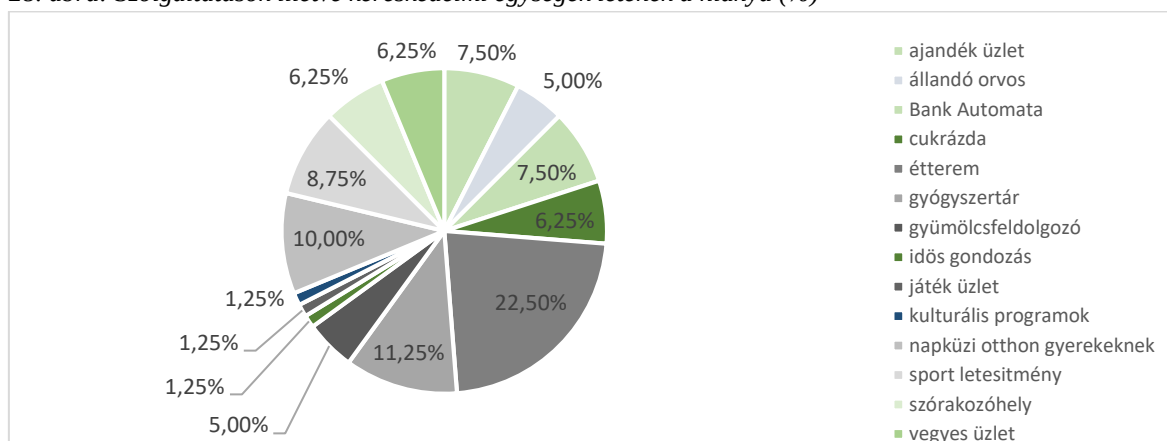
Szolgáltatások	Kel- nek	Szászfehéregyház a	Prázsmá r	Székely derzs	Szászkéz d	Berethalo m	Nagybaromla k
Étterem	x	x	x		x	x	x
Kocsmá	x	x	x	x	x	x	x
Kis vegyes üzlet	x	x	x	x	x	x	x
Diszkontlánc üzlet			x			x	
Helyi termékek árusítása	x	x	x	x	x	x	x
Kávézó		x	x			x	
Pékség	x	x	x				

Magyarázat: Az x - jel az egyes oszlopokban a vonzerő meglétét, az üres rész pedig annak hiányát jelöli.

Forrás: Saját adatgyűjtés - Saját szerkesztés.

A kérdőíves felmérés során a megkérdezettek 85% úgy véli, hogy hiányzik bizonyos szolgáltatás, illetve kereskedelmi egység a településről. Rákérdezés alapján kértem, hogy sorolják föl melyek ezek. Erre a kérdésre 61 válasz érkezett több felsorolással (28. ábra), ezeket csoportosítva a kitöltők 29% az éttermet és cukrászdát, 11% a gyógyszertárt, 15% élelmiszer és ajándékuzetet, 10% a napközis óvodai program hiányát, 5% az állandó orvosi ellátást, 5% gyümölcsfeldolgozót, 8% bank automatát, 17% pedig a különböző szórakozási lehetőségeket hiányolja a településről.

28. ábra: Szolgáltatások illetve kereskedelmi egységek létének a hiánya (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

Kultúra és civil élet

A települések a kultúra területén jelentős hagyományokkal rendelkeznek melynek egy részét a mai napig sikerült megőrizni. A települések e értékeket és hagyományokat hagyományörző csoportokkal, az iskola diákjaival, civil szervezetek segítségével tudták megőrizni. Szászfehéregyházán tetten érhető a közösségi összefogás, ahol civil szervezetek segítségével a 90-es évek végén újjáélesztették a régi hagyományos kézműves mesterségeket ezáltal munkát teremtve az ott élő emberek számára. Az elkészült kézműves termékeket, amelyek gyapjú zokni és nemezelt papucsokból állnak a faluban és Németországban értékesítik, ahol nagy kereslet van rájuk. A polgármester véleménye alapján Székelyderzsben egyre kevesebb lelkes személy van jelen, aki energiát, időt nem sajnálva szerepet vállal a helyi tradíciók átörökítésében, hiányoznak az olyan ösztönző emberek, akik kulturális téren meg tudják mozgatni a helyi lakosságot. A lelkész meglátása alapján vannak civil szervezetek, „*van egyesület, amely működteti a lovardát ez a Kanthaka Egyesület, van a Pro Derzs alapítvány, akivel együtt csinálta az egyházközség az érték utat*” és elmondása alapján a hagyományörző huszárcsapatnak is ez adja a háttérét.

A kérdőíves felmérés alapján a válaszadók nagyon csekély mértékben tagjai bizonyos egyesületnek vagy civil szervezetnek ez az arány a válaszadók 26% teszi ki, többségük a 74% nem tagja semmilyen szervezetnek.

A rendezvények jelentős szerepet játszanak a település népszerűsítésében, a gazdaság élénkítésében és a látogatottság növelésében. A legnagyobb rendezvények, mint a fesztiválok sok esetben önmagukban is jelentős vonzerővel bírnak. A települések egy része egész évben széleskörű rendezvénykínálattal várják a helyi lakosokat és az oda látogató turistákat (8. táblázat).

A települések rendezvényei közül, több olyan rendezvény is kerül megszervezésre, amelyek több éves múltra tekintenek vissza, ilyen Kelneken a művészeti kiállítások, gasztronómiai fesztiválok, Szászfehéregyházán a gasztronómiai fesztivál, Prázsmáron a palacsinta-fesztivál, Székelyderzsben a jégverés napi határkerülés, Szászkézdin a rebarbara fesztivál, Bertehalmon a szászok világtalálkozója, Nagybaromlakon a Martian Negrea emlékéhez fűződő fesztivál. Ezek a hagyományra épülő rendezvények színesítik a térséget és hozzájárulnak a települések egyedi arculatának kialakításában.

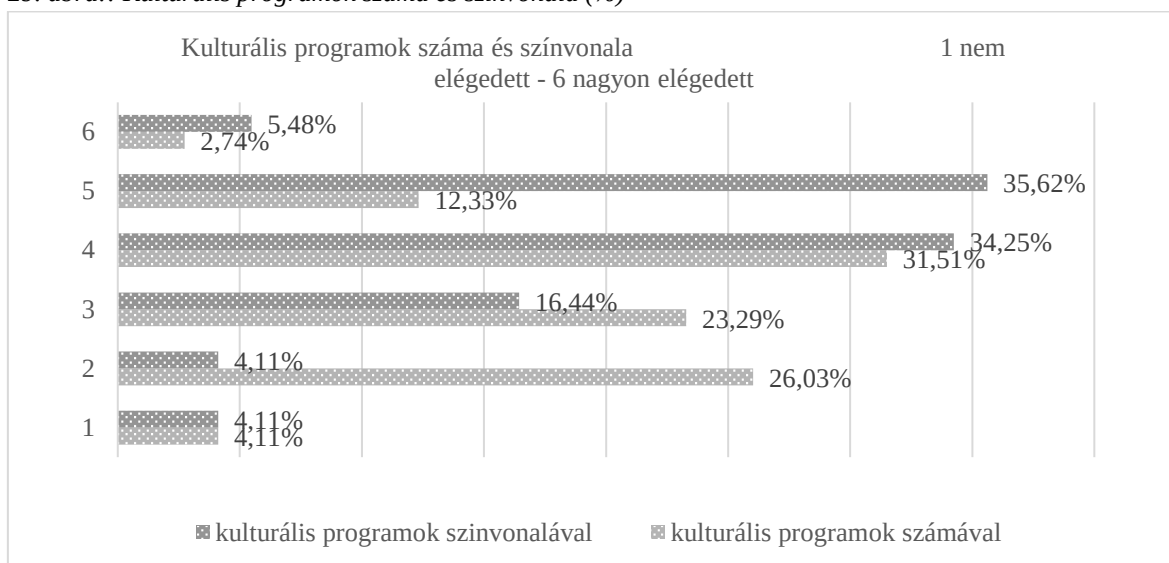
8. táblázat: *Településeken levő események, rendezvények*

Kelnek	Szászfehéregyháza	Prázsmár
Kelneki napok	Gasztronómiai fesztiválok	Prázsmári napok
Művészeti kiállítások, vásárok	Táborok, gomba vadászat	Palacsinta fesztivál
Kelneki gasztronómiai fesztivál	Haferland hete	Népzene fesztivál
Orgona koncert	Helyi termékek vására	Szüreti napok
Székelyderzs		Hajnali bál
Jégverés napi határkerülés		Márciuska nap
Huszártábor		Húsvéti szokások napja
Arany Griff Rend lovagi torna		Téli szokások napja
Szászkézsd	Berethalom	Nagybaromlak
Szászkézdsdi napok	Szászok világtalálkozója	Martian Negrea fesztivál
Vár napok	Filmfesztivál	Téli hagyományok és szokások fesztivál
Egészség napok	Helyi termékek vására	Helyi termékek vására
Filmfesztivál	Icon Arts Transilvania fesztivál	Kajak verseny
Rebarbara fesztivál	Gasztronómiai fesztivál	Mária napi foci bajnokság
Orgona koncert		Nyitott kapuk napja
Márciuska vásár		
Helyi termékek vására		

Forrás: Saját adatgyűjtés - Saját szerkesztés.

A lelkes elmondása alapján Székelyderzsben az erődtemplom főként a hitt élettel kapcsolatos programokat generál. Turisztikai jellegű tevékenységeket nem generál, viszont voltak próbálkozások ilyen jellegű programok szervezésére, mint nyári koncertek, vár ünnep, vár napok, de nem volt rá igény. A polgármester elmondása alapján a településen a közösség számára minden évben megszervezik farsang idején a kukorica estet, a Nőszövetség március 8-a nőnap alkalmával megszervezi a nőnap rendezvényt. A településen falu napokat, szüreti bált, házasember bált és egyéb kulturális rendezvényeket szerveznek. A kérdőíves megkérdezés során (29. ábra) a lakosságot kérdeztem, hogy mennyire elégedettek a kulturális programok számával, színvonalával, illetve, honnan tájékozódnak a rendezvények meglétéről.

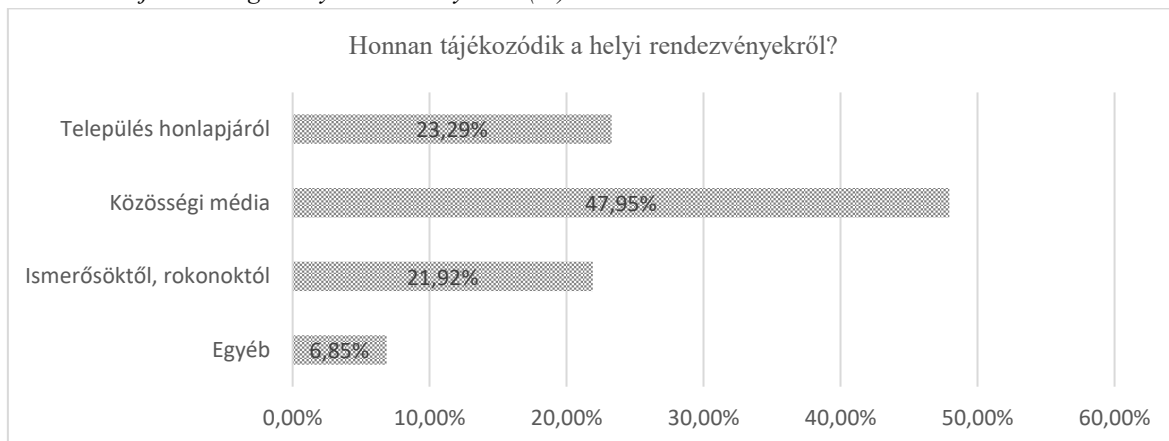
29. ábra:: Kulturális programok száma és színvonala (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A megkérdezettek 76,7% részt vesz a kulturális rendezvényeken csupán 21,9% ritkán és 1.4% aki egyáltalán nem vesz részt rajta. A kulturális programok számával a válaszadók több mint fele 53% elégedetlen, míg a programokat a kitöltők 75%-a színvonalasnak minősítette.

30. ábra: Tájékozottság a helyi rendezvényekről (%)

Forrás: A kérdőíves felmérés alapján - Saját szerkesztés.

A fenti 30. ábrából kitűnik, hogy a megkérdezettek 48%-a közösségi médiából, 23% a település honlapjáról tájékozódik míg 22% az ismerősöktől és a rokonoktól kapja az információt.

Promóciós és információs tevékenységek

A települések ismertségének növelésére, kulturális értékeik, hagyományaik bemutatására elengedhetetlen a tudatos folyamatos információ közvetítés. A település fejlődése elképzelhetetlen hatékony kommunikáció nélkül, ami kifelé és befelé irányuló módon hozzájárul a települések ismertségének és hírnevének növeléséhez.

A települések kommunikációs tevékenységét tartalomelemzési módszerrel vizsgáltam, amely megfigyelés alapú volt és csak az online tartalmakat vettem alapul. A települések weboldalát, a Facebook és a turizmusban résztvevő szereplők oldalait vizsgáltam. A vizsgált szempontok közül az erődtemplomot mint turisztikai vonzerőt vettem elsődlegesen számba, ezután figyelembe vettem a természeti adottságokat, a honlap címét, az oldal nyelvezetét, az arculati elemeket, a design elemeket, szín harmóniát, képeket, az áttekinthetőséget, az információs tartalmakat, azok aktualitását. A Facebook oldalon a meghirdetett eseményeket és a turizmushoz kapcsolódó tartalmakat figyeltem. A szálláshelyet vagy egyéb szolgáltatást működtető turizmusban résztvevő szereplők oldalainál az igénybe vevő szolgáltatásokat, a látókat, a programokat, a szórakozási lehetőségeket vettem figyelembe. A Tripadvisor portálon a turisták visszajelzéseit vizsgáltam, ami a település, az erődtemplom és a szolgáltatások pozitívumaira, illetve hiányosságaira irányult.

A települések román megnevezése alapján könnyen rá lehetett találni a települések hivatalos önkormányzati honlapjára. Mivel a települések nagyrészt román etnikumú lakosságból tevődnek össze a honlapok javarészt román nyelvűek. Három település esetében volt lehetőség más nyelvet is választani, a Prázsmári honlapon németet, Székelyderzsi honlapon magyart és Szászfehéregyháza esetében angolt. A honlapok kezdőoldalán majdnem minden esetben megtalálhatóak a település címere, a településre jellemző képek, mint az UNESCO világörökségi erődtemplom, a falukép és egyéb természeti adottságok. Több település esetében is hasonlóságot fedeztem fel a honlapok között, Szászkezi és Bertethalom esetében a szerkezet, a színhasználat is azonos, csak az információ tartalma változik. A honlapok átláthatóak logikus szerkezete és felépítése és elrendezése révén könnyen lehet navigálni a honlapon belül. Mivel ezek a honlapok önkormányzati honlapként is működnek megtalálhatóak bennük a lakosság felé közölt információk és ügyintézését segítő formanyomtatványok.

Minden oldalon bemutatásra kerül a település általános bemutatása, mint elhelyezkedése, történelme és hagyománya. Minden településnél találtam turisztikai információt, amely tartalmazta a településen jelenlevő kulturális értékeket. Néhány település esetében a település

láttnivalói mellett megtalálható volt az erődtemplom látogatási ideje, belépőjegyek ára és vendéglátóhelyekre vonatkozó információk és igénybe vehető szolgáltatások.

Székelyderzs esetében, amit tapasztaltam, hogy a román nyelvű honlap menüpontjai üresek, még feltöltés alatt álló üres oldalakat találunk. Viszont a magyar nyelv átállítása után egy igényes információkban gazdag oldal szemtanúi lehetünk. Az információk tartalmak által megismerhetjük a falu történelmét mondáit, legendáit, hagyományait, szokásait. Külön menüpontban bemutassa az erődtemplomot, a hozzá kötődő hagyományt. A turizmus menüpont alatt pedig információt szerezhetünk az erődtemplom látogatási programjáról, a szállóna kóstolás lehetőségéről és a település megközelítéséről. Az események és a szállási lehetőségekre rálépve üres oldalakat találtam.

UNESCO vártemplomok Erdélyben honlap hálózatba helyezi a vártemplomokat. A honlap négy nyelven ismerteti, mind a hét erődtemplomot, a szászok kultúráját, történelmét, hagyományát, az erődtemplomok látogatási idejét, elérhetőségét, a szálláshelyekre vonatkozó információkat. Mivel a webcím 1419.ro és nincs a domain névben azonosító elem, ami az erődtemplomokhoz kötődne, ezért kevés az esély arra, hogy az érdeklődők könnyedén rátaláljanak erre a honlapra.

A Facebook oldal elemzése során a kedvelések és követések számát, az oldal frissességét és turisztikai tartalmát vizsgáltam. A települések Facebook oldalaira több ezer kedvelő és követő van feliratkozva, ami a települések népszerűségét reprezentálja. Szászfehéregyháza az egyetlen település, ahol a Facebook oldalon feltöltött képek, videók, bejegyzések a települést ábrázolják vagy ennek nevezetességeit. A többi települések esetében a Facebook oldalon feltöltött tartalmak inkább a lakosoknak szánt információkat tartalmazzák. A turistáknak szóló tartalmak szegényesek, az érdeklődők itt nem találják meg a turizmushoz kapcsolódó információkat. Kevés bejegyzés található a láttnivalókról, szálláshelyekről, eseményekről, rendezvényekről és a turisztikai szolgáltatásokról. Pár évre visszamenőleg sem találtam a településeken lezajlott eseményekről szóló beszámolót, fotót vagy videót. A frissítések, a bejegyzések hiánya miatt kevésbé vonzóak tekinthetők a Facebook oldalak, mivel nincs látogatói ösztönző hatásuk, ami idővel a látogatók elmaradásához is vezethet.

A vizsgált turisztikai szolgáltatók többsége jól kihasználja a kommunikációs lehetőségeket, a Weboldal és Facebook oldalalak által, ahol bemutatásra kerülnek az UNESCO világörökségi helyszínek, a település láttnivalói, a különböző szórakozási lehetőségek, szolgáltatási csomagok, a hagyományos rendezvények, természeti-táji értékek, szállás ajánlatok és foglalási lehetőségek. Turisztikai Blog oldalak elemzése során a települések erődtemplomának hiteles bemutatását vizsgáltam, és a településeken jelenlevő turisztikai szolgáltatások

ajánlatát A travelminit.ro blog nagyon szépen bemutatja mind a hét erődtemplomot, annak történelmét, hagyományát, megfelelő információt találunk az erődtemplom látogatási idejéről és a belépőjegy áráról. Székelyderzs kivételével, a településen jelenlevő turisztikai szolgáltatók nagy része élt a szálláshely ajánlatának a bemutatásával és a Travelminit felületen való turisták számára fenntartott szállás foglalás lehetőségével.

9. táblázat: A Tripadvisor portalon a turisták visszajelzései értékelése 1-5 skálán.

Vélemény	Kelnek	Szászfehéregyháza	Prázsmár	Székelyderzs	Szászkézsd	Berethalom	Nagybaromlak
Turista szám	29	328	248	9	60	339	18
Értékelés/							
1-5	4.5	4.5	4.5	5	4.5	4.5	4.5
Kiváló	18	231	183	7	28	175	12
Nagyon jó	7	78	50	2	21	115	5
Átlagos	2	12	12	0	10	33	1
Szegény	0	3	2	0	0	9	0
Szörnyű	2	4	1	0	1	7	0

Forrás: Tripadvisor - Saját szerkesztés.

A Tripadvisor portalon a turisták visszajelzéseit vizsgáltam (9. táblázat). ami a település, az erődtemplom és a szolgáltatások pozitívumaira, illetve hiányosságaira irányult.

Kelneki erődtemplom értékelése során a látogatók turisztikai látványosságnak, jól karbantartott, egész évben látogathatónak, helyi mesterségeket bemutató, gyönyörű és nyugodt térnek ítélték meg az idelátogató turisták. Javasolják az erődtemplom látogatását „*ha a környéken jár látogassa meg az erdőt, mert megéri*” (Tripadvisor, 2023).

Szászfehéregyházát a köztudat Károly király falujaként tartsa számon. Az település értékelése során a látogatókra nagy hatással volt az erődtemplom, a régi hagyományos falusi élet, ami megnyilvánul az ott élők hagyományos öltözködésben. A látogatók úgy értékelik mintha itt megállt volna az idő, érintetlen, autentikus környezet, libák, tyúkok, lovas szekér az utakon. A látogatók a legjobban megőrzött szász faluként jellemzik. Nagy hatással volt a látogatókra a recepciós hölgy nyelvtudása, aki németül, angolul, románul és franciául is beszél. A szolgáltatásokkal, a szállással mindenki nagyon elégedett, de a faluba vezető utat borzalmasnak ítélik meg. Néhányan hiányossággként élik meg, hogy nincs vezetett túra „*az idegenvezető hiánya elhomályosította az élményt*” (Tripadvisor, 2023).

Prázsmári erődtemplomot a látogatók Erdély leglátványosabb, legerősebben megerősített erődítményének tartásák „*az erődtemplomok csúcsának*”. Mesésnek, lenyűgözőnek tartásák a falszerkezeten belül található több száz szobát, ahol a falubeliek laktak amikor a falut támadás érte. Az erődtemplom látogatását egyedülálló élményként írják le, amely „*visszarepít a történelembe és átérzem miként is éltek itt az emberek*”. Negatívumként élik meg, hogy a

belépést egy jegyautomata biztosítja „... *a belépés meglehetősen személytelen*” (Tripadvisor, 2023).

Székelyderzs estében kevés véleményt találtam a Tripadvisor oldalán, a látogatók Székelyderzset festői falunak írják le. Az erődítményt „...*egy makulátlan kis erődített templomként*” jellemzik, a falfestményeket gyönyörűnek és fennmaradt hagyományt meghatározó értéknek tekintik (Tripadvisor, 2023).

Szászkézdi erődtemplom látogatása során a turisták pozitívként élték meg, a szász lelkész templom történetéről szóló bemutatóját. A látogatók lenyűgözönek találják az óratornyot és többen említést tesznek az óratorony Segesvári hasonlóságára. Többen ajánlják, a kézműves élelmiszertermelők meglátogatását és a Haferland fesztiválon való részvételt (Tripadvisor, 2023)

Berethalmi erődtemplomba a látogatókat lenyűgözte Erdély legnagyobb szárnyas oltára, ami itt található, a gótikus sekrestyeajtó és a békítő szoba. Egy turista nagyon szépen írja le az erődtemplom szellemiségét „*az erődtemplom lelke az elméd köré fonja emlékeit és a levegőbe suttogja titkait*”. Negatívként említik, hogy a belépőjegy ára magasabb és zsúfoltabb az erődítmény a többi erődítményhez viszonyítva (Tripadvisor, 2023).

Szászbaromlaci erődtemplom nyitvatartási idő után is látogatható, a templom gondnoka látogatás időn kívül is rendelkezésre áll és körbevezeti a látogatókat. A turisták a szász múzeumot nagyon szépnek és érdekesnek találják. A templom megerősített falain belüli szállításlehetőség nyílik, amely egyedülálló élményként írják le a turisták. Negatívként említik, hogy az erődtemplom felújításra szorul (Tripadvisor, 2023).

A kérdőív keretén belül a település marketingtevékenységét a válaszadók nagy része 47% nem tudta megítélni viszont 37% megfelelőnek tartja míg 16% szerint nem megfelelő. A település ismertségének a növeléséhez a válaszadók többsége más településekkel való együttműködésében (36%), tematikus útvonalak kialakításában (22%), online marketingben (20%), turisztikai vásárokon való részvételben (20%), szórólapok (3%) kiadásával, információs iroda szolgáltatásában (10%) látják településük ismertségét.

A polgármestert a település marketingtevékenységével kapcsolatosan kérdeztem, hogy előrelépés történt-e ez irányában, meglátása alapján a „*Tiszteletes Úrék nagyon nagy brendet alakítottak ki, de ugyan az a meglátásom, hogy ők is viszik le*” nyilatkozta a polgármester.

Az önkormányzat a település imázsának a javítására falú szépítő, környezetszépítő és egyéb ehhez kapcsolódó közlekedés, közbiztonság, higiénia, tájékoztatás programokat valósítottak meg ami elmondása alapján növelte a település imázsát.

Demeter Sándor lelkész elmondása alapján 2005-től folyamatos marketing tevékenységet használtak, amely során sikerült a látogatottságot is növelni. Ehhez nagyon sok marketing opciót, tevékenységet használtak. Hargita megyében minden belépő út mentén irányító táblát helyeztek el, amely jelzi a Derzsi erődtemplomot. Községi oldalak, saját honlap és Google megközelíthetőség segítségével népszerűsítik a települést. Norvég pályázat révén egy olyan projektet valósítottak meg ahol a hét világörökségi helyszínt együtt mutatják be, szórólapokkal, több nyelvű anyagokkal, plakátokkal, „...*bármelyik világörökségi helyszínen a látogató látja, hogy hol vannak a többi helyszínek, milyen útvonal köti össze őket*” mesélte a lelkész. E projekt keretében készítettek közös honlapot, amely közösen mutatja be az erődtemplomokat. Mivel Székelyderzset is érinti a Via transilvanica 1400 km-es turista útvonala, ahol egy leszálló utat alakítottak ki, amely „*egy történelmi utazás a természet mellett*”, tudtam meg a lelkésztől. Érték út nevet adták a tematikus útnak, mely egy turista útvonal, amely a falu körül egy 22 km-es útszakasz, amely érinti a régi magyar határt, a kilátóhegyet, a szászföldi határvidéket, az Árpád követ, a Ramocsa dombot. Marketingtevékenység során megvolt az információáradat a biciklisek, túrázók felé, mindenhol táblát, háromnyelvű leírást helyeztek el, de elmondása alapján szükség van legalább három évre, hogy a köztudatba is bekerüljön.

A Tiszteltes Úr elmondása alapján a település marketingszemlélete, nem kereskedői szemlélet amelyik „*gyárt, tol és elad*”. Ennek van egy stabilitása emelte ki a lelkész „*így néz ki most, így néz ki a jövőben is, remélhetőleg 50-év múlva is, ezt megnézik egyszer, kétszer, megnézik háromszor, ez a látogatóknak a vonzását is, számát is eléggé meghatározza. Ez elsősorban egy templom és Istentiszteleti helyszín, nem tud az történni, hogy mi kalandparkot varázsolunk belőle. Jól kiegészítettük ilyen olyan kiállításokkal meg kisebb dolgokkal, de elsősorban a fókuszunk, azon van, hogy van nekünk egy helyünk, amit megnyitunk a nagyvilág számára*”.

3.4.2. Az adatforrások eredményeinek összevetése

A helyzetelemzés elemeinek nyilvántartásba vételére a SWOT - analízist alkalmaztam (10. 11. táblázat) amely segítségével azonosítottam a település gyengeségeit, erősségeit, lehetőségeit és a veszélyeit.

SWOT elemzés

10. táblázat Székelyderzs SWOT elemzése – Erősségek, Lehetőségek

	Belső meghatározó	Külső meghatározó
Pozitívumok	Erősségek S Természeti és épített környezet, infrastruktúra - Változatos tájképi értékekben gazdag területek - Vidékiek és növény és állatvilágban gazdag természeti környezet - Fejlett közlekedési infrastruktúra, aszfaltozott utak - Saját ivóvíz szolgáltatás - Hulladékgazdálkodás fejlettsége - A lakások 94% elektromos árammal van ellátva - Jól felszerelt, óvoda és általános iskola - Kiépített telefon és internet szolgáltatás - Házi orvosi rendelő, idősek nappali központja Humán erőforrás, Demográfia adottságok - A népesség legnagyobb részét az aktív korúak adják - Erős vallási közösség, amely követi az unitárius egyház hagyományait Közösség, kultúra, turizmus, gazdaság - Kulturális örökség – Erődtemplom, református templom - Erős öntudat - Számos hagyományossá váló kulturális és közösségi program - Kézműves termékek - Elektromos biciklik bérleti lehetősége, lovarda, medve les	Lehetőségek O Természeti és épített környezet, infrastruktúra - Bizonyos tájegységek védett területté való nyilvánítása - Infrastrukturális fejlesztések megpályázása - Helyi közösség javát szolgáló szolgáltatások növelése Humán erőforrás, Demográfia adottságok - Célzott fiatal és idős – korosztályoknak szóló fejlesztések - A település népességmegtartó erejének a növelése Közösség, kultúra, turizmus, gazdaság - A régi hagyományos mesterségek továbbadása, turisztikai célú bemutatása - Közösségfejlesztő programok- felnőttképzések szervezése, a helyi igényekhez igazítottan - Idegen nyelvek tanulásának ösztönzése - Kerékpárút-hálózat kialakítása - Programturizmus erősítése, térségek együttműködése révén - Termékértékesítési lehetőségek növelése - Lakosság bevonása a turisztikai részvételbe - falusi turizmus fejlesztése - Turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások minőségének növelése - Túraútvonalak kijelölése - Gazdasági szektor pályázásra való ösztönzése

Forrás: Saját szerkesztés.

11. táblázat: Székelyderzs SWOT elemzése – Gyengeségek, Veszélyek

	Belső meghatározó	Külső meghatározó
Negatívumok	Gyengeségek W Természeti és épített környezet, infrastruktúra - Szennyvízhálózat hiánya - Járdák felújítást igényelnek, több helyen hiányoznak - Kerékpárút hiánya - Gyógyszertár hiánya - Fogászati rendelő hiánya - Állandó orvosi rendelés hiánya Humán erőforrás, Demográfia adottságok - Csökkenő népességfejlődés - Ingázó életmód, helyben dolgozók alacsony aránya - Alacsony képzettség - Sokan választják a külföldi munkavállalást - Nincs álláslehetőség a felsőfokú végzettségű fiatalok számára. Közösség, kultúra, turizmus, gazdaság - Együttműködés hiánya - Civil szervezetek aktivitása, lakosság részvétele alacsony - Kevés szálláshely - Gyenge a kiskereskedelmi és vendéglátói szektor - Szabadtéri mozgást lehetővé tevő infrastruktúra (fitneszpark) hiánya - Az eseményekkel kapcsolatos információ, reklám hiánya - Turisztikai potenciál alacsony kihasználtsága - Nincsenek nagy foglalkoztatók a községben, kevés a vállalkozás ezért sokan ingáznak vagy külföldön vállalnak munkát - Nem növekszik a helyi vállalkozások munkaadói képessége - Gyenge a térség tőkevonzó képessége	Veszélyek T Természeti és épített környezet, infrastruktúra - Ingatlan és földpiac fejletlensége - Nagypatak áradása Humán erőforrás, Demográfia adottságok - Népesség elöregedése - Csökkenhet a község fiatalokat megtartó ereje - Környező városi munkahelyek elszívó hatása- csökken a potenciális munkaerő - Hátrányos helyzetű emberek aránya nő Közösség, kultúra, turizmus, gazdaság - Térségi identitás csökkenése - A kulturális és hagyományos programok iránti érdeklődés csökkenése - A turisták átlagos tartózkodási ideje és a napi fajlagos költsége alacsony - Külföldi munkavállalás magas arányú áramlása - Megfelelő hozzáértésű szakemberek hiánya - Csökken a befektetői érdeklődés

Forrás: Saját szerkesztés.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

4.1. KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgálati eredmények alapján hipotézisenként az alábbi következtetéseket tudtam levonni:

Székelyderzs turizmusa visszamaradottabb szintet mutat, mint ahogyan azt a másik hat világörökségi helyszínnel rendelkező erdélyi településen tapasztalni.

A települések turizmusának fejlődésére számos tényező hatást gyakorol, mint a társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és kommunikációs tényezők.

Vizsgálatom során statisztikai módszerekkel elemeztem, hogyan fejlődtek a világörökségi helyszínek és melyek voltak azok a fejlesztési eszközök, amelyek hatékonyan segítették a fejlődésben. A 2.2 és 2.3 fejezetben a szakirodalmi áttekintésben igyekeztem feltárni a turizmus fogalmát, a turizmus, mint rendszer sajátosságait, az örökség, mint vonzerő turisztikai potenciálját és összekapcsolni ezek fejlesztéséhez szükséges erőforrásokkal. A 3.4.1 fejezetben az eredmények bemutatása során a települések statisztikai eredményei, a saját megfigyeléseim, a tartalomelemzési kutatásaim, elkészített interjúk és kérdőívek összegzései is egyértelműen igazolják az alábbiakat:

- Az erődtemplomok világörökségi státusza kiemelt szerepet játszik a települések turisztikai fejlődésében.
- A Világörökség státusz a legtöbb település esetében társadalmi, gazdasági hatásokat eredményezett.
- A világörökségi templomok az elsődleges attrakciók minden településen, de mivel nem turisztikai céllal jöttek létre és ahhoz, hogy célterületté váljon szükség van a turista igényeit kielégítő alpinfrastruktúrára.
- Az erődtemplom mint vonzerő önálló termékként nem nyújt elég utazási motivációt, ezért szükség van kiegészítő vonzerők, szolgáltatások meglétére, amelyek növelik a térségben tartózkodó turisták ott létét.
- A települések sikerességét nagyban meghatározza a helyi szervek és intézmények munkája, hozzáállása, együttműködése és egymás támogatása.
- Azok a települések sikeresek, amelyek településen van egy húzó erő (civilszervezet, szakember) amely betudja vonni a helyi közösséget a turisztikai körforgásba.

A fentiek ismeretében az első hipotézis igazolást nyert, bármelyik településhez viszonyítva Székelyderzs fejlettsége elmaradott szintet mutat. A vizsgált területek elemzése során hét különböző fejlődési pálya tárult elém, melynek során fel tudtam tárni azokat a faktorokat, amelyek megakadályozták Székelyderzs bekapcsolódását a turisztikai körforgásba.

Szészfehéregyháza példaként szolgál mindegyik világörökségi település számára, mivel nagyon jó menedzsmenttel és marketinggel egy hosszú távú, fenntartható turizmust alakítottak ki. A település sikerességének a kulcsa a nyitottság, a kezdeményezés, az összefogás, az együttműködés, ami hozzásegítette a településben rejlő lehetőségek kiaknázását. Nagybaromlak egy másik jellegű település ott a vártemplom a településen belül is más helyzetet foglal el, mint Székelyderzsben. A vártemplom körül Nagybaromlakon kiépült egy rendkívül jó szolgáltatási hálózat, mely kiegészítő vonzerőként szolgál. Kelneken az egész várat egy egyesület működteti, akiknek elsősorban a fő dolguk az volt, hogy fejlesszék, felújítsák és népszerűsítsék. Berethalom otthonként szolgál a szászok világtalálkozójának. Prázsmár Erdély egyik leglátványosabb erődtemplomáról és a palacsinta fesztiváljáról híres. Szászkézdi pedig a Haferland fesztivál és a kézműves élelmiszertermékek által.

Összességében elmondhatjuk, hogy a településeknek az erődtemplom mellett, van kiegészítő vonzerejük amely segítségével sikerült bekerülniük a köztudatba. Székelyderzs esetében a lakosság is úgy vélekedik, hogy az erődtemplom mint látványosság nem elég vonzerő, ha nincs, amivel a településen tartani a turistákat, a turista csalogató rendezvények hiánya, a kevés szálláshelyek, szolgáltatók megléte mind befolyásolja a székelyderzsi turizmust.

Meglátásom szerint Székelyderzsben hiányzik a nyitottság, a kezdeményezés, az összefogás és az együttműködés, amely megnyilvánul a szuprastruktúra fejletlenségében és a település látogatottságában. Látszólag széthúzás van, de úgy gondolom, hogy van egy összetartás is, amely a Székelyderzsi öntudat és erre építkezve sikerülhet a településben rejlő lehetőségek kihasználására.

Székelyderzs lakói kiemelkedő értéknek tekintik a település erődtemplomát, mint UNESCO világörökségi helyszínt, de a turizmusban való aktív részvállalásuk az elmúlt években elmaradt.

A 2.1.4 és 2.2 fejezet szakirodalmi áttekintése révén igyekeztem feltárni az örökség szerepét, amely hozzájárul, a közösségi élethez kapcsolódó eseményekhez a társadalmi élethez és a kulturális fejlődéshez.

A 3.4 fejezetben a kérdőívek és interjúk kiértékeléséből származó eredmények alapján kijelenthető.

- Minden településnek megvan a saját szellemisége, értéke, kulturális egyedisége, sokszínűsége, amelyek alapvető identitásképző tényezőkké válnak.
- Identitás képzésében a hagyománynak, a történelemnek, a kulturális emlékezetnek és az örökségnek meghatározó szerepe van.
- Az erődtemplom olyan múltbeli értéket jelent, amelyet egy generáció fontosnak, megőrzésre méltónak tart és továbbad a következő generációnak.
- A megfelelő rendezvények száma, színvonalas tartalmakkal való megtöltése, él-ménnyel, tapasztalattal mind hozzájárul a helyi identitás erősítéséhez.
- A közösség a település mozgatórugója, a közösség tagjainak az aktivitása, illetve passzivitása nagy mértékben befolyásolja a közjót.
- A helyi lakosság attrakcióhoz fűződő viszonya fogja megteremteni a turizmus alapját egy adott településen.
- Ha a település közössége nem alkot egy egészet, hanem széthúzó ellentétben álló csoportok alkotják akkor nem tudnak közös célokat, fejlesztéseket megvalósítani.

A fentiek ismeretében a második hipotézis is igazolást nyert, a lakosság kiemelkedő értéknek tekinti az erődtemplomot és büszkén megosszák vendégeikkel. Székelyderzs erősségének az interjú alanyok a székelyderzsi öntudatot emelték ki, amely a templomba csúcsosodik. A derzsi nép számára az erődtemplom nem azért lett értékes mert UNESCO világörökségi helyszín, hanem attól érték, mert az övék, van egy templomuk, van egy szegük és szalonnájuk a bástyában.

A lakosság turizmusban való bekapcsolódása az elmúlt években elmaradt, meglátásom szerint ennek az oka turizmus fejlesztő személy hiánya. Szászfehéregyháza példája is jól tükrözi, hogy egy kis létszámú közösség egy elhivatott vezető támogatásával képes együttműködni és fejlődni. A település fejlődésének a lételeme a közösség együttműködése, mert csak együttműködés keretén belül tudnak közös célokat, fejlesztéseket megvalósítani.

Székelyderzs lakói tudatában vannak annak, hogy a település fejlesztési iránya a turizmusban rejlik.

A 2.2.2, 2.2.3, 2.2.4 és 2.2.5 fejezet szakirodalmi kitekintés alapján, a kérdőív összegzése a 3.4.1 fejezet alapján alátámasztva az interjú alanyok véleményével kijelenthető:

- A turizmus, mint gazdasági ágazat hozzájárul a térség gazdasági növekedéséhez, fejlődéséhez, illetve az életminőség javulásához.
- Az erőforrások fel ismerésén és az optimális felhasználásán múlik a település sikeres fejlesztése.
- A közösség szaktudása, nyelvtudása, a turistákkal szemben tanúsított viselkedése, mind hozzájárul egy prosperáló turizmus eléréséhez.
- A turizmus és a mezőgazdaság közötti kapcsolat a turizmus fejlesztésére nyújt lehetőséget.

A fentiek ismeretében harmadik hipotézis is igazolást nyert, a primer kutatás során a lakosok a turizmusban látják a település fejlesztési irányát, amit az interjú alanyok is alátámasztottak. A primer kutatás során a válaszadók pozitívan állnak hozzá a turisztikai ágazatban való részvételhez, mint melléktevékenység. A polgármestert elmondása alapján az elmaradottságukat előnyként értékeli és úgy gondolja, hogy ebből az identikus falusi környezetből lehetne előnyt kovácsolni, mert még van hazajáró csorda, a régi falusi élet is megvan. Állítása szerint a falú fő bevétele a föld alapú mezőgazdasági támogatása településen nagyon sok fiatal gazda van, aki mezőgazdasággal foglalkozik. A lelkész véleménye szerint is sok lehetőség van mind a turizmus, mind a mezőgazdaság területén.

Szászfehéregyházára, Prázsmára, Berthalomra, és Nagybaromlakra jellemző a jellegzetes helyi ételek, kézműves helyi élelmiszerek és italok, amelyek turisztikai élményként részét képezik a helyi turizmusnak. Mivel a gasztronómia is jelentős hatással van az utazási döntésekre, meglátásom szerint, mivel a mezőgazdaság adott, rá lehetne építeni egy specifikus turizmust melynek eredményeként létrejönne egy fenntartható gazdaság.

Székelyderzs UNESCO kulturális jegyzékére való felvételét követően a marketingtevékenységében előrelépés tapasztalható.

Az 2.3.1 fejezet marketing szemléletű meghatározása alapján, az eredmények 3.4.1 tartalomelemzés eredményeinek az összefoglalásából és az interjú összegzése alapján elmondható:

- A települések ismertségének növelésére, kulturális értékeik, hagyományaik bemutatására elengedhetetlen a tudatos folyamatos információ közvetítés.
- A település fejlődése elképzelhetetlen hatékony kommunikáció nélkül, ami kifelé és befelé irányuló módon hozzájárul a települések ismertségének és hírnevének növeléséhez.

- Marketingkommunikációs elemek mint: útjelző táblák, több nyelvű információs anyagok, információs táblák, online felületek alkalmazása mind hozzájárulnak a település népszerűsítéséhez.
- A közösségi média nagyon fontos és hatékony része a település marketingstratégiájának.
- A rendezvények nagyon fontos marketingeszközök, melyek hozzájárulnak a település imázsához, turisták bevonzásához, illetve multiplikátor hatása révén gazdasági előnyöket is biztosít.
- A tematikus utak hozzájárulnak a település ismertségéhez és hosszú távú fejlődéséhez.
- A nem megfelelő kommunikáció és ennek a köztudatba való beépülése befolyással van a település látogatóinak a helyben maradására.
- A turisták jelenlétének a térségben pozitív hatása van, amely a térség ismeretségének a növeléséhez járul hozzá.

A fentiek ismeretében a negyedik hipotézis is igazolást nyert, a primer kutatás során az interjú alanyok elmondása alapján nagyon sok eszközt használtak, amelyek befolyásolták a település imázsát, amit a lakossági kérdőív és a tartalomelemzési módszer is alátámasztott. A település marketingstratégiáját, ha összehasonlítjuk a többi világörökségi helyszínel akkor egy másabb szemlélet tárul elénk. Nem jobb, nem rosszabb csak másabb.

Mivel Székelyderzsbe a fókusz nem az erődtemplom turisztikai hasznosítására összpontosít, meglátásom szerint kihasználva az erődtemplom világörökségi státuszát, ismertségét, az adottságokra, a táji környezetre, szolgáltatásokra kénné fektetni a hangsúlyt és kialakítani egy olyan marketingstratégiát mely helyben maradásra ösztönzi a turistákat.

Székelyderzs önkormányzata kiemelkedő gazdasági potenciált lát a helyi turizmus fejlesztésében és birtokában van mindazon marketing erőforrásoknak melyek szükségesek egy hatékony turisztikai fejlesztés megvalósításához.

A 2.2 és 2.3.1 fejezet turizmus és marketing szemléletű meghatározása alapján, az eredmények 3.4.1 és 3.4.2 eredményeinek az összefoglalásából, és az interjú összegzése alapján elmondható:

- A turizmus hatást gyakorol a település gazdasági, társadalmi, kulturális életére, a társadalmi kapcsolatokra és az emberek életminőségére.

- A település saját egyedi adottságaira építve kell kínáljon, egyedi és autentikus élményt az odalátogatóknak.
- A helyi lakosság szaktudása, nyelvtudása, a turistákkal szemben tanúsított viselkedésük, illetve hozzáállásuk, nagymértékben befolyásolja a település turisztikai fejlődését.
- A turizmus hozzájárul a vidéki munkahelyteremtéshez és ezáltal a családok kiegészítő jövedelem teremtéséhez.
- Az állami pénzügy erőforrások kihasználása jelentős mértékben hozzájárul a turizmus fejlődéséhez.
- Az önkormányzatok, a lakosság és a szervezetek együttműködésével tud, egy hosszú távú turisztikai fejlődés kialakulni.

A fentiek ismeretében az ötödik hipotézis is igazolást nyert, a primer kutatás során az interjú alanyok elmondása alapján van gazdasági potenciál a turizmusban, amit a lakossági kérdőív is alátámasztott. A kérdőíves felmérés jól körvonalazza a válaszadók, a településről alkotott véleményüket, a települési életben való aktivitásukat, lehetőségeiket és elképzeléseiket. Az önkormányzatnak kiemelkedő szerepe van a település turizmusában, hiszen közvetlen módon hozzájárul a településfejlesztéshez. Székelyderzs jó turisztikai adottsággal rendelkező település a polgármester elmondása alapján van gazdasági potenciál, ott van az erődtemplom, a régi hagyományos élet amire lehet építkezni. Az Önkormányzatnak a turisztikai ágazatból nincs merhető bevétele, haszna, de támogatja a turisztikai szektor fejlődését, ami a településimázs fejlődésében nyilvánul meg.

Meglátásom szerint nagyon sok fejlesztés volt a turizmus támogatására és a jövőre tekintve is lesznek, de az önkormányzatok, a lakosság és a szervezetek együttműködése nélkül Székelyderzsben nem tud, hosszú távú turisztikai fejlődés kialakulni.

4.2. JAVASLATOK

A megfogalmazásra kerülő javaslatok, amihez a SWOT elemzés is hozzájárult, meglátásom szerint olyan stratégia tervek, amelyek segítenék Székelyderzs kimozdulását az adott helyzetből és egy fenntarthatóbb, élhetőbb élet felé mozdítaná el.

A társadalmi helyzet kedvezőtlen alakulása, ami a népesség csökkenéshez, az elöregedéshez fog vezetni, a jövőben olyan feladatokra kellene fókuszálni melynek célja ennek a helyzetnek a megváltoztatása.

A legfontosabb teendők ezen a téren:

- Gyermekvállalás ösztönzése: napközis programmal működő óvoda létesítése, egészségügyi intézmények korszerűsítése, állandó orvosi ellátás megteremtése, egészségmegőrző programok támogatása, játszóterek korszerűsítése.
- Munkahelyteremtés: vállalkozói szféra pályázatokban való részvételének a támogatása, segítése, adókedvezmények biztosítása.
- Identitás erősítése: helyi kulturális programok, események szervezésével.

A turizmus kapcsán megfogalmazódott, hogy a potenciál megvan, a lakosság támogatja, mint gazdasági ágazat és részt is venne benne, az önkormányzat is kiemelkedő gazdasági potenciált lát benne, de azonban ez az ágazat egyelőre még a fejlődés kezdeti stádiumában van. A hatékonyan működő turizmushoz véleményem szerint a következő teendők szükségesek:

- Turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra fejlesztése.
- Civil szervezetek bevonása, amely segítene összefogni a település közösségét, képzéseket biztosítani számukra, hogy minél többen tudjanak részt vállalni a turisztikai tevékenységekben és képesek legyenek ellátni az azzal járó feladatokat. Az összefogás keretén belül együtt működési hálózatok kialakítása az információ csere és a tudásmegosztás érdekében.
- Turizmust fejlesztő személy bevonása, aki az egész hálózatot egybefogná, a turizmust menedzselné, csoportokat szervezne, turisztikai irodákkal kapcsolatokat építené ki, információt szolgáltatna, programokat szervezne, összekötné a helyi termelőt a vásárlóval, idegenvezető szerepét is ellátná stb. Egy turizmus szervező ezeket megoldná oldani, együttműködve az önkormányzattal, az egyházzal és a közösséggel.
- A kulturális örökséggel foglalkozó intézkedések közös célként való megteremtése, stratégiák alkalmazása a lakosság és az érdekeltek bevonásával, a köz és magánszféra

közötti együttműködés erősítése gazdasági és a társadalmi növekedés elérése érdekében. Rövid, közép és hosszú távú stratégiai célok és cselekvési tervek készítése.

- Tematikus utak szervezése, együttműködve a világörökségi helyszínekkel, ami révén együttesen lehetne növelni a települések vonzerejét. Ez által megvalósulna a világörökségi helyszínek közötti együttműködés és ez az összefogás segítené az elmaradt települések turisztikai felzárkózását, erősebb érdekképviselőt és közös imázst eredményezne.
- Turisztikai konferencia szervezése a világörökségi helyszínek bevonásával mely az információ cserét, a tudás megosztás és a tapasztalatcserét szolgálná, annak érdekében, hogy partnerségi kapcsolatot, hálózati együttműködés tudjon kiépülni.
- Az erődtemplom hasznosítására a legmegfelelőbb eszközök meghatározása, információs és kommunikációs terv kidolgozása mely összehangolja az egyházközség elsődleges célját a turizmus által biztosított gazdasági potenciál kiaknázásával.

Nem utolsó sorban az adatok alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a település fejlődéséhez hozzájárulna az agrárhelyzetének a javítása is, amely egy fenntartható gazdaság következménye lenne. Ehhez a következő teendőket javasolnám, ami hozzájárulna a turizmus fejlődéséhez is:

- Helyi feldolgozó üzemek létesítésére lenne szükség, ahol a megtermelt mezőgazdasági termékeket fel lehetne dolgozni, ezzel is támogatva a mezőgazdaságban, a turizmusban való résztvevőket.
- Napjainkban mivel folyamatosan növekvő igény van a biotermékek iránt, ezért biogazdaságok létesítése is célszerű lenne, ehhez megfelelő képzések - tanácsadói programok biztosítása.
- A mezőgazdasági szolgáltatások bővítése a helyi lakosok által szervezett mezőgazdasági foglalkozások révén, amely hozzájárulna a turisták különböző hagyományos tevékenységekbe való bevonásához. Tematikus utak szervezése, mint például a fű útja, tej útja, esztena látogatás.
- Helyi termékek népszerűsítésére helyi vásárok szervezése keretében.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A múlt elemei, legyenek azok épített vagy szellemi örökségek, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy egy térség turisztikai desztinációvá váljon. A turizmus kulcsfontosságú tényező egy település életében, amely hatással van annak gazdasági teljesítményére, ismertségére és a települések közötti kapcsolatokra.

Székelyderzs 1999-ben került fel a világ idegenforgalmi térképére, mint „vártemplomos falvak Erdélyben” elnevezés alatt, hat másik erdélyi településsel együtt. A kutatás során hét Erdélyi településre Kelnekre, Szászfehéregyházára, Prázsmárra, Székelyderzsre, Szászkézdire, Berethalomra és Nagybaromlakra vonatkozóan végeztem vizsgálatokat. A vizsgált helyszínek esetén a kulturális kínálat hasonlósága (világörökségi erődtmplomok) a közös kiindulópont.

Dolgozatom keretén belül igyekeztem megismerni a turizmus szerepét a település életében és összehasonlító elemzés során feltárni azokat a problémákat, amely révén érthetővé válik, hogy Székelyderzs a másik hat világörökségi helyszínhez viszonyítva, miért nem tudott sikeresen (illetve nagyon kismértékben) becsatlakozni a román, valamint a nemzetközi turisztikai hálózatba. Fontosnak tartottam megvizsgálni a világörökség jelentőségét a helyi lakosság szemszögéből, hogy ezt az örökségi értéket a területen élők hogyan élik meg, milyen szinten kapcsolódnak be a turisztikai körforgásba és az örökség milyen szerepet játszik a közösség identitásának erősítésében.

Dolgozatomban az alábbi hipotézisek kerültek elemzésre:

1. *Székelyderzs turizmusa visszamaradottabb szintet mutat, mint ahogyan azt a másik hat világörökségi helyszínnel rendelkező erdélyi településen tapasztalni.*
2. *Székelyderzs lakói kiemelkedő értéknek tekintik a település erődtmplomát, mint UNESCO világörökségi helyszínt, de a turizmusban való aktív részvállalásuk az elmúlt években elmaradt.*
3. *Székelyderzs lakói tudatában vannak annak, hogy a település fejlesztési iránya a turizmusban rejlik.*
4. *Székelyderzs UNESCO kulturális jegyzékére való felvételét követően a marketingtevékenységében előrelépés tapasztalható.*
5. *Székelyderzs önkormányzata kiemelkedő gazdasági potenciált lát a helyi turizmus fejlesztésében és birtokában van mindazon marketing erőforrásoknak melyek szükségesek egy hatékony turisztikai fejlesztés megvalósításához.*

A hipotézis vizsgálathoz a szekunder kutatási módszerek közül a statisztikai adatfeldolgozást, tartalomelemzést és a primer kutatási módszer közül az online kérdőívet és a térségi szereplők mélyinterjúval történő megkérdezését választottam.

A szakirodalom feldolgozása során az örökség kulturális és közösségi értékét, a turizmus rendszerét, a turisztikai kereslet és kínálat sajátosságait és a piaci helyzetelemzés elméleti részét tekintettem át. A kutatási téma feldolgozása során az erődtemplomok turisztikai hasznosítására fókuszáltam, a bennük rejlő turisztikai lehetőségek felismerésére. A települések alapos megismeréséhez piaci helyzetelemzést végeztem mely során öt kulcsfontosságú belső és külső tényezőt vizsgáltam, amelyek a következők voltak: értékaudit, imázsaudit, célcsoportaudit, tevékenységaudit, illetve konkurenciaaudit (Molnár 2013). A piaci helyzetelemzés elemeinek nyilvántartásba vételére a SWOT - analízist alkalmaztam.

Vizsgálatom során statisztikai módszerekkel, megfigyelésen alapuló kutatással, tartalomelemzési módszerrel elemeztem, hogyan fejlődtek a világörökségi helyszínek és melyek voltak azok a fejlesztési eszközök, amelyek hatékonyan segítették a fejlődésben. A szekunder kutatás eredményeként megállapítottam, hogy a másik hat világörökségi helyszín fő vonzereje az erődtemplom, viszont az erődtemplom mellett, van kiegészítő vonzerejük is, amely segítségével sikerült bekerülniük a köztudatba. A települések sikerességének a kulcsa a nyitottság, a kezdeményezés, az összefogás és az együttműködés, ami hozzásegítette a településeket a bennük rejlő lehetőségek kiaknázásában.

Mivel az örökségi termék kialakítása helyi területi tevékenység, az örökségi termék sikerességét nagyban meghatározza a szolgáltatások megléte, a helyi szervek, intézmények munkája és a helyi közösség hozzáállása. A turizmus fejlődését támogató szervezetek munkája több településen megnyilvánul, ahol a közösség bevonásával igyekeznek megőrizni és továbbadni a régi mesterségeket és hagyományokat. Meglátásom szerint azok a települések a legsikeresebbek, ahol a helyi közösség együtt él örökségével, képes azt megőrizni és együttműködve hasznosítani.

Összességében kijelenthető, hogy a turizmus tekintetében a települések tudtak élni az UNESCO által biztosított világörökségi címmel, amelyre egy hatékony menedzsmentet és marketinget építettek rá, amely révén egy hosszú távú, fenntartható turizmust tudtak kialakítani.

Bármelyik településhez viszonyítva Székelyderzs fejlettsége elmaradottabb szintet mutat, amit a kérdőíves kutatás és a mélyinterjú eredménye is alátámaszt. A lakosság kérdőíves megkérdezése és az interjú alanyok véleménye alapján az erődtemplom mint látványosság nem bír olyan turisztikai vonzerővel, amely egymagában képes olyan látogatottsági szintet

generálni, amellyel a településen lehetne tartani a turistákat, Székelyderzs esetében a turista csupán látogató.

A világörökségi helyszínt adminisztráló lelkész véleménye szerint is Székelyderzs egy átutazó turisztikai célpont „*A turizmus szervezőknek a fejében is, Székelyderzs egy olyan hely amelyikhez oda kell menni és utána el kell menni, tehát az itt maradás nem rögzült- így került fel ez a térképre, hogy ez egy átutazó turisztikai célpont*”.

A polgármester véleménye szerint a legnagyobb gyengesége Székelyderzsnek a turizmus, ami a legnagyobb erőssége kellene legyen. Meglátása szerint rendelkezésre áll az infrastruktúra, kialakult a brand, jó a marketing, de hiányosságok fedezhetők fel az erődtemplom menedzsmentjében.

A lakosság turizmusban való részvétele az elmúlt években elmaradt, meglátásom szerint a közösséget összefogó, minden fél érdekét képviselő személy hiányára vezethető vissza. A jövőre tekintve viszont egy turisztikai szakember bevonása, lehetne a megoldás, aki képes a kissé széthúzó helyi társadalmat összefogni, egységes célokat kijelölve a turizmust menedzselné együttműködve az önkormányzattal, az egyházzal és a közösséggel.

Székelyderzs erősségének az interjú alanyok a székelyderzsi öntudatot emelték ki, amely az erődtemplomban csúcsosodik ki. A településen élőkre nagy hatással van az erődtemplom, ami megnyilvánul a következő mondatban is: „*Amilyen szegény vagyok, olyan vagyok, de a derzsi templomban van egy padom, a bástyában egy szegem*.”

A megkérdezettek válaszaiból kiderül, hogy érdekelték az épített örökség hasznosításában és a turizmusban látják a település fejlesztési lehetőségét, amit az interjú alanyok is alátámasztottak. A válaszadók pozitívan állnak a turisztikai ágazatban való részvételhez, mint melléktevékenység. A polgármester elmondása alapján az elmaradottságukat előnyként értékeli és úgy gondolja, hogy ebből az identikus falusi környezetből lehetne előnyt kovácsolni. Székelyderzs előnye, hogy félreesik az Udvarhelyi szférától így megtudta tartani a helyi kultúráját, helyi identitását a falusi közegbe.

A turizmus fejlődését segítő szervezetek munkája, mint láttuk a több településen nyilvánul. Székelyderzs esetében is fontos lenne a Civil szervezetek bevonása, amely segítené összefogni a település közösségét, képzéseket biztosítana számukra, hogy minnél többen tudjanak részt vállalni a turisztikai tevékenységben és képesek legyenek ellátni az azzal járó feladatokat. Mivel a gasztronómia is jelentős hatással van az utazási döntésekre, meglátásom szerint, a településen jelenlévő jelentős, fiatal gazdák által képviselt mezőgazdasági tevékenységre alapozva rá lehetne építeni egy specifikus turizmust, melynek eredményeként létrejönne egy fenntartható gazdaság.

A primer kutatás során az interjú alanyok elmondása alapján nagyon sok eszközt használtak, amelyek befolyásolták a település imázsát, amit a lakossági kérdőív és a tartalom-elemzési módszer is alátámasztott. A település marketingstratégiáját, ha összehasonlítjuk a többi világörökségi helyszínel akkor egy másabb szemlélet tárul elénk.

Tekintettel arra, hogy Székelyderzs esetén, a lelkes véleménye szerint a fókusz nem az erődtemplom turisztikai hasznosításán van, hanem sokkal inkább, mint identitást adó helyi közösséget összefogó értéként van jelen és nem az a fő cél, hogy ebből „*egy üzleti birodalmat építsenek*”. Mivel adott egy érték a fókusz, azon van, hogy van nekik egy helyük, amit a gyülekezet használ és ez a prioritás, viszont másodlagos az, hogy ezt megnyitották a nagyvilág számára is.

Meglátásom szerint kihasználva az erődtemplom világörökségi státuszát, ismertségét, az adottságokra, a táji környezetre, szolgáltatásokra kénné fektetni a hangsúlyt és kialakítani egy olyan marketingstratégiát mely helyben maradásra ösztönzi a turistákat. Az erődtemplom hasznosítására pedig megoldás lenne egy információs és kommunikációs terv kidolgozása mely összehangolja az egyházközösség elsődleges célját a turizmus által biztosított gazdasági potenciál kiaknázásával.

Az önkormányzatnak kiemelkedő szerepe van a település turizmusában, hiszen közvetlen módon hozzájárul a településfejlesztéshez. Székelyderzs jó turisztikai adottságokkal rendelkező település a polgármester elmondása alapján, van gazdasági potenciál, ott van az erődtemplom, a régi hagyományos élet amire lehet építkezni. Az Önkormányzatnak a turisztikai ágazatból nincs mérhető bevétele, haszna, de támogatja a turisztikai szektor fejlődését, ami a településimázs fejlődésében nyilvánul meg.

Meglátásom szerint Székelyderzsben hiányzik a nyitottság, a kezdeményezés, az összefogás és az együttműködés, amely megnyilvánul a szuprastruktúra fejletlenségében és a település látogatottságában. Véleményem szerint az önkormányzat, a lakosság és a szervezetek együttműködése nélkül Székelyderzsben nem tud egy hosszú távú, fenntartható turizmus kialakulni.

Ahhoz, hogy a turizmus fejlődése rövid és hosszú távon egyaránt pozitív következményekkel járjon, céltudatos tervezésre van szükség Céltudatos tervezés előfeltétele a fejlődés hatásainak a tanulmányozása. Mivel a települések turizmusának fejlődésére számos tényező hatást gyakorol, mint a társadalmi, gazdasági, infrastrukturális és kommunikációs tényezők, az eredmények hozzájárulhatnak a turisztikai döntéshozók informáltságának a javításához, elősegítve azt, hogy az erődtemplom hasznosításával egy megalapozottabb, összességében egy kedvezőbb változásokat eredményező döntések szülessenek.

IRODALOMJEGYZÉK

- A Magyar Nyelv Értelmező Szótára, Patrimónium főnév (történelmi és jogi szakszó),
OnLine kiadás. URL: <https://www.arcanum.com/ro/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/p-F3534/patrimonium-F3656/> Letöltés ideje: 2022. október 23.
- Bacsi Zs.- Toth É. (2020): Turizmus Buletin A világörökségi helyszínek kapcsolata a turisztikai versenyképességgel *A Magyar Turizmus Zrt. szakmai és tudományos folyóirata. lap.* (20. évf.) 1 sz.
- Barbos M. E. (2019): *Sistem expert senzitiv la context pentru obiecte de patrimoniu*. PHD értekezés Ministerul Educatiei Nationale Universitatea Petrol-Gaze din Ploiesti. Ploiesti.
- Bisericile Fortificata UNESCO din Transilvania, 2005 Fundatia Civitas, Odorheiu Secuiesc, Parohia Unitariana Darjiu
- Bodrogai L. A (2019): *A keresleti és kínálati oldal összehasonlító elemzése a hazai turizmusban az Eszterházi kastélyegyüttes és térsége példáján* PHD értekezés Kaposvári egyetem Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Kaposvár
- Culture.ec.europa.eu: *A kulturális örökség fő szereplői: A kulturális örökség érdekelt felei*
OnLine kiadás. URL: <https://culture.ec.europa.eu/hu/cultural-heritage/main-actors-on-cultural-heritage/main-actors-on-cultural-heritage-cultural-heritage-stakeholders/> / Letöltés ideje: 2022. november 3.
- Csányi V. (2000): Humánétológia. *Magyar tudomány*, 2020. (45. évf.) 4 sz. 397-416 o.
- Farkas Z. (2005): *A kultúra, a szabályok és az intézmények*, Elméleti jegyzet. Miskolci Egyetem. Miskolc.
- Fekete M. (2006): *Hétköznapi turizmus. A turizmuselmélettől a gyakorlatig*. PHD Disszertáció. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar Doktori Iskola. Sopron.
- Gonda T. (2016): *Turisztikai termékfejlesztés elméleti alapjai*. Pécsi Tudományegyetem. Pécs.
- Gundel E. (2013): *Az idegenforgalom elmélete és gyakorlata Idegenforgalmi érdekeltségek szövetsége*. Budapest. Dunapalota. 12.o.

- Gyáni G. (2008): Identitás, emlékezés, lokalitás, *2000 Irodalmi és társadalmi havi lap*. 6 sz.
- Hinek Z. (2017): Turizmus Buletin A push és a pull motivációk szerepe a magyarok szabadidős utazásai során. *A Magyar Turizmus Zrt. szakmai és tudományos folyóirata. lap.* (17. évf.) 1-2 sz
- Horváth A. (2018): Korunk Falusi Turizmus Vidékfejlesztés Turizmusfejlesztési támogatások Romániában. *Korunk* - 3. folyam, 19. évf. 6. sz. 2008. június.5 o
- Husz M. (2007): *Hét fejezet a kulturális örökségturizmusról*, Humán szervező(Munkaügyi sorozat). FEEK dékánja. Miskolc. 22, 212, old.
- Jancsik A. (2007): A turizmus által hasznosítható erőforrások fogalma, köre és típusai. In Dávid L. (szerk.) (2007): *Turisztikai erőforrások: A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása*. Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., Budapest, 59-89 o.
- Kanyó M. (2021): A társadalom „szövetét” alkotó jelképi kultúra mint a közösséget integráló kötőanyag. *Hadtudományi Szemle*, 2021. (14. évf.) 1 sz. 7 o.
- Kardos Z (2011): *Turisztikai ismeretek*. Regionális turisztikai menedzsment modul. Keszthely. 66. o.
- Kirchenburgen.org: *Peisajaul bisericilor fortificate*
OnLine kiadás. URL: <https://welcome.kirchenburgen.org/hu/> Letöltés ideje: 2022. november 10.
- Kondor Zs. (2003): A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig
- Lázár Zs. - Dragan K. (2017): *Kulturszociologia a kulturális antropológia elmeivel*, Filozofski fakultet Novi Sad. Újvidék.
- Lege5.ro: *Convenții privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural*
OnLine kiadás. URL: <https://lege5.ro/gratuit/gy4domrs/decretul-nr-187-1990> Letöltés ideje: 2022. október 23.
- Lege 275 (2018): *Organizarea și desfășurarea activității de turism în România*
OnLine kiadás. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/208285> Letöltés ideje: 2022. november 23.
- Lengyel M. (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai szolgáltatások Főiskolája. Budapest

- Lengyel M. (2004): Műhelytanulmány. *A turizmus versenyképességét befolyásoló tényezők*. Budapest Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdasági tanszék. Tanulmány sorozat (16 kötet). 10. o.
- Maróti A. (2005): *A kultúra, fogalmának történelmi változásai*, Elméleti jegyzet. Elte
- Michalkó G. (2016): *Turizmológia- Elméleti alapok* Akadémia Kiadó Zrt. Budapest.
- Maslow Piramis: *Szükséglet hierarchia*
 OnLine kiadás. URL: <https://pappgab.com/maslow-piramis-szukseglethierarchia/5/>
 Letöltés ideje: 2022. november 23.
- Nagy A (2013): A kastély hasznosítás regionális jellemzői Észak- Magyarországon, különös tekintettel a turizmusra. PHD értekezés Pécsi Tudományegyetem Egyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, Pécs. 39. o.
- Nagy K. (2011): Az örökségturisztikai termékfejlesztés módszertana- A tematikus utak, mint új és speciális lehetőségek Tokajhegyalja számára is Miskolci Egyetem. Gazdaságtudományi Kar Marketing Intézet. Turizmus szak, Miskolc.
- Nagy K. (2013): Együttműködési és turisztikai termékfejlesztési modell az örökség-alapú kulturális útvonalak esetében - Miskolci Egyetem. Gazdaságtudományi Kar. Miskolc *Ekonomické štúdie – teória a prax*. 440. o.
- Nagyné Molnár M. (2013): Terület- és térségmarketing. Elméleti jegyzet. Debreceni Egyetem. Debrecen.
- Nagyné Molnár M. (2013): Terület- és térségmarketing. Gyakorlati jegyzet. Debreceni Egyetem. Debrecen.
- Nistoreanu P- (1999) *Turismul rural, o afacere mica cu perspective mari*, Editura Didactica si Pedagogica, R.A., Bucuresti,
- Pap A. (2014): Az épített örökség és a helyi identitás kapcsolatának cselekvőközpontú földrajzi vizsgálata budapesti mintaterületeken. PHD disszertáció. Szeged Természettudományi és Informatikai Kar Földtudományok Doktori Iskola Közgazdaságtudományi Kar - Ph.D. program.
- Patrimoniul Mondial În România OnLine kiadás. URL: <https://patrimoniul.revistasinteza.ro/> / Letöltés ideje: 2023. január 15.
- Philip K. (2001) *Marketing Menedzsment*, Műszaki könyvkiadó. 3. kiadás, Budapest.

- PNDR.ro: Programul Național De Dezvoltare Rurală OnLine kiadás. URL:
<https://www.pndr.ro/pndr-2014-2020.html> / Letöltés ideje: 2022. november 15.
- Primăria Călnic.ro: Prezentare Comuna Călnic OnLine kiadás. URL:
<https://www.primaria-calnic.ro/comuna-calnic/prezentare> Letöltés ideje: 2023. január 20.
- Rátz T. (1999): A turizmus társadalmi-kulturális hatásai PHD Disszertáció Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Külgazdaságtan Tanszék Turizmus, Budapest.
- Sulyok J. (2008): Turizmus Buletin Turisztikai termékfejlesztés. A Magyar Turizmus Zrt. *szakmai és tudományos folyóirata. lap.* (15. évf.) 1 sz. 41.o.
- Tasnádi J. (1998): A turizmus rendszere Kereskedelmi és gazdasági Főiskola. Szolnok. 34.o.
- Unesco.hu: Világörökség
 OnLine kiadás. URL: <https://unesco.hu/vilagorokseg> Letöltés ideje: 2022. november 3.
- Unesco.org: Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage OnLine kiadás. URL: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> Letöltés ideje: 2022. november 3.
- Unesco.org: Egyezmény a szellemi kulturális örökség védelméről Általános Konferenciája a 2003. szeptember 29.-október 17. között Párizsban tartott 32. ülészakán OnLine kiadás. URL: <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-HU-PDF.pdf> / Letöltés ideje: 2022. november 3.
- Unesco.org: World Heritage List
 OnLine kiadás. URL <https://whc.unesco.org/en/list/> / Letöltés ideje: 2022. november
- Veress K. (1999): *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában* ADATBANK.RO, Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár.8-9 old.
- Vofkori L. (2006): *Románia turizmusföldrajza.* Pro-Print Kiadó. Csíkszereda
- Wikipédia.hu: *Abu Szimbel-i templomok* OnLine kiadás. URL:
https://hu.wikipedia.org/wiki/Abu_Szimbel-i_templomok Letöltés ideje: 2022. november 20.
- Wikipédia.hu: *Világörökség* OnLine kiadás. URL:
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Vil%C3%A1g%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9g-Vil%C3%A1g%C3%B6r%C3%B6ks%C3%A9g> Információ gyűjtés: 2022. október 23.

Tartalomelemzéshez használt online weboldalak

1419.ro: *UNESCO Világörökség Vártemplomok Erdélyben* OnLine kiadás. URL:

<http://www.1419.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Casa Dives: *Calnic* OnLine kiadás. URL: [https://www.casadives.ro/calnic-cetatea-in-care-](https://www.casadives.ro/calnic-cetatea-in-care-poti-innopta/)

[poti-innopta/](https://www.casadives.ro/calnic-cetatea-in-care-poti-innopta/) Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Cetateaprejmer.ro: *Prezentare Prejmer* OnLine kiadás. URL: <https://cetateaprejmer.ro/> In-

[formáció gyűjtés ideje: 2023. március 10.](https://cetateaprejmer.ro/)

Facebook.com: *Biertan* OnLine kiadás. URL:

https://www.facebook.com/Biertan/?locale=ro_RO Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Primaria Comunei Calnic* OnLine kiadás. URL:

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064841766632> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Primaria Prejmer* OnLine kiadás. URL:

https://www.facebook.com/primariaprejmer/?locale=ro_RO Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Saschiz* OnLine kiadás. URL: [https://www.facebook.com/people/Comuna-](https://www.facebook.com/people/Comuna-Saschiz-Mures/100068719052318/)

[Saschiz-Mures/100068719052318/](https://www.facebook.com/people/Comuna-Saschiz-Mures/100068719052318/) Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Székelyderzs* OnLine kiadás. URL:

https://www.facebook.com/szekelyderzs/?locale=hu_HU Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Valea Viilor* OnLine kiadás. URL:

<https://www.facebook.com/people/Viscri/100063509643402/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Facebook.com: *Viscri* OnLine kiadás. URL:

https://www.facebook.com/valeaviilor1964/?locale=ro_RO Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Orbanpanzio: *Székelyderzs* OnLine kiadás. URL: <http://www.orbanpanzio.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Primăria Biertan.ro: *Comuna Biertan* OnLine kiadás. URL: <https://comunabiertan.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Primăria Darjiu.ro: *Comuna Darjiu* OnLine kiadás. URL: <https://comunadarjiu.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Primăria Prjmer.ro: *Comuna Prejmer* OnLine kiadás. URL: <https://primariaprejmer.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Primăria Saschiz.ro: *Comuna Saschiz* OnLine kiadás. URL: <https://www.saschiz.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Primăria Valea-Viilor.ro: *Comuna Valea-Viilor* OnLine kiadás. URL: <https://valea-viilor.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Biertan: *Comuna Biertan* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g815577-d3199035-Reviews-or50-Biertan_Fortified_Church-Biertan_Sibiu_County_Central_Romania_Transylvania.html Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Calnic: *Comuna Calnic* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g2412634-d2394579-Reviews Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Darjiu: *Comuna Darjiu* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g8648079-d8642202-r539015691-Darjiu_Fortified_Church-arjiu_Harghita_County_Central_Romania_Transylvania.html Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Prejmer: *Comuna Prejmer* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g815578-d1866252-Reviews-or100-Peasant_Fortified_Church_at_Prejmer-Prejmer_Brasov_County_Central_Romania_T.html Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Saschiz: *Comuna Saschiz* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/Attractions-g2203968-Activities-Saschiz_Mures_County_Central_Romania_Transylvania.html Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Valea Viilor: *Comuna Valea Viilor* OnLine kiadás. URL: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g7233062-d4702435-Reviews-Valea_Viilor_Fortified_Church-lea_Viilor_Sibiu_County_Central_Romania_Transylv.html Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Tripadvisor Viscri: *Viscristi* OnLine kiadás. URL:

https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g2161286-d6761234-Reviews-or40-Viscristi_Fortified_Church-Viscristi_Brasov_County_Central_Romania_Transylvania.html

Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Turism.saschiz 38: *Saschiz* OnLine kiadás. URL: <https://turism.saschiz.ro/locatii/hanul-cetatii> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Unesco-apartments: *Valea Viilor* OnLine kiadás. URL: <https://casavisonesti.ro/unesco-apartments-wurmloch-6689318349694236211/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Unglerus: *Biertan* OnLine kiadás. URL: <https://www.unglerus.com/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Viscristi 38: *Viscristi* OnLine kiadás. URL: <https://viscristi38.ro/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Vilasolprejmer: *Prejmer* OnLine kiadás. URL: <https://www.vilasolprejmer.com> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Wikipedia.hu: *Berethalom* OnLine kiadás. URL: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Berethalom> Letöltés ideje: 2023. január 20.

Wikipedia.hu: *Erdély címere* OnLine kiadás. URL: https://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C3%A9ly_c%C3%ADmere Letöltés ideje: 2023. január 15.

Wikipedia.hu: *Nagybaromlak* OnLine kiadás. URL: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagybaromlak> Információ gyűjtés ideje: 2023. január 20.

Wikipedia.hu: *Prázsmár* OnLine kiadás. URL: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1zsm%C3%A1r> Információ gyűjtés: 2023. január 20.

Wikipedia.hu: *Szászfehéregyháza* OnLine kiadás. URL: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A1szfeh%C3%A9regyh%C3%A1za> Információ gyűjtés ideje: 2023. január 20.

Wildventure: *Viscristi* OnLine kiadás. URL: <https://www.wildventure.ro/viscristi-125-cazare-si-experiente/> Információ gyűjtés ideje: 2023. március 10.

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A turizmus rendszerelmélete	14
2. ábra: Maschlow - szükséglet-hierarchia	20
3. ábra: Látogatók csoportosítása a turizmusstatisztikában betöltött szerepük alapján	22
4. ábra: Közvetlen piac elemei és a külső környezet	24
5. ábra: Erdélyi erődtemplomos falvak	33
6. ábra: Románia központi Régiója	38
7. ábra: Települések egészségügyi ellátottsága a 2021-es Tempo online adatai alapján...	41
8. ábra: A válaszadók elégedettsége 1-6 skálán (%).....	42
9. ábra: Települések oktatási rendszere a 2021-es Tempo online adatai alapján	42
10. ábra: Székelyderzs korfája a 2011-es adatok alapján.....	44
11. ábra: A települések népességének természetes és vándorló népességmozgása a 2011-es adatok alapján.....	44
12. ábra: A települések népességének etnikai megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján.....	45
13. ábra: A válaszadók korcsoportonkénti megoszlása (%)	46
14. ábra: A 10-évesnél idősebb népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása a 2011-es népszámlálás adatai alapján.....	47
15. ábra: A válaszadók iskolai végzettsége szerint (%).....	47
16. ábra: A megyékben és a településeken foglalkoztatott népesség aránya% 1992-2012-2021	48
17. ábra: A válaszadók háztartásának összjövedelme (%)	49
18. ábra: A településeken meglévő vállalkozások% megoszlása 2018-as adatok alapján .	49
19. ábra: Települések mezőgazdasági területei hektárban	51
20. ábra: Ágazatok a település gazdasági életének fellendüléséhez (%)	51
21. ábra: A településeken meglévő szálláshelyek 2007, 2017, 2022-es adatok alapján	52
22. ábra: Az erődtemplomba látogató turisták száma 2015, 2019-es adatok alapján.....	53
23. ábra: Székelyderzs turizmusának értékelése (%)	54
24. ábra: Település legnagyobb értéke (%)	57
25. ábra: A turisták jelenlétének hatásai (%).....	58
26. ábra: Tevékenységek a turisztikai ágazatban (%).....	59
27. ábra: Fejlesztések támogatása (%)	60
28. ábra: Szolgáltatások illetve kereskedelmi egységek létének a hiánya (%).....	62
29. ábra: Kulturális programok száma és színvonala (%)	64
30. ábra: Tájékozottság a helyi rendezvényekről (%).....	64

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Települések lakás-infrastruktúra adatai a 2011-es népszámlálás adatai alapján	39
2. táblázat: A települések népességszáma, nemek szerinti korösszetétele a 2011-es népszám. adatai alapján	43
3. táblázat: A megyék és a települések munkanélküliségi ráta% -2017-2021	48
4. táblázat: Székelyderzs vállalkozások számának és forgalmának megoszlása ágazatok szerint	50
5. táblázat: Vendég éjszakák száma 2007- 2021-es adatok alapján	53
6. táblázat: Települések vonzerő adottsága	56
7. táblázat: Településeken levő szolgáltatások	61
8. táblázat: Településeken levő események, rendezvények	63
9. táblázat: A Tripadvisor portalon a turisták visszajelzései értékelése 1-5 skálán	67
10. táblázat Székelyderzs SWOT elemzése – Erősségek, Lehetőségek	70
11. táblázat: Székelyderzs SWOT elemzése – Gyengeségek, Veszélyek	71

MELLÉKLETEK

1. melléklet

Kérdőív a község lakóinak megkérdezésére

Falusi turizmus és lehetőségei a vidék fejlődésben – egy világörökségi helyszín perspektívájából

Kedves Székelyderzsi lakos,

Ön a Magyar Agrár Tudomány Egyetem, vidékfejlesztő-agrármérnök mesteri képzésem szakdolgozatának kutatásában vesz részt, mely a lakosok otthonukhoz és annak örökségi értékeihez való viszonyulását vizsgálja. Célom, hogy a település lakosainak szemszögéből fedezzem fel a helyi örökség jelenlétét, valamint azt, hogy hogyan viszonyulnak az örökséghez és ennek kapcsán a turistákhoz. A turizmust, mint gazdasági potenciált támogatják-e és lehetőséget látnak-e a turizmus fejlődésére a településen?

Kérem, hogy a kérdőív kitöltésének a végén a „Küldés” gombra kattintson rá.

Véleménye fontos számomra! Köszönöm szépen!

1. Az Ön neme. *

	Nő	Férfi
Nem	☐	☐

2. Az Ön korosztálya? *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ 18-25 év
☐ 26-30 év
☐ 31-40 év
☐ 41-50 év
☐ 51-60 év
☐ 65 év felett

3. Az Ön családi állapota? *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Nőtlen/Hajadon vagyok
☐ Tartós, házasságon kívüli kapcsolatban élek
☐ Házasságban élek
☐ Elváltam
☐ Özvegy vagyok

4. **Gyermekeinek száma: ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ 1

☐ 2

☐ 3

☐ 3-nál több

☐ Nincs gyerekem

5. **Hány éve él a településen? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ 0 - 5 éve

☐ 6 -10 éve

☐ 11-20 éve

☐ Több mint 20 éve

☐ Nem tudja

☐ Nem kíván válaszolni

6. **Itt született Székelyderzsben? ***

☐ Igen

☐ Nem

7. **Mennyire szeret Székelyderzsben élni?**

	1	2	3	4	5	6	
Nem szeretek itt élni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon szeretem a lakóhelyem

8. **Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége: ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Általános iskola

☐ Szakmunkás képző

☐ Középiskola

☐ Technikum

☐ Főiskola vagy egyetem

☐ Nem válaszol

9. **Az Ön foglalkozása: ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Alkalmazottként dolgozik
- ☐ Nyugdíjas
- ☐ Vállalkozó
- ☐ Diák
- ☐ Munkanélküli
- ☐ Egyéb
- ☐ Nem válaszol

10. **Ha munkavállaló akkor helyben dolgozik?**

- ☐ Igen
- ☐ Nem

11. **Melyik kategóriába sorolná a háztartás összjövedelmét? ***

- ☐ 1500 RON, vagy kevesebb
- ☐ 1500-2500 RON
- ☐ 2500-3000 RON
- ☐ 3000-4000 RON
- ☐ 4000 RON felett
- ☐ Nem válaszol

12. **Ön mennyire elégedett a településén a következőkkel? Kérem értékelje az alábbi skála segítségével? (1- egyáltalán nem, 6-teljes mértékben)**

	1	2	3	4	5	6
Utak, járdák állapotával	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Helyi közlekedés színvonalával	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Munkalehetőséggel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Szolgáltatások, üzletek minőségével	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Szolgáltatások, üzletek árszínvonalával	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Programok számával	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Közbiztonság helyzetével	☐	☐	☐	☐	☐	☐
egészségügyi ellátás színvonalával	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. **Van-e olyan szolgáltatás vagy kereskedelmi egység, amelyet Ön hiányol a településről? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Van
- ☐ Nincs
- ☐ Nem tudja
- ☐ Nem válaszol

14. **Ha van, kérem sorolja fel, hogy melyek ezek!**

Saját válasz

15. **Ön szerint a település lakói között milyen az együttműködés? Kérem értékelje az alábbi skála segítségével! (1- nagyon rossz, 6- kiváló.)? ***

	1	2	3	4	5	6	
Nagyon rossz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kiváló

16. **Ön részt vesz a település kulturális-, örökséghez kapcsolódó rendezvényein? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Ritkán
- ☐ Nem válaszol

17. **Mennyire elégedett a kulturális programok számával a településen? (1- nem vagyok elégedett, 6- nagyon elégedett vagyok.) ***

	1	2	3	4	5	6	
Nem vagyok elégedett	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon elégedett vagyok

18. **Mennyire elégedett a kulturális programok színvonalával a településen? (1- nem vagyok elégedett, 6- nagyon elégedett vagyok.) ***

	1	2	3	4	5	6	
Nem vagyok elégedett	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon elégedett vagyok

19. **Honnan tájékozódik a helyi rendezvényekről? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Település honlapjáról

☐ Tourinform irodából

☐ Ismerősöktől, rokonoktól

☐ Közösségi média

☐ Egyéb

20. **Ön szerint megfelelő a település marketingtevékenysége? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Igen

☐ Nem

☐ Nem tudja megítélni

21. **Tagja-e Ön valamilyen egyesületnek, civil szervezetnek? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Igen

☐ Nem

☐ Nem válaszol

22. **Kérem válassza ki, ami Ön szerint a felsoroltak közül a település legnagyobb értéke? Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.**

☐ Környezet

☐ Erődtemplom

☐ Helyi hagyományok

☐ Kultúra

23. **Ön szerint valamilyen fejlődést, hasznot hozott-e az erődtemplom világörökségi státusza? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Igen

☐ Nem

24. **Ha igen akkor ez miben nyilvánult meg!**

Saját válasz

25. **El szokta-e vinni vendégeit a világörökségi helyszínre? ***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

☐ Igen

☐ Nem

☐ Nem válaszol

26. **Rakja fontossági sorrendbe az alábbi gazdasági ágazatokat abból a szempontból, hogy a terület gazdasági életének fellendüléséhez melyik, milyen mértékben járulna hozzá?** (Az 1. a legfontosabbat, a 4. a legkevésbé fontosat jelenti a sorban.) *

	1	2	3	4
Mezőgazdaság	☐	☐	☐	☐
Kereskedelem	☐	☐	☐	☐
Turizmus	☐	☐	☐	☐
Szolgáltatás	☐	☐	☐	☐

27. **Egyetért-e azzal, hogy a turizmusnak az erődtemplom által, meghatározó jelentősége van a település életében?** (1- nem értek egyet, 6- egyetértek.) *

	1	2	3	4	5	6	
Nem értek egyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Egyetértek

28. **Az elmúlt évek tapasztalatai alapján, Ön lakóként, hogyan értékeli Székelyderzs turizmusát?** *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Fejlődött
- ☐ Stagnál
- ☐ Visszaesett
- ☐ Nem tudja megítélni

29. **Ha az Ön véleménye szerint a település turizmusa fejlődött, az minek köszönhető?**

Saját válasz

30. **Ön véleménye szerint a település turizmusa stagnál, annak mi lehet az oka?**

Saját válasz

31. **Ha az Ön véleménye szerint a település turizmusa visszaesett, annak mi lehet az oka?!**

Saját válasz

32. **Véleménye szerint szívesen fogadja a lakosság az idelátogató turistákat?** *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Nem tudja megítélni

33. **Az Ön tapasztalata szerint milyen pozitív hatásai vannak a turisták jelenlétének a térségben?** (Több válasz is megjelölhető). *

- ☐ Több munkalehetőség
- ☐ Infrastruktúra fejlődése
- ☐ Színvonalas kulturális programok
- ☐ Helyi identitás erősödése
- ☐ Térség ismertségének növekedése

34. **Ön szerint a Székelyderzsbe látogató turistának mi a fő motivációja?** *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Környezet
- ☐ Erődtemplom
- ☐ Kultúra
- ☐ Hagyomány

35. **Ön valamilyen tevékenységgel részese-e a turisztikai ágazatnak?** *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Igen
- ☐ Nem

36. **Ha igen akkor mely tevékenységgel** (Több válasz is megjelölhető). *

- ☐ Vendégfogadás
- ☐ Szolgáltatás
- ☐ Helyi termékek készítése
- ☐ Kézműves termékek
- ☐ Program szervezés
- ☐ Egyéb

37. **Ha nem vesz részt, akkor szándékában áll-e a közeljövőben, mint melléktevékenység részt venni a turisztikai ágazatban?** *

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ Igen
- ☐ Nem

38. **Ha igen akkor miben járulna hozzá?** (Több válasz is megjelölhető). *

- ☐ Vendégfogadás
- ☐ Szolgáltatás
- ☐ Helyi termékek készítése
- ☐ Kézműves termékek
- ☐ Program szervezés
- ☐ Egyéb

39. **Ha nem, akkor mi az akadálya a turizmusban való részvételnek?** (Több válasz is megjelölhető.)

- ☐ Anyagi háttér
- ☐ Vendéglátás feltételének hiánya
- ☐ Szabadidő
- ☐ Nem szeretnék a saját házamban vendégeket fogadni
- ☐ Nem tudom, hogy miben járulhatnék hozzá

40. **Ön szerint hogyan lehetne növelni az ismertségét a településnek** (Több válasz is megjelölhető.) *

- ☐ OnLine marketing
- ☐ Információs iroda
- ☐ Turisztikai vásárok
- ☐ Szórólapok
- ☐ Más településekkel való együttműködés
- ☐ Tematikus útvonalak
- ☐ Egyéb

41. **Ön milyen fejlesztéseket támogatna***

Kérem válaszson egy elemet az alábbi listából.

- ☐ attrakciófejlesztés
- ☐ szálláshelyfejlesztés
- ☐ turisztikai információs rendszer
- ☐ helyi, egyedi rendezvények

2. Melléklet

Kérdőív a másik hat világörökségi helyszín polgármesteréhez

Turismul rural și posibilitatea de dezvoltare rurală din perspectiva unui sit de Patrimoniu Cultural Mondial

Vă invit cu respect să completați chestionarul online de mai jos, în care, în cadrul tezei mele de master, caut răspuns la următoarea întrebare:

După includerea în lista patrimoniului cultural mondial UNESCO, localitățile beneficiare, în ce măsură au putut valorifica acest statut, din punct de vedere turistic?

Chestionarul conține 12 întrebări scurte, completarea căreia durează doar câteva minute.

Mulțumesc mult pentru colaborare!

1. Care este localitatea Dumneavoastră de reședință?*

☐ Viscri, Bunești

☐ Prejmer

☐ Saschiz

☐ Biertan

☐ Valea Viilor

☐ Câlnic

2. Cum poate fi caracterizată turismul localității?

☐ Vizite scurte, fără înnoptări

☐ Șederi scurte, 1-2 înnoptări

☐ Șederi cu 2-5 înnoptări

☐ Șederi cu 2-5 înnoptări

3. Ce a contribuit cel mai semnificativ ca așezarea să fie frecventată de turiști?

Puteți alege mai multe opțiuni. *

☐ Biserica fortificată

☐ Atitudinea localnicilor

☐ Infrastructură turistică

☐ Serviciilor turistice

☐ Marketing

4. În opinia Dumneavoastră, statutul de patrimoniu mondial al bisericii fortificate a adus vreo dezvoltare sau beneficiu?

☐ Da

☐ Nu

5. Dacă da, în ce s-a manifestat acest lucru?

6. **Ce tipuri de dezvoltări locale au fost implementate după includerea bisericii fortificate pe lista patrimoniului UNESCO?**

7. **Din ce surse?**

- ☐ Surse proprii
- ☐ Finațări nerambursabile
- ☐ Surse prorii + Finațări nerambursabile
- ☐ Prin ONG-uri
-

8. **Care sunt organizațiile și instituțiile care influențează cel mai mult turismul din localitate?**

9. **În opinia Dumneavoastră, localnici, la ce nivel sunt implicați în ciclul turistic?**

	1	2	3	4	5	6	
Neimplicați	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Foarte implicați

10. **Există vreo colaborare cu celelalte șase așezări cu statut de patrimoniu mondial?**

- ☐ Da
- ☐ Nu
-

11. **Dacă da, cu care dintre ele?**

- ☐ Viscri, Bunești
- ☐ Prejmer
- ☐ Saschiz
- ☐ Biertan
- ☐ Valea Viilor
- ☐ Câlnic
-

12. **În ce se manifestează această colaborare?**

3. melléklet

Interjú vázlat a község polgármesterével

Alapadatok:

Interjú formája, helye:

Interjú időpontja:

Interjúalany beosztása:

Turizmussal kapcsolatos kérdések:

- Az Ön véleménye a szerint hogyan jellemezhető a település turizmusa?
- Ön szerint mi motiválja a községbe látogató turistát?
- Hogyan változott a turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra (szolgáltatói szektor, a turistafogadási feltételek, a turisztikai programok, turisták száma, összetétele) a település világörökségi státuszát követően?
- Ön szerint, hogyan viszonyulnak a lakosok az örökséghez? Elismerik? Fontosnak tartják-e? - milyen szinten kapcsolódnak be a turisztikai körforgásba?
- A település lakói között milyen az együttműködés 1-6 skálán jellemezve?
- Az erődtemplom milyen közösségi programot generál és ez kihat-e a turizmusra?
- Melyek a Székelyderzsi turizmust leginkább befolyásoló szervezetek és intézmények?
- Ön szerint Székelyderzs turisztikai fejlettsége a másik hat világörökségi településhez képest milyen szintet mutat?
- Van-e együttműködés a települések között?

Marketingtevékenységgel kapcsolatos kérdések:

- A marketingtevékenység során mely célcsoportokat érik el, milyen eszközök segítségével?
- A területi marketingtevékenységben történt-e előrelépés az elmúlt években? - ez mely területeken, milyen együttműködés keretében valósult meg?
- Hogyan és milyen eszközökkel lehetne még jobban hasznosítani az erődtemplomot?

Település jövőképe:

- Az önkormányzat támogatja valamilyen közvetlen vagy közvetett eszközzel a turizmust?
- 1999 - óta milyen típusú fejlesztések valósultak meg?- ezek a fejlesztések milyen forrásból, milyen eredményekkel valósultak meg? - milyen hatása, hozama volt?

- Ön szerint, melyek a település erősségei?
- Ön szerint, melyek a település gyengeségei?
- Ön hogyan látja a település jövőjét, milyen irányban fog továbbfejlődni a település?

4. melléklet

Interjú vázlat a község lelkészével

Alapadatok:

Interjú formája, helye:

Interjú időpontja:

Interjúalany beosztása:

Turizmussal kapcsolatos kérdések:

- Ön mióta teljesít szolgálatot a településen?
- Az erőd templom világörökségi státusza, Ön szerint hozott-e valamilyen fejlődést, illetve hasznot?
- Ön szerint, hogyan viszonyulnak a lakosok az örökséghez? Hatással van-e a Székelyerzsi Öntudatra, identitásra?
- A település lakói között milyen az együttműködés (1-6 skálán jellemezve)?
- Az erődtemplom milyen közösségi programot generál?
- Ön szerint mi motiválja a községbe látogató turistát?
- Az Ön véleménye szerint hogyan jellemezhető a település turizmusa?
- Hogyan változott a turisztikai infrastruktúra, a szuprastruktúra (turistafogadási feltételek, a turisztikai programok, turisták száma, összetétele) a település világörökségi státuszát követően?
- A lakosok milyen szinten kapcsolódnak be a turisztikai körforgásba?
- Melyek a Székelyderzsi turizmust leginkább befolyásoló szervezetek és intézmények?
- Ön szerint Székelyderzs turisztikai fejlettsége a másik hat világörökségi településhez viszonyítva milyen szintet mutat?
- Van-e együttműködés a települések között?

Marketingtevékenységgel kapcsolatos kérdések:

- A területi marketingtevékenységben történt-e előrelépés az elmúlt években? - ez mely területeken, milyen együttműködés keretében valósult meg?
- A marketingtevékenység során mely célcsoportokat érik el, milyen eszközök segítségével?
- Hogyan és milyen eszközökkel lehetne még jobban hasznosítani az erődtemplomot?

Település jövőképe:

- Az önkormányzat támogatja valamilyen közvetlen vagy közvetett eszközzel a turizmust?
- Ön szerint, melyek a település erősségei?
- Ön szerint, melyek a település gyengeségei?
- Ön hogyan látja a település jövőjét, milyen irányban fog tovább fejlődni a település?

5. Melléklet

A másik hat világörökségi helyszín polgármesteréhez kiküldött kérdőív elemzése

Kérdőív kérdés	Szászfehéregyháza	Nagybaronlak	Szászkézd	Prázmár	Berehalom	Kelnek
Hogyan jellemezhető a település turizmusa?	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka	Rövid tartózkodás 1-2 éjszaka
Mi járult hozzá a település turisták látogatottságához?	erődtentem, turisztikai infrastruktúra	erődtentem, lakosok hozzájárása, turisztikai infrastruktúra	erődtentem, turisztikai infrastruktúra	erődtentem, lakosok hozzájárása, turisztikai infrastruktúra	erődtentem, lakosok hozzájárása, szolgáltatások	erődtentem, lakosok hozzájárása, szolgáltatások
Véleménye szerint hozott-e valamilyen fejlődést vagy hasznot az erődtentem világörökségi státusza?	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen
Ha igen, ez milyen módon nyilvánult meg?	Turizmus	Turizmus	Turizmus	Panziók, infrastruktúra, szolgáltatások	Panziók, turisztikai infrastruktúra	Turisztikai infrastruktúra
Milyen helyi fejlesztések valósultak meg az erődtentem UNESCO világörökségi listára való felkerülése után?	Panziók és gasztronómia	Infrastruktúra	Panziók, kerékpárút, víz, csatorna hálózat, úthálózat	Panziók és gasztronómia	Szálláshelyek, vendéglátóegysége k, helyi turisztikai szereplői kör	Panziók
Milyen forrásból?	Saját forrás	Sajátforrás, Pályázat	Sajátforrás, Pályázat	Sajátforrás, Pályázat	Sajátforrás, Pályázat	Saját forrás
Mely szervezetek és intézmények vannak a legnagyobb hatással a település turizmusára?	Civil szervezetek, egyesületek	-	Önkormányzat	Önkormányzat	Civil szervezetek, egyesületek	-
Véleménye szerint milyen szinten vesznek részt a helyi lakosok a turisztikai ciklusban? 1-6 skálán	4	2	3	4	4	4
Van-e együttműködés a másik hat világörökségi helyszínnel?	Nincs	Igen	Igen	Igen	Nincs	Nincs
Ha igen, melyikkel?	-	Berehalom	Szászfehéregyháza	Szászfehéregyháza	-	-
Miben áll ez az együttműködés?	-	Pályázatok	Tapasztalat csere	Tapasztalat csere	-	-

6. Melléklet

Székelyderzs képekben

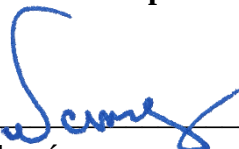
FÜGGELÉKEK

NYILATKOZAT

Alulírott **NEMES Enikő**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, **Szent István** Campus, **Vidékfejlesztési agrármérnök** szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023 év április hó 29. nap

Hallgató

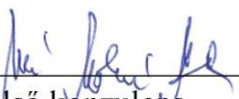
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Gödöllő, 2023. 04. 30.

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

A DIPLOMADOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Falusi turizmus és lehetőségei a vidék fejlődésben – egy kiaknázatlan világörökségi helyszín perspektívájából

NEMES Enikő

Vidékfejlesztési agrármérnök Szak, MSC, levelező

Belső témavezető: Nagyné Dr. Molnár Melinda, Egyetemi docens, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Szent István Campus

A múlt elemei, legyenek azok épített vagy szellemi örökség elemei, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy egy térség turisztikai desztinációvá váljon. A turizmus kulcsfontosságú tényező egy település életében, amely hatással van annak gazdasági teljesítményére, ismertségére és a települések közötti kapcsolatokra.

Székelyderzs 1999-ben került fel a világ idegenforgalmi térképére, „vártemplomos falvak Erdélyben” elnevezés alatt, hat másik erdélyi településsel együtt. A kutatás során hét Erdélyi településre vonatkozóan végeztem szekunder és primer vizsgálatokat, mely során sikerült feltárnom azokat a faktorokat, amelyek révén érthetővé vált, hogy Székelyderzs mint világörökségi helyszín, miért nem tudott sikeresen becsatlakozni a román, valamint a nemzetközi turisztikai hálózatba.

Kutatásom keretében öt hipotézist állítottam fel, melyek bizonyítása során egy átfogó képet kaptam a települések életéről és bennük rejlő turisztikai lehetőségekről.

A kutatás eredményeként megállapítottam, hogy a másik hat világörökségi helyszín fő vonzereje az erődtemplom, viszont az erődtemplom mellett, van kiegészítő vonzerejük is, amely segítségével sikerült bekerülniük a köztudatba. A települések sikerességének a kulcsa a nyitottság, a kezdeményezés, az összefogás és az együttműködés, ami hozzásegítette a településeket a bennük rejlő lehetőségek kiaknázásához.

Székelyderzs esetében hiányzik a kiegészítő vonzerő, mely társul azzal a hátránnyal, hogy az erődtemplom mint látványosság nem bír olyan turisztikai vonzerővel, amely egymagában képes olyan látogatottsági szintet generálni, amellyel a településen lehetne tartani a turistákat. Az örökségi termék kialakítása helyi területi tevékenység, az örökségi termék sikerességét nagyban meghatározza a szolgáltatások megléte, a helyi szervek, intézmények munkája és a helyi közösség hozzáállása.

Meglátásom szerint kihasználva az erődtemplom világörökségi státuszát, ismertségét, az adottságokra, a táji környezetre, szolgáltatásokra kellene fektetni a hangsúlyt és kialakítani egy olyan marketingstratégiát, amely helyben maradásra ösztönzi a turistákat.